UNIVERSAL
LIBRARY
OU_204723
LIBRARY
UNIVERSAL

శ్రీ

ఖోరాస్కోల్స్.

అను,

పతిసేవ నాటకము.

చింతా సూర్యప్రకాశరావుచే

రచియింపఁబడి ప్రకటింపఁబడియె.

మొదటికూర్పు 1000 ప్రతులు.

కాకినాడ

కాకినాడముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడియె.

1936.

[కాపీరైట్సు రిజర్వుడు]

[వెల. రు. 1—0—0

ఈనాటకమునందు వచ్చుపాత్రములు.

పురుషులు.

1. మార్తాండమూర్తి—కథానాయకుఁడు.
2. సుగుణశీలుఁడు—మార్తాండమూర్తి తండ్రి.
3. చంద్రమౌళిశాస్త్రి—సుగుణశీలుని స్నేహితుడు.
4. శివరావు
5 శ్యామలరావు
6. భాస్కరరావు
7. దుర్గారావు

} రాస్కేలుస్సు.

8. నీలకంఠస్వామి—యోగపుంగవుఁడు.
9. రమణయ్యశెట్టి—ధనవంతుఁడు.
10. అప్పలస్వామి—రాస్కేలుస్సుదగ్గర నౌకరు.
11. నిత్యానందరావు—విటుఁడు.
12. సబిన్స్పెక్టరు—
13. కొందరు పోలీసులు—

స్త్రీలు.

14. హైమవతి—కథానాయిక, మార్తాండమూర్తిభార్య.
15. సుగుణవతి—మార్తాండమూర్తి తల్లి.
16. నాగరత్నము—విటకత్తె

పీఠిక.

ఓ విద్యాధికమహాజనులారా !

నాకుఁ జిన్నతనము నుండియు నాటకకళం డగుటచేత విశేషగ్రంథసహవాసము లేకపోయినను నంతగా నరయక యున్నను దానియందుఁగల యభిమా ప్రోత్సాహవశమున నీగ్రంథమును రచించితిని. దీన నన్ను ప్రో నందును పురికొల్పిన శ్రీయుతులగుగంగాపాత్రుని సత్యానంద గారికిని అచ్చొత్తించు విషయమై ధనసహాయమొనర్చిన యుదారస్వ వులు సల్లాది సీతారామస్వామినాయఁడుగారికిని, సుంకర గురయ్యనా యఁడుగారికిని శ్రీదేవాంగకులమాన్యులకును దీనిని విమర్శించి సవరణ గావించిన శ్రీయుత పామర్తి బుచ్చిరాజుగారికిని నేనెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను. ఇదియే నూతనరచన యగుటచేతను బూర్ణవిద్య కలుగ కుండుటను దీని యందేవేనిలోపము లున్న నెన్నక మన్నించి మంచినే గ్రహించి నా విద్యాపేక్షకులను హెచ్చరింతు రని ప్రార్థింపు చున్నాను.

ఇట్లు, చింతా సూర్యప్రకాశరావు.

గురుస్తుతి.

సీ. ఏకపత్నీవ్రత ఽ మెప్పుడుఁ నిష్ఠతో
నెఱపుచుండినయట్టి ఽ నీతిపరుఁడు
నిజయుగంధరుమాడ్కి ఽ నెగడి భూమికస్వర్గ
కంకణమునుగొన్న ఽ ఘనయశుండు
వారు వీరన కల్ల ఽ వారలఁ గృపతోడ.
సమభావమునఁ జూచు ఽ సజ్జనుండు
రామాయణాదుల ఽ రచియించినట్టి యా
ఘనులను బోలిన ఽ కవివరుండు

తే. గీ. ప్రాసయతిగణంబులయొక్క ఽ పటిమఁ దెల్పి
నీతిరచనయుఁ బ్రేమతో ఽ నేర్పినట్టి
బుధజనస్తోత్ర పామర్తి ఽ బుచ్చిరాజ
గురువరుం గొల్తు సతతంబు ఽ గోర్కి మీఱ.

ఓం.

శ్రీ శారదామూర్తినే నమః.

నాంది.

ఉ. పొరయంగ సౌఖ్యములు / చెందెదరాలికి రక్షణార్థమై
తామరసాక్షుఁడున్ విధియుఁ / దక్కినవేల్పులుఁ గాలకూటమున్
గామన మొప్ప నిచ్చుటనె / కాంతను వీడుట హత్య చేతయున్
భామలకై చలించి మతిఁ / బాసి కలంచి చరింప గంగనున్
క్షేమము నొంద నొందలరు / జెల్వగఁ దాల్చి, హరింపఁ జేయు నా
పాము విసంబు, నజ్ఞతను / బాపి వ శ్రీహరుఁ డిచ్చుఁ గోర్కులన్.

సూత్రధారుఁడు—(ప్రవేశించి) ఓహోహో! నేఁడిసభ కనులపండువు చేయు చున్నది. ఏమి నాభాగ్యము! ఓ సభాసదులారా! పరమేశ్వరాంకితముగనె చింతా సూర్యప్రకాశరావుచే రచింపఁ బడిన, ఫోర్ రాస్కెల్సు (లేక) పతిసేవ యనుదృశ్యప్రబంధ ప్రదర్శనమును వీక్షింపనై మీరెల్లరు దయచేయుటచే నేఁడు మే మెంతయుఁ గృతార్థుల మైతిమి. నాటకప్రారంభమునకై వలయు పాత్రల సిద్ధముచేయఁ జనియెదను.

(నిష్క్రమించును.)

ఓం.

శ్రీశారదామూర్తినే నమః

ఫోర్ రాసెలుప

అను,

పతిసేవ నాటకము.

ప్రథమాంకము——ప్రథమరంగము.

[ప్రదేశము, చావడి; ప్రవేశము, సుగుణశీలుఁడు, సుగుణవతి].

సుగుణశీలుఁడు——ప్రస్తుత స్థితిగతులనుబట్టి చూడ మనకుటుంబమున,

చం॥ తనయుఁడు మంచివాఁడిపుడు ♦ ధాటిగ హెచ్చుగ వెచ్చపెట్టెనన్
ధనమునఁ బోదు నడ్డియును♦తక్కువమె యోయబలా! యెటుంగ బ్రా
హ్మణులము రాతపోశమరి ♦ యాదలకుం గడునన్కిపట్టు కా
వునఁ గనఁగోఁ గుటుంబ మిఁకఁ♦బొల్చుమ తామరతంపరన్ బలెన్॥

సుగుణవతి——నాథా! అప్పుడే యేమాతొందర? ఆవగింజలో
నరవీస మైనఁ గాలేదే! మనకుటుంబవిషయమున గూర్చి మీరంతిగా
గర్వపడుట నాకిష్టము లేదు. ఏమందురా! మనకన్న శ్రీమంతులును,
నా [illegible]షులను సత్పుత్రులను గవినకుటింబిను లనేకు
లు[illegible]. అదియును గాక యెప్పటి కేది సంభవము కాఁగలదో
[illegible] కెఱుక.

సుగుణశీలుఁడు—వేలా! యిది గర్వము కాదు. లేరనియా, నేఁ జెప్పినది! లేకేమి? సమస్తైశ్వర్యములతోఁ దులతూఁగుచు బహుధర్మాధర్మవివక్షతతో దానశీలములతో జీవయాత్రఁ గడపుపుణ్యాత్ము లెందఱో యున్నారు. అట్టివారు డంబముగాఁ గనుపించక మనవలె నేదో సంసారపక్షమునఁ గాలముఁ గడుపుదురు.

సుగుణవతి—మాణిక్యమును మసిపాతతోఁ గట్టిన దానియొక్క కాంతి మాయునా?

తే॥గీ॥ సకల సంపదలందుండు ♦ సజ్జనుండు
సుగుణమతి యాచు డంబంబుఁ ♦ జూడకుండ
మసలు చుండినమాత్రాన ♦ మాయ మౌనె
యాతనికీర్తి యమోఘమై ♦ యమరఁ గాదె?

సుగుణశీలుఁడు—ఇటువంటి యుత్తమగుణుండును సమస్తైశ్వర్యములు గలవాఁడును నూటి కొక్కఁడైన నుండుట దుర్లభ మని నాయభిప్రాయము. కడమ యాడంబికాగ్రేసరు లెల్లఁ గొంత యాస్తితో నున్నను రాత్రి పగల్లు మాఱు చుందురు.

సుగుణవతి—వారట్లు మాఱుచుండుటకు హేతువేమై యుండును?

సుగుణశీలుఁడు—కారణమున కేమున్నది. ఏదో కొంతధనమునకు నధిపతి కాఁగానే కన్నులు నెత్తికెక్కును. నెత్తికెక్కుటయే కాక ప్రథమవిషయము రాబడికి మించినవ్యయము, ద్వితీయవిషయము తనకుఁ దగని లేనిపోని దర్జా! తృతీయవిషయము దౌర్భాగ్యమున ధర్మపత్నులవీడి చవట లయి సానులయిండ్లఁజొచ్చి యటుపైన నిల్లు నొడలు చెడి, మత్తుపదార్థములను జిత్తుగా నలవాటు చేసికొని యున్నపైకమంతయు నిట్టి వృథావ్యయములకిందనే సమర్పించి యున్నవస్త్రములు లేక యల్లాడుట. అట్టివా రనేకు లున్నారు.

సుగుణవతి—కేవలము వా రజ్ఞాను లనియే నాయభిప్రాయము.

సుగుణశీలుఁడు—వా రజ్ఞానులైన నగుదురు కాని కేవలము స్వార్థతో యులనియే చెప్ప వచ్చును. వీరిసమాచారము నిటులుంచుము. సవ్యాపసవ్యవిచక్షణాశూన్యులై న్యాయాన్యాయవివక్షతావిహీను లై దురవగాహవ్యూహములను బన్నుచుఁ బాపపుణ్యావివక్షత దృష్టిపథమునఁ బడనీయక దుష్టసహవాసదోస్సారమున దుర్బుద్ధులై హీనవాక్కార్యులై స్వలాభమే శ్రేయోదాయకమని స్వసఖ్యమే స్వర్గసఖ్యమని నిందానియతులై నీతిదూరులై నిష్ఫలజీవులై నిరర్థకులై నిబిడీకృతనీచదోహసామ్రాజ్యపట్టాభిషిక్తులై తల్లి యనక చెల్లె లనక యప్ప యనక యన్న యనక కన్నపుత్రులయందుఁ గూడఁ గాఠిన్యము వహించి కడకు సర్వప్రాణులయందును హింసారూపకులై ముష్కరమున ముందున్న దండధరప్రచండదోర్దండ దండనలను దలంపక సంచరించుచున్నధమాధమమానవు లనేకులు లెక్కకు మిక్కిలి యున్నారు

సుగుణవతి—ఇట్టి యన్యాయప్రవర్తనకు దిగినవారికి విహాపరము లుండునా ?

సుగుణశీలుఁడు—చూచుచుండఁగనే కన్నులలో దుమ్ము కొట్టనెంచు వీరా యిహాపరముల నాలోచించువారు ఛి! ఛీ! యిట్టి దుష్టాత్ముఁగూడవ మననోట నుచ్చరించినఁ బాపము సంభవించును !

సుగుణవతి—పోనిండా గాఁడవ మన కెందుకు! ఈపూఁట బంట్రోతు శాస్త్రిగారింకను రాకుండుటకుఁ గతమేమి? ఆయన వచ్చినచో నేవురాణమో చెప్పుచుండును కదా !

సుగుణశీలుఁడు—పాప మాయన కీమధ్య మతి స్థిమితముగా లేదు. ఉన్నగృహము తణఖాపెట్టి తనపుత్రుని బి. యే. వఱకుఁ జదివించినాఁడు. అతఁడు బి యే. పేసయి రెండు సంవత్సరములైనవి.

ఎంతకష్టపడి తిరిగినను నిప్పటి కింకను నేయుద్యోగమును గుదిరినది కాదు. అప్పు కొంపను మ్రింగఁ దలంచుకొని యున్నది. మొన్ననే యొక్కఁడనో పుల్లలయడితిదగ్గఱఁ బదిరూపాయలకు గుమాస్తా పని ఖాళీవచ్చిన దని తెలిసి తండ్రి వెళ్ళి వారితో మాట్లాడి వచ్చి కుమారుని వెళ్ళుమన, నింతబ్రతుకు బ్రతికి యింటివెలుపలఁ జచ్చి నట్లు పుల్లలయడితిదగ్గఱఁ బదిరూపాయలకుఁ జీట్లు వ్రాయుమనెదవా యని తండ్రితో దెబ్బలాడినాఁడఁట.

సుగుణవతి—పాపము ప్రపంచమునఁ బనిపాటు లెంతకఱవయ్యెను.

[చంద్రమౌళిశాస్త్రి యొకవైపునుండి క్రిందిపద్యముఁ జదువుచుఁ బ్రవేశించును]

శా॥ రారా! ప్రోవఁగ జాలమేలర యుమా ♦ రామామణీనాయకా!
నారీపూరుషవర్గమెల్ల దిగి య ♦ న్యాయంబునన్ మున్గెన
య్యో! రా! దుర్వ్యసనాబ్ధినుండి దరి ♦ నెట్లో చేర్చి నీయుద న్
గౌరీసత్పతి! పాపనాశన! దయన్ ♦ గాపాడరా మర్త్యులన్॥

శ్రీమంతులను చింకిరిపాతలను గట్టించు నీపాడునిషావస్తువుల కెన్నటికేని యంత మున్నదా! లేదు బాబు లేదు మనవస్తువాహనములను నిండ్లవాకిండ్లను భూములఁ [illegible]ట్రిను నమ్మించుటే కాక తమ్ము సేవించువారిగుండెలను జీల్చి బ్రతికి యుండఁగనే శవాకారులఁ జేసి యర్ధాయువుననే కాటి కంపును. అంతట నీనిషాలు మన వారిని విడిచిపెట్టును గాని యీవిధవలుమాత్రము చచ్చినను సాధించవలెనన్నట్టుగాఁ గాష్టముమీఁదఁ బెట్టి నిప్పంటించినను గాలుదురా? వట్టిది వట్టిది నేను నమ్మను. ఏమనుజున కేయలవాటు కలదో యాంరకముసరుకు కాష్టముమీఁదఁబడినఁగాని యంత్యప్రాణము విడిచిపెట్టదు. అకటకటా! లోకమెట్టిస్థితిలోనకు మారిపోయినది! ఓ కైలాసవాసా! నీవిటు కొంతకాల ముపేక్షించిన దేశ మేమైపోవునో

తెలిసికొనుట యసాధ్యముకదా !

సుగుణశీలుఁడు—వారుగో! చంద్రమౌళిశాస్త్రిగారు! నోట నేమో గొణుగుకొనుచు వచ్చుచున్నారు.

సుగుణవతి—నాన్నగారూ! నేఁడింతయాయాసముగా నున్నా రేమి? కూర్చుండుఁడు.

చంద్రమౌళి—(కూర్చుండును)

సుగుణశీలుఁడు—శాస్త్రిగారూ! మీమోము నేఁ డింత విన్నఁదనముగా నున్న దేమి ?

చంద్రమౌళి—నాగొడవ యెంతని చెప్పుదును బాబూ! నాసంసారపుగొడవ జరిగినదంతయుఁ జెప్పిన నన్నిచటకుఁ జేర నివ్వ రని భయము.

సుగుణవతి—ఆహా! నాన్నగా రెంతమూ టాడినారు !

సుగుణశీలుఁడు—మీ రెప్పుడు నింతకఠినముగ మాట్లాడియుండలేదు. ఈవేళ నింతకష్టముగాఁ బల్కుట కేదో తగినంతకారణ ముండ వచ్చును !

చంద్రమౌళి—కారణమున కేమున్నది ? నాకుమారుఁ డిప్పుడీయూరిలో నున్నరౌడీలకన్న మిన్నయై తల్లితండ్రు లనిన నావంతయు భయము లేక తనవీరత్వ మధర్మముగా నందఱపైనఁ జూపించిన నన్యులా యూర నుండువారు ?

సుగుణవతి—ఇప్పు డేమి వచ్చినది ?

చంద్రమౌళి—చెప్పుట కేమున్నది? తల్లీ! మావాఁ డొకసిగరెట్లు దుకాణముదగ్గఱ బస్సైన కురూపాయలకు సిగరెట్లు కిల్లీలు సోడాలు మొదలైనవి వాడినాఁడఁట! మరి వారి కేమి జ్ఞానము లేదో వీని కింతవఱకు నరువు పెట్టుటకు? వాని ననవలసినపని యేమున్నది. ఈరోజులలోఁ గానికి గతిలేనివాఁడుఁ గూడఁ గాసులదొరవలెఁ గాన్పించును.

వానియొక్క వాగ్ధోరణి వేషభాషలఁ జూచి గొప్ప తెలివితేటలు కలవారె తెయితెక్కలాడెదరు. అది యటుండఁగ మావాఁ డీదిన మునఁ గొందఱు రౌడీవిధవలతోఁ గలిసి యిదివఱకుఁ దాను బాకీ యున్న దుకాణపువీధిని బోవుచుండ నాసిగరెట్లదుకాణమువాని ప్రాణము విసిగి మావానిచేయి పట్టుకొని నా బాకీ యిచ్చి కదలుము లేదా నీయొంటి నున్న వస్త్రములన్నియు నొలిచి యిక్కడఁ బెట్టెద నని యదలింప, నలుగురిలోన నాభాసయ్యెనని దగ్గఱ నున్న విధవలు పురికొల్ప, వానితోఁ గలియఁబడి పోట్లాడ నారంభించె నఁట! వారియొక్క పరివారము బొమ్మజెముడుడొంక వలెఁ బెరిగెనఁట! అంత నీకఁ దడసిన మడియు వలసి వచ్చునని యుద్రేకము పుట్టి వారివంద ఱను దప్పించుకొని పాపము వానిదుకాణమూదుఁ బెట్టి యుంచిన సోడాబుడ్లను బైకెత్తి వారిపై విసర నారంభించె నఁట. సుమా రొక పదియునయిదుగురకు గాయములు తగిలినపిమ్మట మా వాని నైపున నున్న పెద్దపెద్ద రౌడీలందఱు నొకరొడ్డే పట్టిన నేమి పుట్టి మునుఁగునో యని మావాని నచ్చట విడిచియే వారు సందులో నుండి చల్లఁగ జారిపోయినారఁట.

సుగుణవతి—ఆహా! వారెంత మిత్రద్రోహులు!

చంద్రమౌళి—రౌడీ లన నే మనుకొంటిరి? ఎక్కడనైన నాయట్టి వెఱ్ఱిబాగులవానిఁ బిరికిపందను బెదిరించి డబ్బులాగి యెత్తినగ్లాసు దింపకుండఁ ద్రాగి జొమ్ములు విఱుచుకొని ప్రగల్భములు చెప్పుచు నిట్టి దెబ్బలాటలు తెచ్చుటయే కాని తగినసమయములయందు మాత్రము పనికిరారు తరువాత నే నాపోట్లాటవేళకు దైవవశమున నచ్చటఁ దారసిల్లి చూచుసరికి మావాఁ డక్కడ యుద్ధవీరునివలె నై దాఱుదెబ్బలొడలి నుండ నాకన్నులఁ బడినాఁడు; ఇఁక నొక క్షణము కడచినచో నాపుత్రుఁ డేమౌనో? అంత నాకు నొడలంత

యుం జెమ్మటలు గ్రిమ్మి కొల్ల నాకు జనించి మాట రాక యట నున్న పెద్దలపాదములు పట్టుకొని కుమారు నక్కడ నుండి తప్పించు నరికి నాపెద్దలు జ్ఞప్తికి వచ్చిరి ఆక్రూరులవలన దెబ్బలు తినినవా రిక నితరప్రియత్నము లేమియుం జేయకుండుటకై నాభార్య మెడలో నున్న కాసులపేరును రెండువందలరూప్యముల కమ్మి వారి కర్పించి యొకనమస్కారముం జేసి వచ్చితిని.

సుగుణశీలుఁడు—అయ్యయ్యో ! మీకుమారుఁ డంతదుండగుం డయెనా ?

చంద్రమౌళి—అది యటుంచుఁడు; వీనిబాగునకై నేను వారికి రూపాయ లిచ్చినసంగతి తెలిసికొని నన్ను తిట్టినతిట్టు లాభగవంతు నకుఁ దెలియున ; తుదకుఁ గొట్టుటకుఁ గూడ సిద్ధపడెను.

సుగుణవతి—అన్నన్నా ! ఇదివఱ కెంతో యుత్తముఁ డని తలంచు చుంటిమి.

సుగుణశీలుఁడు—(తనలో) ఆహా ! విధినిర్ణయ మెంతవిచిత్ర మైనది !

సీ॥ రంభాసమానయౌ ♦ రామకు నొనఁ గూడు
విక్రృతమూర్తి నె యున్న ♦ విభుఁడొకండు
సత్యధర్మసునిష్ఠ ♦ సదయాత్ముఁ డగునట్టి
దొడ్డవానికి నొను ♦ తొంత్రొకర్త
దానకర్ణసమాన ♦ ధార్మికునకు నిలఁ
బుట్టును లుబ్ధుఁడౌ ♦ పుత్త్రుఁడొకఁడు
పరలక్ష్మియ మెకోరు ♦ కరుణామయునియందు
గుత్సితాత్ముల నెల ♦ కొల్పుచుండు
తే॥ గీ॥ నధికబలశాలి యగువాని ♦ కబలసుతుని
సుందరునకుఁ గురూపుఁడౌ ♦ నందను నిఁక
వ్యసనహీనున కధికదు ♦ ర్వ్యసనుఁ గూర్చు
ముందు వెనుకలు చూడక ♦ ముసలిబమ్మ॥

చంద్రమౌళి—అమ్మా! నాకుమారుఁడొక్కఁడుమాత్రమే పాడై యుండిన నా కింతచింత యుండదు కాని మొత్తముమీఁద భగత మాత చేసఁటలనే హెచ్చుగఁ గనుచున్నది.

సుగుణవతి—శివ! శివా!

సుగుణశీలుఁడు—వెఱ్ఱిదానా! మొదటనే చెప్పితిని కదా నూటికైన నొకఁడుత్తముఁడు లేఁడని? అందుఁ గొందఱినడవడికలు వేష భాషలు కడువిచిత్రము లైనవి.

చంద్రమౌళి—విను తల్లీ! నే వివరించెదను.

సీ॥ లుంగీ యను భ్రమూరు ♦ లూజు షరాయిని
తొడిగి వీథులనెల్లఁ ♦ దుడుచునొకఁడు
పురుగుకొరికినట్లు ♦ పుంజేఁడు వెంట్రుకల్
మూతిపై నుంచెడు ♦ మూర్ఖుఁడొకఁడు
అందమౌ పరమకాంత ♦ యెందేనిఁ గన్పడఁ
గానికూఁతలఁ గూయు ♦ ఖలుఁడొకండు
మొనగాఁడ నంచును ♦ మోమును నిగిడించి
సంసారిపై సైగ ♦ సలుపు నొకఁడు

తేగీ॥ అట్టిదుష్టులే కాని యీ ♦ యవనియందు॥
నయము భయమును గల్గియ♦ నవరతమును
సంచరించెడిసద్గుణ ♦ శాలి యొక్కఁ
డేని కోటికి నండునా ♦ యోచి చూడ

సుగుణశీలుఁడు—అయ్యా! తమ కిప్పు డున్నయుద్రేకమును బట్టి యిట్లను చుంటిరి కాని

సీ॥ సతతధర్మక్రియా ♦ వితతి విస్ఫూర్తితో
ప్రాజ్ఞయశస్కులు ♦ పరలు చుండి

దేశోద్ధరణవృత్తి ♦ దివ్యప్రభావులౌ
నవతారపురుషులే ♦ యలరుచుండి
పలికినవాక్యము ♦ బ్రహ్మశాసన మట్లు
చేయింపఁ గలముని ♦ శ్రేష్ఠు లుండి
కాలిక్రిందను జీమ ♦ కడతేర విలపించు
భూతదయాపరుల్ ♦ పొడముచుండి
ఆ॥ వె॥ యాఁపు చుండి రెంతొ ♦ యాదరం బేపారఁ
బృథ్వి భారమెల్లఁ ♦ బూజ్యు లగుచు
క్షితిని నంద ఱిట్టి ♦ చెనఁటులే చేరినఁ
గాల కున్న భూమి ♦ గడియలోన

సుగుణవతి—పెద్దలభయము లేక చేయు వెట్టిచేష్ట లివి

చంద్రమౌళి—ఓవెఱ్ఱితల్లీ! పెద్దలు, పూజ్యులు, ఆర్యులు, భక్తి ధర్మము, సత్యము, ఇవన్నియుఁ బూర్వపుమాటలు. ఇప్పుడు పెద్దలే ముందు గడ్డిఁ గఱచుచుండిరి. నే వినిపించినవే కాక యింకను లక్షలు కల వాబాపతుచేష్టలు

సీ॥ సీమకుక్కనుబోలఁ ♦ జీకా కయిన లేక
విరలు క్రాపును బెంచు ♦ వెఱ్ఱి యొకఁడు
మూరెడంగీకి ♦ బారెడుకాలరు
నీటుగాఁ బెట్టించ ♦ నేర్చునొకఁడు
కోటు ముడ్డిపయికిఁ ♦ గుట్టించుకొని యొక్క
పార్శ్వమే తొడిగెడు ♦ వాఁడొకండు
చెమట లూడ్చుకొనట్టి ♦ జేబురుమాలతో
గాయమా యనఁ దలఁ ♦ గట్టునొకఁడు
తే॥ గీ॥ చిట్టివేసంబులను వేసి ♦ యేపు మీఱఁ
గొంపలను వీడి వీథులఁ ♦ గోఁతులట్లు

తిరిగి యెట్టి నైన సుకృతుల ♦ తీరుఁ గాంచి
కెవ్వ మని గోల నిడుదురు ♦ క్రొవ్వు మీఱ

సుగుణవతి—ఇట్టిచిత్రకృత్యము లొక్కపురుషులయందే కాని స్త్రీల యం దేమియు లేవన్నమాట

చంద్రమౌళి—తల్లీ! స్త్రీకృత్యములఁ జెప్ప నాతరమా? ఐనను వ్యభిచారిణులసంగతులు మన కెత్త నవసరములు లేవు. ఇంక సంసారవనిత లన్ననో

సీ॥ ఓరచూపులతోను ♦ చీర సర్దుటలోను
పరిజలబుద్ధుల మాఱ్చు ♦ భామ యొకతె
తలుపు నోరఁగఁ దీసి ♦ తలను బైటకుఁ బెట్టి
జనుల నివ్వెరపఱ్చు ♦ జాణ యొకతె
హరికథల్ నాటకా ♦ లనినఁ జెల్వానఁ జని
పరపురుషావళి ♦ నరయు నొకతె
భర్తవాక్య మనిన ♦ భగ్గుమంచును లేచి
తినయిచ్చ కలయుట్లె ♦ తనరు నొకతె

తే॥ గీ॥ ఇట్టితొయ్యలు లుండిరి ♦ యింతె కాక
బంధువుల నెల్లరను గోసి ♦ పాపవిధిని
మెండుగ ధనమ్ము చేపట్టి ♦ మిండగాండ్రి
వెంటఁ జనునాతు లున్నారు ♦ వేనవేలు

సుగుణవతి—పో నిందు వారిగొడవ మన కెందులకు? కాని (భర్తతో) ఆర్యా! మనతనయునిస్థితి యె ట్లున్నదో?

సుగుణశీలుఁడు:—వెఱ్ఱిదానా! దైవవిలాస మె ట్లున్న నట్లు కాక మానుసా?

చంద్రమౌళి—సుగుణశీలుఁడుగారూ! ఇప్పటికి మూఁడుతరముల నుండి మీసంసారము వేరిలు పెట్టి చూపింపుట కవకాశము లే

కుండ నేటివఱకు నేమర్గుణము లేక యే ధనకనకవస్తువాహనము లతోఁ దులదూఁగుచునే యున్నది. మీకుమారునిఁ గూడ మీయంతవానిఁ జేసిన మీజన్మము చరితార్థమైన దన్నమాటయే. ఊఱకే-చదివించినంతనే యేమిలాభము! వయసున నున్నకుఱ్ఱవాఁడు. నామాట విని పుట్టినింట నుండి కోడలిని, కలకత్తా నుండి కుమారుని, రప్పించి కొడుకును గోడలను నెదుటఁ బెట్టుకొని సంతోషముగాఁ గాలముఁ గడుపుఁడు. ఈమధ్య హరనాధరావుగారి యమ్మాయి యేమి చేసినదో విన్నారా! తెగఁ జదివి తనసహాధ్యాయుండైన తెలుకులరామస్వామికుమారుని మొన్న సప్తమీ సోమవారమునాఁడు గాంధర్వవివాహము చేసికొనిన దఁట! మరల నీనాఁడు బ్రిహ్మసమాజమందిరములోఁ బెద్దలసమక్షమున శాస్త్రోక్తముగాఁ బెండ్లిఁ జరుపుదు రఁట

సుగుణశీలుఁడు—జాతిమతభేదము లుండఁ గూడ దని యుపన్యాసము లిచ్చుచు నూఁగూర సంచారము చేయుచున్న హరనాధరావుగారు దీని కేమను చున్నారు?

చంద్రిమౌళి—ఏమనియెదరు? వితంతువివాహములు ముఖ్యముగాఁ జేసి తీర వలయు నని ఘోషింపు చున్నగోపాలరావుగారి యేబది యేండ్లు గలవిధవసోదరి నాకు వరుంపు కావలయు నని యాంధ్రిపత్రికలోఁ బ్రిచురింపఁ గానే యాయన యాయుద్యమ మెట్లు విడిచెనో యట్లే యీయనకూడ నీయుద్యమము నుండి విరమించునేమో యని యందఱన్నివిధములుగా ననుకొను చున్నారు. మొత్తముమీఁద హరనాధరావుగారుమాత్రము ప్రిజలమోములు చూడ లేక యిల్లు విడిచి యీవలకు వచ్చుటయే మానుకొని యున్నారు

సుగుణశీలుఁడు—ఔను! పాపము పెద్దకుటుంబము కలవారు

సుగుణవతి—నోరు నొప్పి పట్టులాగున నుపన్యాసము లిచ్చుటయే

కాక తనజీవితమంతయు దానికిఁదనే ధారపోసెద నని యీయన యీచింత నేల పడ వలయును?

సేవకుఁడు—(ప్రవేశించి) అయ్యగారూ! కలకత్తానుండి యబ్బాయి గారిదగ్గఱనుండి జాబు వచ్చినది (ఇచ్చును)

సుగుణశీలుఁడు—శాస్త్రిగారూ! చదివి వినిపింపుఁడు.

చంద్రమౌళి—(ఉత్తరము విప్పి చదువును)

కలకత్తా

మహారాజరాజమాన్య రాజపూజితదిగంతయశోవిశాలదేవసమానులైనతండ్రిగారికి మీకుమారుఁడు మార్తాండమూర్తి యనేక కృతజ్ఞతాపూర్వకవందనము లర్పించుచు వ్రాయువిన్నపము లేవి యన నేను కలకత్తాపట్టణమున సుస్నేహితబృందముతో క్షేమముగానే యున్నాను. పరీక్షలు పూర్తియైనవి. నాకుఁ దప్పక జయమే లభించునని తోఁచుచున్నది. ఈవిషయము నాయమ్మగారితోఁ జెప్ప వలెను. ఆమెకు ననేకవందనములు. నే నీనెల యెనిమిదవ తేదీని సాయంకాలము మెయిలులో మనయూరు చేరుచున్నాను; కావున రైలుస్టేషనునకు మనకారుఁ బంపించఁ గోరుచున్నాను చిత్తగించ వలెను

మార్తాండమూర్తివ్రాలు

సుగుణవతి—ఎనిమిదవ తేదీ యీదినమే? మెయిలు సాయంకాలము ఏడున్నరగంటలకుఁ గాఁబోలును వచ్చును

సుగుణశీలుఁడు—అట్లయిన శాస్త్రిగారూ! మీ రిప్పటి కింటి కేఁగి సాయంకాలము పెందలకడనె దయచేయుఁడు. రైలుస్టేషనునకుఁ బోయి యబ్బాయిని తోడ్కొని వత్తము

చంద్రమౌళి—మంచిది. అమ్మా! వెళ్ళి వచ్చెదను (చనుచుండును)

సుగుణవతి—చిత్తము; మనముఁ గూడ భోజనములకుఁ బోవుదము లెండు (ఇద్దరు నిష్క్రమింతురు)

[తెర పడును]

ఫేర్‌రొసెలు

అను,

పతిసేవ నాటకము.

ప్రథమాంకము—ద్వితీయరంగము.

[ప్రదేశము. చావడిలో, దుర్గారావు, భాస్కరరావు, శ్యామలరావు, డ్రాయరుచుట్టుఁ గూర్చుండి పేకయాట నాఁడు చుందురు.]

దుర్గా—మిష్టర్, భాస్కరరావు ఈపూఁట నాదృష్టి యీయాట మీఁదనే లేదోయి

భాస్క—నా బ్రెయిన్ కూడ నీవేళ సరిగా వర్కు చేయుట లే దేమి కారణమునవో ?

శ్యామ—కారణ మేమున్నది ? వన్ బాటిల్ విస్కీ యున్నచో నీచీట్ల పేక నిక్లే చిదానందముగ టేబుల్ మీఁద డ్యాన్సు చేయింప వచ్చునా.

దుర్గా—యీస్ ఆల్ రైట్

భాస్క—వాటీస్ దీటైం శ్యామలరావు ?

శ్యామ—ఎబౌట్ నైన్ ఫర్టీ.

దుర్గా—అబ్బా! శిఃరా వింకను నింట నేమి చేయుచున్నాఁడో కదా! ఒకగంటలోనే వచ్చెద ననిచెప్పి వెళ్లినాఁడు

భాస్క—మాట లెన్నియైనఁ జెప్పవచ్చును గాని క్రియలు జరుగుట కష్టము. వెళ్లినాఁడు కదా! ఆలస్యమో గీలస్యమో యేదోవిధముసఁ బని సాధించుకొని వచ్చినచో వండర్ గా నుండును.

దుర్గా—వాఁడు వచ్చుసరికి మన మొక్కొక్క పెగ్గయినఁ దగిలించిన బాగుండును.

శ్యామ—నిన్న రాత్రి విస్కీ బాపతు శేష మేమైన నున్న దేమో?

భాస్క—ఔనురా! (బిగ్గరగా) అరే! అప్పలస్వామి! అప్పలస్వామి!

అప్ప—(లోపల నుండియే) వచ్చేసినాను, బాబు! వచ్చె. (ప్రవేశించును)

భాస్క—లోన నేమి చేయు చున్నావురా.

అప్ప—(తనలో) ఆఁ మిగిలిందికూంతా మింగుతుండాను (ప్రకాశముగా) నానేటి సేత్తుండాను. బాబు! అంత అరిజంటుగా పిలిసినారేమి?

శ్యామ—రాత్రిబాపతు శేష మేమైన నున్న దేమో యని.

అప్ప—ఇయ్యేప్పల్ ఘాంగోఁ డంత యెట్టిబాగుల్లోఁ డనుకుంతున్నారు? మనదగ్గిర సేసాలు గీసాలు లేవన్నాసంగతి యీళ్ళ కింకా యెరికి నేదు కాఁవోసుం (ప్రకాశముగా) బాబయ్యాగోరు! యెప్పుడు నాసెవ్వుల్లోకి రానిమా టొచ్చినాదే ఇయ్యాల తమనోటిలోనుండి

దుర్గా—ఏమిటీ?

అప్ప—యేంటెంటిబాబూ! మనోరు కోరికి నిన్న మిగిలిపోయినపాసి సరుకు ఒకబరందన్నమాటేఁటి డబ్బుతోటిసుద్దా నిన్నున్నవొత్తు వీపూఁట కరుసుపెట్టటం యిట్టమే నేదు కందా! యీబాబయ్యగోరు యింత తేలిగ్గా తయ్యారుపడినా రని నాకు సిగ్గేత్తుండాదండి

శ్యామ—ఓరిఫ్రూల్ ! నిన్న విప్పినవిస్కీ-బాటిల్ ఈవేళ తాగుటకు యేం దేమితప్పురా ?

అప్ప—తప్పనొవ్వడూ చేసు బాబయ్యా ! మనకలవాటు లేనిపని సెయ్యమంతారా అంతున్నా ? మరటయితే నే నేంటి సేసీది ?

శ్యామ—ఏమిచేస్తావు ? గ్లాసులోఁ బోసి చేతి కందిచ్చిన హుషారుగా నుండును.

అప్ప—నాసత్తెప్పెవానకంగా మనయింటిలో వక్కసుక్కయినా నేందే. నిన్న సందకా డొట్టుకొచ్చినపెద్దసీసా అంతా ఆసందట్లోనే తాగేశాం. యిం కేబాట్టుకొత్తాను? నిన్న రేయి ఆయ మ్మాదతుంటే మీారంతా యేూయెనకాలఁ బడి ఆడడం నేను గాజుగలాసులు నిండా సరు కేసుకుని తూల్తా రాటం నన్ను శివరావుగోరు ఎగర తన్నటం ఓరిబాబో యిలాగ సేసిసేసి వల్లు తెలియకుంటా యెవళ్లతెన్నాళ్ళంతోంగు దున్నాం గండా యేమున్నా మిగిలుంటే పొద్దున్న దాంతోటె మొగం గడిగుందును గదూ బాబయ్యగోర్లు

శ్యామ—ఓరి నీసొద కాల ? టీ యైన నున్నదా ?

అప్ప—(తనలో) ఇదొక పెద్ద మొగ్గారు పెరపంచికా న్నట్టుకుని పీక్కతింతుంది. కూకుంటె టీ లెగిత్తే టీ మాటాడితే టీ పాటపాడిత్తే టీ పని మొదలెడితే టీ రామ ! రామ ! పయిత్తించి పసరు పెరిగించు ఆబుందనీ ల్లొకగంట నేకపోతే వుండనేరుగండా (ప్రకాశముగా) టి యెట్టుకొచ్చేదా బాబు ?

భాస్క—ఇఁకను దేచ్చెద ననుటయే ?

అప్ప—కాగుతుండాది బాబు ! (నిష్క్రమించును).

శ్యామ—ఇంతటివారము మనము డబ్బునకై విచారించుట చాల నాశ్చర్యకర మైనవిషయము.

భాస్క—కాల మనుకూలము కానియప్పు డేమి చేయుదుము? సర్వ

విధములఁ బ్రియత్నింపు చూఁటిమి కదా !

అప్ప—(టీప్లేట్లను బట్టుకొని ప్రవేశించి) ఈమువరమూరుగురికి డబ్బుకోసమై యిశారం కూడానా? ఓఁడిబుద్ధియినా! మాత్చి వోట్లుకొత్తారు. యీళ్ళొక్కళ్లికరుసుకైతే యింత గోలుండకపోనుగాని ఆడదాయిలుకే యెక్కువగావాలి. యీళ్లు రెండుబుడ్లొట్లుకునీటప్పుడికి ఆయమ్మొప్పుడే ఒక్కటెక్కించుకుంటాది. ఆతరోత పొస్లుతారు దోర్లుతారు (అందఱకన్ని ప్లేట్లు నిచ్చును).

దు, భా, శ్యా,—(రావులు టీ త్రాగుచుందురు).

అప్ప—బాబయ్యగోర్లూ! మొన్నోరో గాని పోరాట మెట్టుకోని అందులో ఒకెంపోరు మన కోవందరూపాయిలు కరుసు కిచ్చి కోప మున్నోల్లిని తన్నుమంటే తస్సాగోయ్యా! ఆళ్ళనా రైలు రోగ్రుకా డొట్టుకోని రొం డొడ్డించఁ గానే ఆళ్ళు మొట్రో మొట్రో అని మనకి సల్లఁగా నేమాత్రిమో చేతులోఁ బెట్టి ముందోళ్ళని మొత్తిమంటే అయ్యా యియ్యా పుచ్చుకోని ఆతసువు మా బాగా తిరిసేనండి. ఈగోజుల్లో పెద్దమనుసులందఱిదేపద్దతి. కోమటు లెక్కెతే కర్చులుకింద కొంపలే అమ్మెస్త్యా లని ఇయ్యన్నీ వొగ్గేసి మావోళ్ళు కులపెద్దనొకణ్ణి నిలిపేరు. వోడిపెల్లఁ వఝునా యింకొకణ్ణి మరిగి ఆఁడితో టుంటె ఆల్లిద్దర్ని ముందు కులంలో యెలేత్తారు. ఎలెయ్యఁగానే కులపెద్దని మయూ న్నెట్టి కులఁవోళ్ళునలుగురూ చుట్టూ కూకోని ఆపెద్దసే తాతొత్తుకి పాతికో యెబయ్యో తప్పేయించి ఆడబ్బుతోటి రెండుమేఁకపోతులు నాలుగుకడవల కల్లూ కొని ఒకసొటెట్టి పూజిలు సేసి కడుపునిండా మాంసవు పీకదాఁకా కల్లూ పుచ్చుకోని సిఁవాలు తొక్కుతా దాన్ని కులంలో గలిపేత్తారు. కొన్నికులాల్లో తప్పంటే తప్పే ఒప్పంటే ఒప్పే. ఇంక తిరుగు నేదు. మాకులాల్లోమాత్రం ఆసిక్కు నేదు. ఎయ్యాలంటే

సేత్తాం తియ్యాలంటే తీత్తాం రాజావాగ. దీనికేం గాని బాబయ్య గోర్లు మొన్నెదోకిటకువల్ల గడించినడబ్బంతా యేమి సేసేరండీ? యింతం తొట్టుకొత్తారు కాని మన కొవ్వామకవ్వడే పరగడుపు.

శ్యామ—అరే డేం బెగ్గర్! ఏమాూవాగుదు? షటప్

అప్ప—(భయము నటించుచు) నా నేమి ఆడకానిమాట లాడినాను నంజికొడుకుని—ఇంక నాను మాటాడితే వొట్టు (నోరుమూసికొనును)

శివరావు—(సంతోషముగాఁ బ్రవేశించి) హల్లో! డియర్ ఫ్రెండ్సు! గుడ్ మార్నింగు

శ్యా, దు, భా,—(రావులుముగ్గురు) గుడ్ మార్నింగు మార్నింగు గుడ్డు

అప్ప—శివరావుబాబయ్యగోరికి దన్నాలు. యెకఁబోయినారు బాబు!

శ్యామ—వెళ్ళినపని యైనదా లేదా?

శివ—కాకున్న ముఖాని కీతే టెక్కడిది?

శ్యామ—ఆల్ రైట్. షేక్ హేండ్ (అట్లు చేయును)

భాస్క—వా టెమౌంటు?

శివ—ఇదిగో యింత (జేబులోనివస్తువును బల్లపైఁ బెట్టును.)

ముగ్గురు—థేంక్యూ! థేంక్యూ!

శ్యామ—మిష్టర్ శివరావు! సిడ్డవున్

శివ—కూర్చుండుట కేమి కాని మనవ్యవహార మేమియు బాగుండ లేదోయి!

దుర్గా—ఏవిషయమున?

శివ—మొదటేది యింట నున్న పెద్దల నేడ్పించువిషయమున

భాస్క—నాకుఁ గూడ నది చాల నసంభవమైనపనియే యని తోఁచు చున్నది

శ్యామ—(తనలో) ఈవస్తువుతో వీనినియిల్లు మాయిండ్లవలె మంగళ

హైన ట్లున్న ది. అటయిన మరల గొంతు తడి యగువఱకు నీయ
చన వీని నిటు లేడిపించుచునే యుండును

శివ—కానిమ్ము దాని కేమి కాని ప్రపంచవర్తనమును బట్టి నా కిపు
డొకలెక్చరు ఇవ్వ వలయు నని కుతూహలము గా నున్నది.
కాఁబట్టి మీరు సావధానముగా విన వలయును

శ్యామ—మీ రింతింతచదువులు చదివినారు కాని మీకు సరియైన
బ్రెయిన్ లేదోయి! గ్రహచారవశమున మీకు నుద్యోగములు
లేక పోయినవి కాని యవియే యున్నచోఁ బ్రజలపా ట్లేమని చెప్ప
వచ్చును

దుర్గా—మా బ్రెయిక్ లో నన్న దోష మేమి కని పెట్టితివిరా నీవు?

శ్యామ—దోషమా యిఁదు వినుఁడు

తే॥ గీ॥ ఆంధ్రు లేకార్యమందైన ♦ నాదిని గణ
పతిని దలఁచియే చేసెడు ♦ భంగి మనముఁ
గూడ మున్ముందుగా బ్రాంది ♦ గోప్రల నిలుప
కట్టికార్య మైనను జేయ ♦ గట్టి దగునె?

ముందుగా బ్రాందిబాటిల్సున కార్క రిచ్చి వచ్చినపిమ్మటఁ గొద్ది
కొద్దిగా సేవింపుచు లెక్చర్సు నిచ్చుచున్నచో నెంత గ్రేండుగా
నుండును.

అప్ప—అద్దిగదీ ముంగటమాట చెప్పేసినారు

శ్యా, దు,—హియర్! హియర్! వెరీగ్రాండుస్పీచ్!

శివ—అట్లయిన నీవస్తు వతనియెద్ద నడ్వాన్సుగా నుంచి మన కేయే
వెరైటీస్ కావలయునో యవన్నియుఁ దీసికొని అప్పలస్వామిచేతి
కిచ్చి నీవు ముందుగా ఒన్ బ్రాందిబాటిలు టూసిజరుసిగరెట్సు
పెట్టెలు ఫొర్ రూపీస్ రొక్కము మాత్రము సైకిలుమీఁద వెరీ
అర్జంటుగాఁ దీసికొని రా వలయును

శ్యామ—యెగాస్ యాన్ రా! రా! అప్పలస్వామి (చనును)

అప్ప—మల్లీ నాలుగురోజు లాకెలు గెలిగే వన్నమాటే (చనును)

౦౦—యేరాబ్రిదర్! మనము ధనముకోసమై విచారించు యోగము పోవుమార్గ మేదిరా? (ఆలోచించును)

భాస్క—(కొంతసేపూరకుండి) నాకొకయాలోచన తట్టుచున్నదిరా! యేలక్షాధికారి నైనఁ గ్రమముగ గ్రంథములోనికి దింపిన బాగుండు నని

దుర్గా—ఆల్ రైట్! కాని యింకనొకవిధ మైన బాగుండు నని తోఁచు చున్నది ఏమిటన త్రెయిన్సులోఁ బెట్టెలను మాఱ్చుడాపెంగుతో వర్కు చేయుట. ఆపని మీకుఁ జేత కానిచో మీరు కొంచెము చేయూతగా నున్న యెడల గంటకుఁ దొంబదితొమ్మిది మాఱ్పఁ గలశక్తి నాయొద్ద నున్నది.

శివ—నాన్ సెన్సు! ఆపని యిప్పు డంతమోజుగా లేదురా!

భాస్క—పాడినదే పాడరా! పాచిపళ్లదాసరీ యనునట్లు అనేకు లాచ రించు చున్నయాపని మనమూ విడిచి న్యూస్కీమ్ ఒకటి ఒరి జనల్ గా నుపయోగించి, అద్భుతముగా, నెగ్గ వలయును

శ్యామ—(బ్రాందిబుడ్డితోను సిగరెట్లుపెట్టెలతోను సంతోషముగాఁ బ్రవేశించి) ఇదిగో నిప్పు డైతే షంపైర్. యివ్వండి బ్యూటిఫుస్ట్ లెక్చెర్స్! పాట పాడుచు బ్రాంది అందఱకు నిచ్చు చుండును)

అందఱు—(కొంచెము కొంచెము త్రాగుచు) హోయి! హోయి! (అనుచు సిగరెట్లు కాల్చుచుందురు)

శివ—(లేచి) ఇదిగో! లోభత్వమును గూర్చి నేను ముందుగా లెక్చె రివ్వఁ దలంచుకొన్నాను.

భాస్క—లోభత్వమునుగూర్చి నీవు లెక్చె రివ్వడానికి ఈబేచ్ తోఁ జేతకానివాఁ డెవఁడురా?

శివ—షటప్! నాలెక్చెరు ముగించేవఱకు నెవ్వరైన మాఱుపల్కి-
నచో దెబ్బలు దినఁగలరు జాగ్రత్త; సావధానముగా వినుఁడు...
ఆలోచించి చూడ మన దేశమున నన్నిఁటికిని దరిద్రాఖ్యముం
దున్నవా రనేకు లున్నారు. అట్లుండుటకు హేతువు సారాబ్రాఁది
కల్లు నల్లమందు గంజాయి సిగరెట్టు మొదలైనవిలాసవస్తువులే
యని బ్రెయిన్ లేనిఘాందసపురకములు నోళ్ళు చించుకొని వాగిన
మాత్రమున వారిమాటలు వుయ్ కే రేజాట్! మన దేశములో దరిద్ర
దేవత డ్యాన్సు చేయుట కొకగొప్పకారణ మున్నది. అదేది యన
సమాయకుల నేడిపించియుఁ గృత్రిమముగానో లౌక్యముగానో
యతిఘోరముగానో ఒకకానీ పెట్టుబడి పెట్టి కానీకి పదికానులు
లాభము వచ్చెడియంతర్వ్యాపారములు చేయుచు నింకను దానియం
దనేకవన్నాగములు పన్ని కొద్దిరోజులకే మొగిలిడొంక పెరిగినట్లుగా
వేలకువేలు సంపాదించువ్యవహారకర్తల నేకు లున్నారు. అట్లు సంపా
దించుటయే కాని దానియం దాతనికి నిజమైనయధికారము లేని
మాట సత్యమే కాన నాధనము తా ననుభవించుటకు వీ లుండనే
యుండదు. ఏదీ! ఇఁక నొకపెగ్గు వేసినఁ గాని స్పీచ్ సరిగా నగువదు.

శ్యామ—యేస్! యేస్! వన్‌పెగ్గేమిటి టూపెగ్సు తగిలించరా
(గ్లాసులోఁ బోసి చేతి కంద నిచ్చును)

శివ—(త్రాగి సిగరెట్టు కాల్చుచు) ఊఁ దీనికిఁ డార్కాణములు వేఱుగా
నేల? చూచితిరా! మావీధికడ సన్నరమణయ్యసాహుకారునకు
రమారమి పదిలక్షలరూపాయలయాస్తి యుండు నఁట. మరి వాని
కర్మమేమి కాలినదో కాని రోజున కొకగుప్పెఁడుగోధుమలైన
సాయంత్రమువఱకు ముడ్డి మూతి కూడఁ దినుచునే యుండు నఁట.
నా కిప్పటికి సుమారు ట్వెంటీఫైవ్ యియర్సు వయ స్సుండును:
కాని నేను జన్మ మెత్తినతరువాత వాఁ డొకయతిథికి గుప్పెఁడు మెతు

కులు పెట్టినట్టుకాని చెప్పి [illegible] మేగుడ్డివానికైన ధర్మము చేసె నట్లు కాని తుదకు [illegible] యెంగకుకు? బాబూ! దాహముచేఁ జచ్చుచున్నాను [illegible] నీళ్లు [illegible] పోసి పుణ్యము కట్టుకొనుఁ డని యతిదీనాలాపము [illegible] అబ్బే! లాభము లేదు, పాషాణ సదృశ [illegible] గలలుగలమానసము లోకన్నాదిగా బ్రద్ద [illegible] దగులబెట్టుటకై కాష్ఠముమీఁదఁ బెట్టినను ఫలము [illegible] యుండును. ఇఁక [illegible] నిమేననె ప్పుడు [illegible] పూర్వులెవ్వరో కుట్టించిన ముసలికోకలకాని [illegible] ముకొని తొడుగుకొనినయం గీయొక్కటియు [illegible] కానఁగను పట్టలేదు. [illegible] చెప్పను చూ చినా [illegible] పారవైచినపిమ్మట [illegible] వా ని చేతులకుఁ [illegible] బడి [illegible] బేడకోయమ్మఁ బడిన యధమవాదరకులే [illegible] పదిరు లెన్నఁడు ను విని [illegible] తానొనరించు వ్యా పారమునందు [illegible] నొకదినము [illegible] నా నాఁడు హరహరా! [illegible] మొదలిదములు ఇఁక నె న్నేహితుఁడైన [illegible] నీ కీకర్మ మేమయ్యా! చచ్చునప్పుడు [illegible] వచ్చునా! [illegible] వినుచు దానధర్మ [illegible] దర్జాగాఁ [illegible] బుచ్చుక యనెనా! [illegible] గడిపినవానినోరు మరి లేవ కుండ నెక్కడ లేని మొట్టవేదాంతములు తెలుగ, వానికే చెప్ప నారంభిం చును. [illegible] మహాలక్ష్మిదేవి మహాత్మ్య మేమియో కాని య [illegible] నే కాఁపురము యుండును కాని మనయట్టి యీవిగలవారి [illegible] సరి కదా దగ్గఱకు నైన రా నిష్ట పడదు.

శ్యామ—నీ వనినట్లెల్ల నొప్పుకొనినచో నీవును నిష్టపడవు. పదిలక్షల రూప్యములయాస్తి యొకని కున్నంతన వానివలనఁ బ్రజల కేమా యినఁ దగులాభ మున్నదా! మనదర్జా చూచితివా? లక్షలవఱ కెందుకు? పదిరూపాయలు చేత నున్న నూరంతయు నొకరెత్తించితి మన్నమాటయే! మనకుఁ జేతఁ గాక లక్ష్మీదేవి యంట, యాపె మనయింటికి రాదట! రాకేమి? దండము పెట్టుచు వచ్చును. దానికిఁ జేయుసాధనములు చేయవలయును

దుర్గా—దీనిని గూర్చి యింతయాలోచన యెందులకు? ఈలెక్క లెందులకు? ధనము బోటఁ బోగుచేసినట్లు చేసి దానిని బెట్టెలోఁ బెట్టి పిల్లలను బుట్టించుట తప్ప తానైనఁ దినక యితరుల కైన దానియొక్క ఫల మనుభవింపనీయకుండుటయే కాక ప్రపంచములో నుండుధనమంతయుఁ దననెత్తిమీఁదనే పడిన బాగుగా నుండు నని యాలోచించులుబ్ధాగ్రేసరచక్రవర్తులని నేయుపాయము చేతనైన వచించి పైక మార్జింపక మనయట్టివా రూర కున్నచోఁ బాపము కూడా సంభవించును.

భాస్క—పాపము సంభవింపదా! మనదేశము పూర్తుగా బాగుండ లేదోయి? చూడుఁడు మనయూరిలోనే ఒకజమీనాకి తొంబదితొమ్మిది లక్షరూపాయలయాస్తి యుంట ఇంకొకఁడు సాలుసకు నిరువదివే లిన్ కంట్రేక్టు గవర్నమెంటువారికిఁ జెల్లించుచుండెనంట మరొకఁడు కోటికి కప్పముకట్టుకొని కూర్చుండెనఁట. ఇంకొకఁడు రెండుకోట్లు బేంకిలోఁ బాతిపెట్టినాఁడట. ఈవిధముగా ధనమంతయు నేపాతికమందిదగ్గఱకో చేరుకొని యున్నది. ఇఁకఁ గొద్దియాస్తులవారి లెక్క యెందులకు కాని తక్కినబీదలకందఱకుఁ గూడు లేదుకదా! ఒకరోజు పూర్తిగాఁ గష్టపడినను పాప మొక్కడొక్క మాడుచునే యుండును. ఇఁక వాఁడు ఫేమిలీతో గెటా నొట యెంతకష్టమో యాలోచించుఁడు. ఈపెద్దపెద్దధనికులలో నూటి

కొక్కఁడో యిద్దఱో ప్రజాసౌకర్యము గోరువా రుందురు. కడమ రికములన్నిఁటికి వానిదగ్గాఱే వానికి సంవత్సరమునకొకకారు మార్పు చేయు చుందురు. ఆఱుమాసముల కొకపాతగుఱ్ఱమును గేన్నిలు చేసి కొత్తదానిని రప్పించుచుందురు. సిల్కు సెర్జి సన్ ప్రూఫ్ బ్లేజరు ట్వీడ్ మొదలైనసూట్సు తగిలించి కారులెక్కి వీధులన్నియు షైరుచేయుటయే కాని జనుల కేమైన లాభ మున్నదా యేమి? కర్మము చాలక వీ ళ్ళేవేనిప్రజోపకారకార్యములు తల పెట్టిన నవి యెంతయుసుకాలముగానుండునో చూడుఁడు! మన యూరి లోనే కొందఱు అన్నసత్రములను స్థాపించిరి. అందు శుద్ధముగా బ్రహ్మ ముఖమునుండి బయలుపడినబ్రాహ్మణులే. కాని తక్కిన కుంటి గ్రుడ్డి వారనేకులన్నము లేక యాసత్రపు మెట్లమీఁదఁబడి చచ్చినను సరియే వానికి గుప్పెఁడుమెతుకులైనఁ బెట్ట రదేమిపాపమో!

శ్యామ—ఈసరి కైన మీరిలెక్చెర్సు స్టాపు చేయుఁడీరా! నే గొప్ప స్కీమొకటి యెత్తుఁ దలంచుకొని యున్నాను. మీరిఁకఁ జేత నైన యెడల నడుము కట్టుకొని దిగుఁడు నీయుద్యమమున పార్టనయిట్ కష్టపడినచోఁ బదివేలు సులభముగా సంపాదించుసాధనము చేయు దును

శివ—రైట్ నేనుఁ గూడ నీకు సపోర్టుగా వర్కు చేయుటకు రెడీ

అప్ప—(బుట్ట నెత్తిఁ బెట్టుకొని ప్రవేశించును)

భాస్క—అరే! డెరిమెట్! ఇంత లేటేమిరా?

దుర్గా—ఏరా... ఫూల్! ఖిల్లీలేయిరా!

శివ—ఖిల్లీలు... లేకపోతే సిగరెట్సు నవలండిరా! (సిగరెట్లు నలిమి పారవేయును)

అప్ప—(అట్టె నిల్చి తనలో) అటయితే నానోరేనేటేస్ యింతపాపం జేసుకుంత

శ్యామ——వేసుకోరా ! వెధవా నీవు కూడ ఒకగ్లా సేసుకో? (అని తానత్రాగినగ్లాసులోనే బ్రాంది పోసి యిచ్చును)

అప్ప——(పుచ్చుకొని) ఇక్కడింక కులంవూ నేదు గిలంవూ నేదు. కులంవు నేంది బెమ్మసమాజిం. ఆబెమ్మసమాజాన్ని కాదన్నావోడినల్లా ఇయ్యంగిలిసమాజింలో కలవాలి. ఈగలాసుతోటి ఈళ్ళునలుగురు అయినారు. ఐదోవోణ్ణి నాను. హ్హు. ఎంగిలేంటి గాడిదిగుడ్డు పెరపంచికమంతా యెంగిలి గాదేంటి ఇది కాకెంగిలి (త్రాగు చుండును)

శివ——అత్రే! అప్పలస్వామీ! నంజు డేదిరా !

అప్ప——(మాటాడక త్రాగు చుండును)

శివ——ఏరా! రాస్కెల్ నంజుడు ర్నంజుడు (తన్నును)

అప్ప——(గ్లాసుక్రిందం బడి పోవ లోనికి పరుగెత్తి పోవును)

శివ——షంప్పైర్! నాతో కుస్తీ యెవ్వడైనా చాలంజీ.

శ్యామ——హ్హా, హ్హా, హ్హా, హ్హో. కుస్తీ, కుస్తీ, నో, నో

భాస్క——కుస్తీ నో అయితె నాతో పాట పాడండిరా !

దుర్గా——ఎవండురా! పాడేవోండు. ప్రాడక పోతే కాలికింద బలాదూర్ (కాలు పైకెత్తి తిరుగుచుం గ్రింద బడును)

అందఱు——హి హి హి హ్హీ ! (పెద్దపెట్టుగా నవ్వుచు వికటచేష్టలు చేయుచుం బాట పాడుదురు)

అప్ప——(ప్రవేశించి) ఓరి మియ్యింటికాన్ని......నిజంగా రెండేసి గలాసు లేసుకున్నారో నేదో కాని సావిడంతా సివాలు తొక్కుత్తుండారు. ఈయురవగలాసు లమాంతంగా నాయాడ ద్దాగుద్ది నాలుగు. తాగి నిలంబడతాది కలంబడతాది (నిష్క్రమించును)

[తెర పడును.]

ఘోర్రాసైలున

అను,

పతిసేవ నాటకము.

ద్వితీయాంకము — ప్రథమరంగము.

[ప్రదేశము. — దేవాలయము వీధి]

(పట్టువస్త్రములు ధరించి, పూజోపద్రవ్యములతో మార్తాండమూర్తి హైమవతియుఁ బ్రవేశింతురు.)

హైమ—నాథా! ఇంకను నెంతదూర మేఁగవలె? ఆవిశ్వేశ్వరుని, పాదసన్నిధిఁ జేరుటకు?

మార్తాం—దాపునకే వచ్చితిమి

చ॥ అతివరో! కాంచుమా యదిగో ♦ నంబరచుంబితమా శివాలయమ్మై
కుతుకము తోఁపఁ జేయుచును ♦ కుంభిని నొప్పెడు దేశశంబునా
సతతము నిల్చి దేవుఁడట ♦ సాంబుని పేరిట సాధుజనోల్లుఁడై
వెతలను బాపి బ్రోచు నఁట! ♦ వేఁడినయంతనె భక్తవర్గముల్.

ఎంతదూరమైనను మనకది విసు వనిపించునా?

హైమ—ఏకష్టము లేక దూర మేఁగకయే యతిసులభముగ సంతోష దాయకముగ దేవునికన్న మిన్న యామూర్తిని బ్రసన్నము చేయ

కొనుమార్గము నాదేవుఁ డిదివఱకే నాకుఁ బ్రసాదించి యుండ నీవు డింతదూరము వచ్చి ప్రయాణశ్రమలకు నోర్చి మిమ్ములను గష్టపెట్టుట నాకు నెంతమాత్రము నిష్టము లేదు.

మార్తాం—హైమా! అతిలౌక్యముగ మాట్లాడు చుంటివి. నీకు విగ్రహారాధన యన నిష్టము లేదే? అట్లయిన నీయత్తగారిపట్టువలననే యిందు రాఁ గడంగితి వన్నమాట!

హైమ—ఇష్టము లేక కాదు. నాథా!

ఆ॥ వె॥ వేయిసార్లు దేవు ♦ వేఁడుటకంటెను
భక్తితోడ నాత్మ ♦ భర్తఁ జుట్టి
యొక్కసారి తిరిగి ♦ మ్రొక్కినఁ జిక్కును
సర్వసౌఖ్యములును ♦ సతికి నిలను.

అనుపలుకు ననుసరించి చూడ నీవిగ్రహారాధనకన్నను, స్వచ్ఛమైన భగవంతునకుఁ జేసిన సేవకన్నను, నధిక మైనమీపాదసేవ నన్నాధరింప సిద్ధముగా నున్నప్పుడు నింతశ్రమపడి మిమ్ము నింతశ్రమ పెట్టుట యెందు కని

మార్తాం—(చిఱునవ్వునఁ దనలో) ఓహో! ఏమి యీమెపతిభక్తి! కాని యిప్పుడే యేమైనది? (ప్రకాశముగా) బాలా! శ్రమ యే మున్నది. ఎంతశ్రమ పడి యైనను భార్యలమనోభీష్టములు భర్తలే తీర్పవలెను గదా! విగ్రహారాధనవలనఁ గొండొకలాభ మున్నది; ఎంతకఠినస్వభావునకు నయిన నెంతచంచలస్వభావునకు నైన నెంత దుర్మార్గునకు నైన దేవాలయములోనికిఁ జొచ్చినంతనే నిర్మలత్వమున స్వచ్ఛమైనమనస్సుఁ గలుగ నొక్కత్రుటికాలము ధ్యానించినఁ జాలు నుత్తీర్ణుఁ డగు ననుకొని పెద్ద లీదైవములను సృష్టించిరి.

హైమ—ఔను; కా దన్నవా రెవరు? సతులకుఁ బతిసేవయే యుత్తమ మయిన దను చుంటిని.

శివరావు—(ప్రవేశించి) హోయి! హోయి! ఈమధ్య నొకనెలనుండి మా వ్యవహారము చాలా హేపీగా నున్నది. హేపీగా నుండ కేమి? “ధనమూల మిదం జగత్త”నినట్లు జేబు నిండ ధన ముండి యింటి నిండ సారాబుస్తుండి వారమునకు నొకకొర్త్రసాని మాఱుచుండి సర్దా గలఫ్రెండ్సు సాయము గా నుండ నంతా హేపీయే! అప్పుడే పట్టు తప్పునట్టుగా నున్నది. కావున వడివడిగా నింటికిఁ జేరినఁ గాని గ్రేండుగా నుండదు. ఈదిన మెపాడు వేళను బయలుదేరితినో కాని వెళ్లినపని యయినదే కాదు.

మార్తాం—(శివరావును చూచి మందహాసముతో) ఓహో! యెవరో యని చూచు చుంటిని మిష్టర్ శివరావు కమింగ్!

శివ—(విని సంతోషముతో) హల్లో! ఫ్రెండ్! గుడ్డివినింగ్ గుడ్డివినింగ్! (సమీపించును.)

మార్తాం—షేక్ హేండు (అనుచు నట్లుచేయును) శివరావు! మీ నాన్నగారిచే నే వచ్చినదాదిగా నన్నివర్తమానములు పంపించితిని, ఒక్కసారి యైన దర్శన మిచ్చితివి కాదేమయ్యా!

శివ—(తనలో) మన మన లింట నున్నఁ గదా వర్తమానము లందు టకు? (ప్రకాశముగా) నీవు వచ్చినసంగతి నాకు నిన్ననే తెలిసి నది ఇదివఱకుఁ దెలిసినచో వాయువేగమున నీయొద్ద వ్రాలి యుందునా?

మార్తాం—మీనాన్నగా రిదివఱ కేప్పుడుఁ జెప్పనే లేదా?

శివ—(విసువుఁదలతోఁ దనలో) మరల నదియే ప్రశ్న!

మార్తాం—నిన్ననే మీయింటికి రా వలె నను కొంటిని అంతలో మాయమ్మగారు గౌరీవ్రతముఁ దంపతసహితంబుగాఁ జేయు మని నియమించిరి. రేపె తప్పక నిన్ను కలిసికొన సిద్ధముగా నన్నాను. అంతలో నీవే యిక్కడఁ గాన్పించితివి.

శివ—బ్రదర్! మనబాల్యస్నేహము మొదట నుండి యు నింతయమోఘముగ వ్యాపించుటకు హేతువు పూర్వజన్మసుకృతమే యయియుండ నోపు!

మార్తాం—రైట్! కా కున్నచో నిన్ను విడిచి నేను కలకత్తాలో ఎం. ఏ. చదువుటకుఁ బోయి టూయియర్సు ఆపురమున నుండి చాలదగ్గాగాఁ గాలము వెళ్లఁ బుచ్చుచు

తే॥ గీ॥ అద్భుతవిచిత్రములు పెక్కు ♦ లరయునపుడు
నన్యాధిక వైభవంబుల ♦ నాదినపుడు
మఱవఁ గంటి నేమొ సఖ! నా ♦ మాతఁ బితను
నామనోగోచరుఁడ వీవె ♦ నమ్ము నెమ్మి

కాని ఈమధ్య నే నెన్ని లెటర్సు వ్రాసినను మఱల నీయొద్దనుండి రిప్లియే రా లే దేకారణముననో? ఊఁ రమ్ము దేవాలయమునకేఁగి దేవుని దర్శించి యింటి కేఁగుదము.

శివ—(తనలో) ఈతనితాలిదండ్రులు నానడవడికలన్నియు బాగుగా నెఱిఁగినవా రగుటచే నిప్పు డీతనివెంట వీరియింటి కరిగినచో మా స్నేహమున కే చేటు సంభవించును.

మార్తాం—మిత్రమా! యోచింపు చుంటి వేమి? రమ్ము పోవుదము.

శివ—నే నిపు డొకయర్జంటుపనిమీఁద బజారునకు వచ్చినాను, త్వరితముగా నింటికిఁ జేర వలెను, కాఁబట్టి మీపరాన్సనకీనైటునఁ దప్పక వచ్చి నిన్ను కలిసికొందును.

మార్తాం—కలిసికొనుటయే కాదు ఈనైట్ న మీల్సు మాయింటనే స్వీకరించ వలయును.

శివ—యాస్. అభ్యంతరమా? వీ లైన నట్లే.

మార్తాం—మరి మేము వెళ్లి వచ్చెదము. (నడుచు చుందురు.)

శివ—మంచిది. (తనలో) స్నేహితు లనఁగా నందఱు స్నేహితులా?

ఇతఁడే స్నేహితుఁడు. ఇతనిఁ గ్రమముగా గ్రంథములోనకు దింపినచో నాజన్మ సాఫల్యమైన దన్న మాటయే కాని యతిసులభముగ చూఁచువాఁడు కాఁడు. పరమఛాందసుఁడు. కా నిమ్ము. (అని తల పంకించుచు నిష్క్రమించును).

హైమ—నాథా! ఆయన యెవరు?

మార్తాం—ఆతఁడు నాప్రాణ మన్నమాటయే? నాక్లాస్మేట్. మేము చదువుకొనునపుడు వ్యక్తులు రెండు కాని యాత్మ లొకటె కానే సంచరించెడువారము. నాబాల్యమిత్రుఁడు. మనచంద్రమౌళిశాస్త్రి గారికుమారుఁడు.

హైమ—ఆహా! మనమాటలసందడిలో నెంత త్వరితముగా విశ్వేశ్వరునిసన్నిధిఁ జేరితిమి? ఎంతయున్నతప్రాకారము! అహాహా! నానావిధజీవసంఘంబులును జీవించియున్నవానిఁ బోలె శిల్పికారులచే నిర్మింపఁబడి నేత్రోత్సవంబొసంగుచు నిట్లొప్పుచున్నయీగోపుర వైభవంబును వర్ణింప నావశము కాదు కదా!

మార్తాం—రమ్ము ప్రాకారమును దాటి లోనఁ జేరుదము. (నిష్క్రమించి మరియొకవైపునుండి ప్రవేశింతురు.)

మార్తాం—హైమా! చూఁడు మిచ్చటఁ గలవిభవమును

సీ॥ సాంబశివా! భర్గ ♦ శంభో! భవా! యని
సద్భక్తి భజనలు ♦ సల్పువారు
హర! హర! మహనీయ ♦ యనుచు జేగంటల
వాయించి సాష్టాంగ ♦ పడెడివారుఁ
కైలాసగిరివాస! ♦ గౌరీరమణ! యంచుఁ
జేతు లెత్తి నుతులు ♦ చేయువారు
ముక్కులు మూసియు ♦ మూలఁ గూర్చుండి కం
దర్పాంతకుని మదిఁ ♦ దలఁచువారు

తే॥ గీ॥ గల్గఁ గనుల కానందముఁ ♦ గల్గఁ జేయు
చున్న యీప్రకృతిఁ గనులఁ ♦ గన్న నెట్టి
పాపుఁ డైనను నింతలో భక్తుఁ డగుచుఁ
గరుణఁ బాలింపఁ బడఁడె శం ♦ కరుని చేత

హైమ—ఆలస్య మేల? మనముఁ గూడ వారితోపాటు దేవదేవు నారాధింతము రండు.

మార్గాం—నడువుము.

(పాడుచు నిష్క్రమింతురు)

(తెరపడును.)

ద్వితీయాంకము—ద్వితీయరంగము.

[ప్రదేశము :—రాజవీధి ప్రవేశము శ్యామల, శివ, భాస్కర, దుర్గారావులు—కొంతవఱకు నడిచి...)

శ్యామ—ఇదిగో! నిదే నోయి మన మనుకొను చున్నరమణయ్య షాహుకారుమేడ, యేవీ యానోట్లు?

శివ—ఇవిగో (జేబునుండి తీసి యిచ్చును)

శ్యామ—(పుచ్చుకొని) మీరా రాకాఫీహోటలులోఁ గూర్చుండుఁడు. ఫయ్మినిట్సులోఁ దిరిగి వచ్చెదను. (అని శ్యామలరా వొకవైపునకును గడమవారందఱొక వైపునకును జనుదురు. అంతఁ దెర లేవ రమణయ్య శెట్టి యినుపపెట్టెప్రక్క వ్రాతబల్లయొద్దఁ గూర్చుండి కనుపట్టును.)

రమ—అమ్మయ్యో! ఇప్పటికి తీరి కయ్యింది యింటిలో కాలెట్టడానికి. గుమస్తాముండాకొడుకునొకన్ని తగలేద్దామంటే గుట్టంతా బట్ట బయిలు చేస్తాడని బయ్యం. యెదవగుట్టు. గుట్టు కేమి కాని చేసు కున్నది రెండోపెళ్లి. అదీ గాక మాయావిడ యితరకోమట్ల లాగ వికృతాకారాలు లేక యెఱ్ఱగా బుఱ్ఱగా వుండటంచేత మరీ చేటొచ్చింది. పూర్వ మెప్పుడో కన్యకాపరమేశ్వరి యిచ్చినశాపం వల్ల కోవుట్లకు కోతుల్లాగో యెలుగుగొడ్లల్లాగో యేదుపందుల్లా గో యెదవరూపు లొచ్చిన వని పెద్ద లంటారు. దాన్ననిసిపెట్టి మాయాడోళ్లు తెలివితేటలువల్ల రంగు మార్చి క్రిమంగా రాణింపులోకిఁ దీసుకొ స్తున్నారు. యేమొగోఁ డైనా నామేడ కేసి జూస్తేనే నాగుండు గుటుక్కు మనేటప్పుడు యెదురొమ్ము మీఁదకుంపట్లాగ జీతగా న్నెట్టు కుంటే నాయెవ్వారం యెలికిలిఁ బడిం దన్నమాటే. (వ్రాయుచుఁ గూర్చుండును.)

నీలకంఠస్వామి—(పాడుచుఁ బ్రవేశించి రమణయ్యపావుకారు గుమ్మమునొద్ద నిలిచి) ఓధర్మరాజా! నేను కడుదప్పితుండనై యుంటిని. దొప్పెఁడుమంచినీరుఁ బోసి పుణ్యముఁ గట్టుకొనుఁడు. ఓ అయ్యా!......ఓఅయ్యా! దాహము!

రమ—(కోపమున) ఎవ రది? నీకు జ్ఞాన ముందా లేదా? నే నీపలుఁ జేసుకునేపనేవిటి పీనుఁగుముందర బాకాలాగ నీయూరు పేంటి?

నీల—జ్ఞానము లేక పోవుటకు నేఁ జేసినదోస మేమి? సన్యాసి నగు నేను దప్పి గొని మిమ్ము యాచించితిని. దానికే యింతయాగ్రహమా!

రమ—కోప మేంటి నీబొంద. మణిసివా? దున్నపోతువా? ఊరినిండా చెఱువు లుండఁగా మమ్మల్ని పీక్కు తింటావేం? నీకు కళ్లున్నాయా లేవా? మా మేడఁ జూడఁ గానే నీకళ్లు పొక్కినియ్యి కావోసుం-

పో- నీళ్లు నిప్పులుఁ దెచ్చి యిక్కడ నెవ్వఁడూ దాఁచఁ బెట్టలేదు పో కింకా నిలబడ్డావేం? పోక పోతే నూతు నాదసలు పిచ్చికోపం వచ్చిం దంటే మరి తిరగదు. ఓహో! (తనలో) ఏం టివ్యాదవ బెల్లం గొట్టినరాయిలాగ మాట్లాడకుండా కళ్లలంగ గుడ్లగూబ లాగ మిటకరిస్తున్నాఁడు? కొంపఁ దీసి మీఁదిఁ బడఁడుగందా! యెందు కయినా మంచిది. పెట్టితలుపు లేసేస్తా. (అని అట్లు చేయును.) ఓరబ్బో! యియ్యాదవ మొఱకులా గట్టై నిలబడ్డాఁడు. యంత్రగాడులాగున్నాఁడే? సన్నాసోళ్లని సచ్చినా నమ్మఁ గూడదు. మాయింటిదాన్ని పిలుద్దునా? అబ్బా! సమయాని కేసచ్చినోఁ డగపడఁడు. (ప్రక్కకుఁ జూచి ప్రకాశముగా) యేఁవయ్యోయ్! నిన్నే ఓయి! మాటాడ వే? నే నాంబోతులా గారుస్తున్నా నీ కినపడ్డం లేదూ? ఓరయ్యో! ఈ డింకెలా పోయినా సరే దానిపనేంటో దాందే కాని ఉలకదు పలకదు. ఎన్నింటి కని యేడ్సు? యింకొకక్షణ మాఁటుకుంటే యీఁడిక్కడ మట మేసుకుని కూకునీలా గున్నాఁడు. తలుపు తెరిసేటప్పడికి దాఁపురమైనా వేరా దరిద్రపుముండాకొడకా? (అనుచుఁ గంగారుపడు చుండును.)

శ్యామ—(ప్రవేశించి చిఱునవ్వున నొకప్రక్కను నిలువఁబడి తనలో) చచ్చినను సరియే కాని దోసెఁడు మంచినీరు వానికిఁ బోయఁడు. ఇట్టి పిసినిగొట్టుపీనుఁగుల నేమి చేసినను దోష మనిపించుకొనదు. (చరఁజర నెదుటకు వచ్చి) షాహుకారుగారూ!

రమ—(బింకముగా) ఎవరు మీరు? ఏమి కావాలి?

శ్యామ—(తనలో) అబ్బా! ఏమి ధైర్యము? (ప్రకాశముగా) చిల్లరేమైన నున్నదా!

రమ—(తనలో) చేరినియ్యరా దేవుఁడా గుండెలు గూటిలోకి (పైకి) బాబూ! ఏమాత్రం చిల్లర కావాలి మీకు?

శ్యామ—ప్రస్తుత మొకట్వెంటీరూపీసునకుఁ గావలెను. మారక మెంత?

నీల—(తనలో) ఆహా! భారతభూమి నెట్టిచీడపురుఁగులు ప్రాకుచున్నవి!

రమ—అయ్యా! మీరు కొత్తోరు గనుక పదిరూపాయలకు పక్క పావులా మారకము. ఇవి ఉత్సవపులరోజులు చిల్లరి లేక రైతు లెంతచిక్కు పడు చున్నారో తెలుసునా?

శ్యామ—అట్లా! (తనలో) ఈవిధముగ ముందు కొంచెము రుచి తగిలించినఁ గాని గాలమునకు సరిగాఁ దగులుకొనఁడు (ప్రకాశముగా) శెట్టిగారూ! మీరు న్యాయముగా నందఱియొద్దఁ దీసికొనునట్లుగా నాయొద్దఁ గూడఁ దీసికొనుఁడు (నోట్లు నిచ్చెను)

రమ—అద్దిగదీ వరస? అలాగ తేం వుండాలి. పదిరూపాయలకుఁ బావలా మారకం రివాజే. కావలిస్తే సద్దులబుక్కు నెత్తిమీఁ దెట్టుకుని ప్రమాణకం జెయ్యమంటే జేస్తా

శ్యామ—అక్కే! అంతపని యెందులకు? నిత్యసత్యనియతు లని నాకుఁ దెలియును.

రమ—అంతే అంతే. అలా గని ఆవిలబడాపున్నపోతుకు కొంతగట్టుఁడి గాబు? (చిల్లర లెక్కపెట్టి యిచ్చెను)

శ్యామ—(తనలో) పాపము దయఁ దలంచి వానికిఁ గడ్డి పెట్టు మంటివి కాని మేము నీకుఁ బెట్టెడిది జిగురుముగ్గిరా! ఫూల్ (పైకి) పాపము! వానికిఁ గొంచెము మంచినీ రిడఁ గూడదా?

రమ—కాదం దని యేగాడి దంటాఁడు. మీ రింకా సత్రికాలాన్ని విడిచి పెట్టలే దనుకుంటా! యీఁడిసాఘు నేసం జూసి కాస్నెప్పు ఈడి మొకాన్ని పగలేద్దా మని లోపలి కెలితే ఇక్కడ తున్నలంటే జేడి సంకను పెట్టి లే డయ్యి పోయమా?

శ్యామ—అందఱు నట్టివారే యుందురా!

రమ—పైకి మనవలె మంచోండులా గుండీవోండే క్షణంలోం గొంపలు మాపెయ్యడం

నీల—ఓరిమూఢవైశ్యుండా !

రమ—మాటలు మిగుల్తా వేంవిరా గాడిదా !

నీల తే॥గీ॥ మిధ్య సంపదల్ భోగముల్ మిధ్య ప్రాణి
మిధ్య సర్వము మిధ్యయే తధ్య మేది
యీశ్వరవిలాస మెట్టిదో యింత యేటి
కింక క్షణంబున కెవ్వరి కేమి యగునో!

ఈయనిత్యప్రపంచమును నిత్య మని నమ్మి యున్ననీకుధనమత్తలుబ్ధత్వములచే నేత్రములకుం బొరలు గ్రమ్మి యేమియుం దెలియుట లేదు. నీవు జ్ఞానమును శీఘ్రకాలములోనే యితరదుర్మార్గులమూలమునం దెలియం గలవు. నీలుబ్ధత్వమే నీయాశాపిశాచమే నిన్ను మహాహ్రదమ్మునం బడం ద్రోయును. నిరాశాపరుండవై లుబ్ధుండవు కాక బుద్ధి గల్గి నెగడుము (పాడుచుం జనును)

రమ—పోరా ! గాడిదికొడకా ! అడుక్కుతిసేముండాకొడుక్కికూడా చాల్లంతా కోపమే. మొత్తముమీంద శనిగ్రహములాగ వదిలే వంతే సాలు యీదఫా నాగుమ్మంకాడి కొచ్చి చూడు మరేమి జేస్తానో

శ్యామ—సాహుకారుగారూ! మీకు వీలు లేకువ్న నేనేదైనసహాయ మాతెనికిం జేసెదను లెండు. మరి నాకు సెలవు

రమ—మంచిది బాబూ ! మంచిది తాకట్టుపద్దులైనా తణకాబాపతులైనా మీద్వారా యేంవన్నా వుంటే పోనివ్వక తీసుకు రండి.

శ్యామ—అభ్యంతర మేమి? అట్లే (కొంచెముముందున కేంగి) ఈమధ్య గవర్నమెంటువారికన్నులలోం గారము జల్లి బ్రెయిన్ గలవారు కొందరు ఇమిటేషన్ నోట్లను సృష్టింపం గల్గిరి. అట్లు సృజించినవారి

కందఱకు శ్రీకృష్ణజన్మస్థానమును జూపించుటకై దొరతనమువారు తీసికొని వెళ్ళిరి కాని యానోట్లగోలమాత్ర మింకను నణఁగ లేదు. ఇప్పుడు నాచే మార్చఁ బడినయానోట్లాబాపతు వేమో యనుసంశయం బీతనికిఁ గలుగనట్లు నే వర్తింప వలయును. (నిష్క్రమించును)

నీల—(పాడుచుఁ బోవు చుండును)

శ్యామ—(వెనుక నుండి) ఓయాచకా! అట నిలువుము (దగ్గఱకు వెళ్ళి) ఆపిసినిగొట్టుపీనుఁగు నీకోర్కె లేమి తీర్పఁ గలఁడు. ఈ రూపాయఁ దీసికొని స్వేచ్ఛగా వ్యయపెట్టుకొనుము (ఇచ్చు చుండును)

రమ—(వారివంక తెప్ప వాల్పక చూచుచు నాశ్చర్యముగా) యేంటిది? రూపాయలు రూపాయలే ధర్మం జేస్తున్నాఁ డీయన!

శ్యామ—ఊఁ... కై కొనుము (ఇవ్వఁ బోవును)

నీల—వలదు నాయనా! వలదు. ఈవిరాగునకు స్వేచ్ఛ లేనిసమయ మొండు కలదా! పొరఁ బడు చుంటివి ఈధనమువలన నీవు కాని నేను కాని యితరులు కాని యనుభవించునది స్వేచ్ఛ కాదు. ఘోరరౌరవాదినరకము; తెలిసినదే? ఇప్పు డనుభవించు సౌఖ్యము స్థిరము కాదు. ముం దున్నది ముసుళ్ళపండుగ

శ్యామ—(కోపమున) ఊఁ– ఏమీ రాస్కెల్! నీవు చెప్పువాక్యముల కన్నింటికి మౌనము వహింప జోస్యదండకముఁ జదువు చుంటివే! ఓరిజోగులూ! ఇది పాపపుసొమ్మనియా నీయూహ! ఎంత టెక్కురా! (తన్నును)

నీల—హరహరా! ఓరిపాపుఁడా! (ఏమో అను చుండ)

శ్యామ—నోరెత్తకురా ఫూల్? మాగ్యేంగు నీజడ లూడఁ బెఱుకఁ గలదు

నీల—ఆఁ-ఏమిపోగరు? మీరు చేయుకృత్రిమములకు మీరు చేయు ఘోరకృత్యములకు మీరు నడిచెడునడతలకు స్వల్పకాలములోనే ఫల మున్నది. మేమే మొనగాండ్ర మని విఱ్ఱవీగ రాదు. సన్యాసి నగుదునన్న తన్నినందునఁ గొలఁదికాలముననే సన్యాసిపాదములకే సాష్టాంగపడవలసి వచ్చెను. ఈమాట మనసున నుంచుకొనుము. ఒరు! శారీరమణా! (నిష్క్రమించును)

శ్యాము—పోరా! డేమిట్! (మరల లోన కరుగును)

రమ—ఈయన మళ్ళీ యిక్కడికే వస్తున్నాఁడే. యీ మొగమింతక్రితమెప్పుడు నేను చూచింది కాదు. ఈనోట్లుజూస్తే కొత్తయ్యేలాగున్నాయి ఆగెడ్డపోడిగోల్లో యీనోట్లని సరిగాఁ జూడనే లేదు. (నోట్లుతీసి) కొంపఁ దీసి యీమధ్యఁ గొత్తగా యెలిసిన దేశవాళీ రకం కాదుగందా! (బాగుగాఁ బరిశీలించుచు) చూడఁగాఁ జూడఁగా గుఱ్ఱం గాడి దయ్యం దన్నట్టు కాఁగలదు. అబ్బే! నాసేదస్తంవే కాని యివ్వి మంచినోట్లే.

శ్యాము—(మరలఁ బ్రవేశించును)

రమ—బాబూ! ఆమెదవయెవ్వారం యిప్పుడైనా బోధపడిందా మీకు? ఆఁడడిగిందేదో యివ్వ లేక కాదు. ఆఁడినిక్కూ జూసేరా!-ఆఁడిమాట కేం గాని మీదొడ్డిలో రూపాయలచెట్టున్నట్లుగాఁ గర్చుపెడతున్నారే.

శ్యాము—(చిఱునవ్వున) మీ రన్నమాట సత్యమే. మాకిది యొక్క లెక్కా?

రమ—అబ్బో రయ్యా! అంతపెద్దసెయ్యేం? మీరు మళ్లీ దయచేసినా రేమి?

శ్యాము—మరి ట్వంటీ రూపీసునకు చేంజి కావలయును. (నోట్లు నిచ్చును.)

రమ—(తనలో) కొంప తీసి నాయనుమానం నిజం గానుగందా! ఇయ్యాళ్లపక్క నెంబర్లే అన్నీ. కొత్తినోట్లే. (పైకి) బేంకిలో యేదైనా చెక్కు మార్చేరా యేంటి?

శ్యామ—(తనలో) కొంచెము తోవలోఁ బడినాఁ డన్నమాటయే. ఈరవులు చున్నయనుమానాగ్నిలో నాలుగెంటుసమిధలను వేసినఁ గాని సరిగాఁ బ్రజ్వరిల్లదు. (ప్రకాశముగా) చెక్కువంటిదే మార్చినాములెండు; నా చేతులే చెక్కులు.

రమ—ఏంటీ! మీా రల్లా గంటే నాకేమి అర్థ మవ్వటం లేదు.

శ్యామ—పిమ్మటఁ దెలియఁ బరచెదను లెండు.

రమ—యిప్పుడు చెప్పఁ గూడదూ?

శ్యామ—తొందర రేల?

రమ—(చిల్లర లెక్క పెట్టి) అటయితే మరిందండి (ఇచ్చును.)

శ్యామ—(పుచ్చుకొని) థేంక్యూ! మరి నాకు సెలవు. (నిష్క్రమించును.)

రమ—చిత్తం. (యోచించి) అసలు ఇందులో వ్రుం దేదో రహాస్యం యేవ్వారం ముం దెల్లాగ నడిచినా అమాంతంగా అయిదునిము షాల్లో రూపాయి చేతులోఁ బడింది. ఇం కేం గావాలి!

ఆ॥ వె॥ ధనము లేనివాని ♦ దరి కెవ్వఁడును జేర
నీఁడు లచ్చికల్ల ♦ లాడి యైన
లచ్చిఁ బోగుఁ జేసి ♦ లాబము పొందుఁడు
మర్మ మిందు లేదు ♦ మనులు కొండి

(పద్దులు వ్రాసికొనుచుఁ గూర్చుండును.)

(తెర పడును.)

ద్వితీయాంకము—తృతీయరంగము.

[ఊరివెలుపలిభాగమునఁ బ్రవేశము, విటుఁ డగునిత్యానందరావు విటకత్తె నాగరత్నము విలాసముగాఁ బాడుచు.)

నిత్యా—ఇం దెవ్వరును లేరు లే, ఏదీ యిఁక నొకముద్దు. (ముద్దు పెట్టుకొనును.)

నాగ—నిముసమున కెన్ని ముద్దులు! నిజముగ మనమూలమున నీతోఁ బ్ర వయంతయుఁ బావన మైన దిత్తటిని

నిత్యా—మక్కువను బట్టి లెక్క యేమిటే? మరల నింకొకటి (ముద్దాడును.)

నాగ—ఊఁ...చాలును లెండు. చూడుఁడు. ఆకనపట్టుచున్న దే పట్టణము సాయంసమయ మగు చున్నది. కనుక నీ రేయి యిందుం దము. ఉదయమున గమ్యస్థానముఁ జేరుకొన వచ్చును.

నిత్యా—మోహనాంగీ! మనగమ్యస్థాన మగుపుర మయ్యాదియే.

నాగ—ఆహా! ఏమి మనభాగ్యము! ఈపురము మనము తిరిగినపట్టణము లన్నిటికన్న గొప్పది గాఁ గనుపట్టు చున్న దే. ఇం దేదో మూలఁ గాఁపుర ముండిన మనవారు మనలను దెలిసికొనట కష్టమే

నిత్యా—వెఱ్ఱిదానా! ఈఁతకు మించి లోఁ తుంగునా? మీవారు మనలను బట్టి యొప్పగించినవారికి వేయిరూపాయలు బహుమానము నిచ్చెద మని చాలమందితోఁ జెప్పినా రఁట. వారు సి. ఐ. డీ లవలె నూరూరఁ దిరుగుచునే యుందురు. నీమీఁద ననురాగవశమున నీభర్త నాబాల్యస్నేహితుఁ డని యైన నెంచక నీయాతురత వలన నాయన్నదమ్ములకు మాతాపితలకు భార్యాపుత్రులకు దూ

రమైె నినుఁ దగులుకొని ప్రాణములఁ జేతఁ బట్టుకొని యీమూఁడు మాసములలో నాలుగుగ్రామములు తిరిగితిని

నాగ—అయ్యో! ప్రకృతినిభంగి యట్లు వాపోయెద రేల?

నిత్యా—వాపోవుట కేమున్నది? మనయొద్ద నున్నధనమంతయుఁ గడ తేరువఱ కేవిచారము మనయండ నుండదు. కాని యటుపైనఁ బ్రతుకుదెరు వేదియో యని నే నాలోచించు చుంటిని.

నాగ—(నవ్వుచు) మనము బయలుదేరుటకుముం దీయాలోచనకు మీకు నెన్నిక్రొసులదూర మున్నదో!

నిత్యా—నాకే యన్నమాట యేమి? ఇట్టియవకాశము కల్గిన స్త్రీ పురుషులెల్లరకుఁ గూడఁ గన్నులకుఁ బొరలు కమ్మి బుద్ధియంతయు బుగ్గియై తాము పోవు చున్నత్రోవయే తమకుఁ దెలియక మసలు దురు.

నాగ—అట్టికర్మము స్త్రీలకుఁ గూడఁ దెచ్చి పెట్టు చుంటిరే? పురుషు లకే యనుఁడు స్త్రీధైర్య మెట్టిదో చెప్పు మందురా?

సీ॥ లేవఁ దీసినవాని ♦ చేవ పోయినవెన్క
నతని రోసి పరుల ♦ యండఁ జేరు
మగనిపక్కనె యుండు ♦ మగనితో నుండెడి
ఘనధైర్యవతులును ♦ గలరు భువినిఁ
దీర్థయాత్రలపేర ♦ దీవులన్నియుఁ జొచ్చి
కఱవుఁ దీర మగలఁ ♦ గట్టుకొనును
నాటకముల కేఁగి ♦ నటచూపరులఁ జూచి
యింటికి రప్పించ నెంచుఁ ♦ గాంచుఁ

తే॥ గీ॥ గలరు కాని చీమకు నైన ♦ గాలి నుండు
దోమ కయినఁ దెలియనీక ♦ ధూర్తకృతుల
నభిమతముఁ దీర్చుకొనియెడు ♦ నతివలఘన
ధైర్య మేప్రాణికి నెఱుఁగఁ ♦ దరము కాదు

నిత్యా—నీవుఁ గూడ నంతసాహసవంతురాలవే! అట్లయిన మనయొద్ద ధనము కడతేరినపిమ్మట నీవు చేయఁ దలంచుకార్యము లివియా యేమి?

నాగ—(దనలో) ఈవెఱ్ఱిమొగము ఇది శాశ్వతమె యనుకొను చున్నాఁడు కాఁబోలును! పుస్తె కట్టినవానిపాలిపే నిత్యము కాన ప్పుడు పైపైరకములపాలిపా స్థావరము! నాలుగుబొపతులనాడె ముఁ జూడ వచ్చు ననియే కదా! జమీందారుకుటుంబము నుండి జంకు లేక లేచి వచ్చితిని.

నిత్యా—మాట్లాడ వేమే! కొంపఁ దీసి నీది యట్టిసంకల్పమా యేమి? నిన్ను నమ్మి కొండంతసంసారము విడిచిపెట్టితినే! నీచేతికూడుఁ దిని

నాగ—పుచ్చకాయలదొంగ యనఁగాఁ గుచములు తడిమి చూచు కున్న దఁట యెవ్వతో—అలు కున్న దానికి నులు కెక్కువ యన్నట్లు నే నీకాలముస్త్రీలచరిత్ర చెప్ప మీ రట్లు వగచెద రేమి?

నిత్యా—అంతమాత్రమే కదా

(అంత శ్యామల, శివ, భాస్కర, దుర్గారావులు తూలుచుఁ బ్రవేశింతురు)

శ్యామ—అరే! ఆఁగండిరా! అటు చూడుఁడు?

శివ—ఒహ్హో! అవునురో వాలిం దేదోపిట్ట ఊరిమీఁద!

దుర్గా—అట్లయినఁ జూడుఁడు మనభుజపంజరములోఁ బెట్టుదము.

భాస్క—పాపము దానియొక్క మగఁడు కాఁబోలునురా!

శ్యామ—నాన్ సెన్సు... కాదురా!

శివ—ఔను. సతీపతులిరువురు నేతీర్థయాత్రకో బయలుదేరినారురా!

శ్యామ—అది యాతనిదగుధర్మపత్ని యైన సంగములు కనిపించునా? వా యిలుసిల్కుచీర, ఆవాలుజడ, ఆమొగముమీఁది ఫేస్ పౌడరు, ఆజబ్బలపై నుండుజాకెట్టు ఆపొడవులోలక్కు, ఆరిష్టువాచీ ఆనడక,

ఆనవ్వులు, చూడ్కులుఁ జూచి యూతఁడు సహించునా?

శివ—సహించ కేమి. ఇల్లాం డ్రయినయువతుల కీచేష్ట లిష్టము కాక యూఱకున్నచోఁ బట్టు పట్టి కొట్టి యైనఁ దమయొక్కసతులచే నీపనులు చేయించుచవట లున్నారు.

శ్యామ—ఉండిన నుండ వచ్చును, కాని యిదిమాత్రి మట్టిది కాదు. ఇంకను బాగుగాఁ దిలకింపుఁడు

సీ॥ ఓరపాపట తీసి ♦ యొప్పుగాఁ గొప్పును
దువ్వియ మురిసెడి ♦ తులువఁ గనిన
స్తనములపైఁ బైఁటఁ ♦ జారుగ జారిచి
యటు నిటుఁ దిరుగు నా ♦ య్యారి నరయ
గుబ్బలు పెరవారి ♦ గుడ్డిల్లోఁ బడులాగు
స్క్వార్ నెక్కుబాడీని ♦ చేర్చు టరయ
గాజులు చేనిండఁ ♦ గలిగిన ధ్వని యని
రిస్టువాచీనె సం ♦ ప్రీతి నుంచి
తే॥ గీ॥ బుద్ధిఁ గల్కిసపురుషుల ♦ బూదిఁ గలుప
నవగరించినచిత్తినీ ♦ యంకురంబు
సతి యటంచు వాదించినఁ ♦ జవటలు కద
లంజయే సత్యమూనారి ♦ లంజ లంజ

శివ—ఎవ రైన మన కడ్డ మేమిరా ?

శ్యామ—అట్లయిన మీరు కొంచెం మవలకుఁ బొండు. నేను వారిదరి కేఁగి కథ నడిపించెదను

శివ, భాస్క, దుర్గా,— (నిష్క్రమింతురు)

శ్యామ—(వారికడ కేఁగి) సర్ ! మీయొద్ద మేచ్ బాక్సు కలదా ?

నిత్యా—ఉన్నది. ఇదిగో (ఇచ్చును)

శ్యామ—ధేంక్యూ ! థెంక్యూ ! సిగరెట్టుపెట్టె విప్పి తా నొకటి

నోటఁ బెట్టి యింక నొకటి తీసి) కాల్చండి సార్! (అని నిత్యానందరావున కివ్వఁ బోవును)

నాగ—(కేరిఁ గంటఁ జూచుచుఁ దనలో) ఆహా! యెంతసొగసుకాఁడు!

నిత్యా—వలదు నాయొద్ద నున్నది

శ్యామ—అహా!...! కాల్చండి సార్! (ఇచ్చును)

నిత్యా—(సిగరెట్టు నోటఁ బెట్టుకొనును)

శ్యామ—(తనసిగరెట్టుఁ గాల్చుకొని నిత్యానందరావుసిగరెట్టును గూడఁ దానే వెలిగించుచు నాగరత్నమును దేరిపారఁ జూచుచుండును)

నాగ—ఆహా! యెంతచక్కనిమోము! (శ్యామలరావును జూచుచుండును)

శ్యామ—ఓహో! మిమ్ము మఱచితినే (ఒకసిగరెట్టుఁ దీసి) మీరుఁ గూడ ఊఁ. కాల్చండి (నాగరత్నమున కివ్వఁ బోవును)

నాగ—(నవ్వుచుఁ గొంచెము వెనుకకుఁ దగ్గి) నే నెప్పుడు యెఱుఁగనమ్మా?

నిత్యా—(ఆశ్చర్యమున) ఏమి టీచొఱవ (చేయి పట్టి లాగి) ఏమయ్యో! నీ వెక్కడో మర్యాదావిహీనునివలెఁ గనఁబడు చుంటివే! చాలును లే ఈసరి కైన దయచేయుము వేగమె.

శ్యామ—అరే! ఫూల్! చేయి పట్టి లాగెదవుగా జాగ్రత్త.

నిత్యా—నాజాగ్రత్త కేమి కాని మరల నాఁడుదానియొద్ద కేఁగినచో సీమండలు విఱిగిన వన్నమాటయే

నాగ—తెలియక వచ్చి యుండ వచ్చును. పో నిండు.

శ్యామ—అబ్బా! యెంతతొందరు! ఆమెయొద్దకు వెళ్ళుటయే కాదు. వెళ్ళి ముద్దాడెద నీవు డేమి చేయుదువో చేయుము. (నాగరత్నమును ముద్దు పెట్టుకొనును)

నాగ—ఆఁ ఆఁ ఏమి సాహసము! నీభార్య ననుకొంటివా యేమి పలుగా!

నిత్యా—(మహాకోపముతో) ఓరిదురాత్మా! సూదిగా వచ్చి దబ్బన మైతివే (చేతితోఁ బొడుచును)

శ్యామ—ఊఁ...అర్రో! గుండెలు చీల్చెనురా రాస్కెల్! (కలియఁబడి పోరాడుచు) మేక్ హేస్ట్ మైఫ్రెండ్స్! హాలో అర్జెంట్ ఎమర్జెంట్ (అని కేక వేయు శివ, భాస్క, దుర్గారావులు పరుగున వచ్చి నిత్యానందమును బట్టుకొని కొట్టు చుందురు)

నాగ—అయ్యయ్యో! యేమి యీయన్యాయము! (నిత్యానందమును విడిపింప వారితోఁ గలియఁబడి విలపించు చుండును)

శ్యామ—(నాగరత్నమును చేయి పట్టుకొని నిల్చును)

శి, దు, భా—(రావులు నిత్యానందమును పట్టుకొని కదలకుండఁ జేయు దురు)

శ్యామ—ఓరిఫూల్! మనసంగతి బోధపడినదా! హి, హి, హ్హా ఈ విధవను అర్జెంటుగా నూరు దాఁటించి మనహౌసునకుఁ గ్వారికముగఁ దిరిగి రండు నే నీకాంతను సంతసముగా మాయింటికిఁ దీసి కొని వెళ్ళెదను (అని నాగరత్నము నమాంతముగా నెత్తుకొని పోవును)

నిత్యా—(విచారముగా) హా! పొలతీ! నీ వీదుర్మార్గులబారిఁ బడి పోవుచుంటివా? ఇప్పుడు నా కింకేదిగతి? అయ్యయ్యో!

తే॥గీ॥ అగ్నిసాక్షిగఁ బరిణయం ♦ బాడి నట్టి
యువిదఁబ్రియునకెంతయో ♦ యుసురు పెట్టి
మగువ నమ్మి నే నీధూర్త ♦ మగువఁ గూడి
వగస రెంటికిఁ జెడిన రే ♦ వడినె మైతి

ఆహా! లోకమున రాక్షసులఁ బోలు నెట్టిక్రూరకర్ము లుద్భవించు చుండిరి! (తన్నుద్దేశించుకొని) చిఛీ! గుఱివెందగింజ యడుగునఁ గలనలు పెఱుఁగ దనునట్లు లిట్టిఘాతుకకార్యమునకె సాహసించిన నీచుఁడనగు నేనా యొరులను నిందించుట?—వీరి నన వలసినపని యే మున్నది? ఆతోత్తు ముందే యతింగించినది స్వమనోనిశ్చయమును. పరమాత్మునివంటి స్వభర్తనే విడనాడి నావెంటఁ బడినయాపాపు రాలా! నన్నుద్ధరించుట? నే నెంతవెఱ్ఱినైతిని (మరికొంత నడిచి) ఓసర్వేశ్వరా! ఈదుర్మార్గునకు సరియైనశిక్షనే విధించితివి. ఈపాటున కేమి కాని యీపాపాత్మున కిఁక ముం దెన్నిబన్నములు రానున్నవో? రాక మానునా!

సీ॥ వరనీతిపరుగతిఁ ♦ బరఁగి నెయ్యులయింటి
గోలలం గూడెడి ♦ కూళతనము
తల్లివావులుఁ గల ♦ తరుణులైనను
గేళిఁ గూడించెడు ♦ మాలఁదనము
బా గొప్పఁ బతిలోడ ♦ బ్రీతి కెడువనితకాఁ
పురముఁ జెరపఁ బొందు ♦ మొఱకుఁదనము
వీలు చిక్కినయెడ ♦ గోల యుత్తమ యైనఁ
బల్మినిఁ బట్టెడి ♦ పాపితనము
తే॥ గీ॥ ఊఱకే పోవునా? పోదు ♦ ఘోరరౌర
వాదినరకబాధలఁ బోలు ♦ నమితకష్ట
ములఁ గుడిపి కుడిపి మడఁపు ♦ ముందుగతిని
జూపకే యిహమునఁ గీర్తిఁ ♦ బాపు విధిగ

ఓనారాయణా! శ్రీమన్నారాయణా! దీనరక్షకా! తప్పు తెలిసికొంటిని. రక్షింపుము తండ్రీ! రక్షింపుము (చెంపలు వాయించుకొనను)

శివ—మనవలువురకు నలుగురుసాను లుండ మధ్య నిదెందులకురా ?

దుర్గా—దీనిని డ్యాన్సులేడీని చేయుదమురా !

శివ. భాస్క—యాస్! యాస్! అంతమాత్రమే కాక దానియొద్ద నెన్ని వస్తువు లున్నవో చూచితిరా !

నిత్యా—ఆహా! కష్టసుఖములుకావడికుండ లందు రిందుల కే. పర్మేశ్వర సంకల్ప మతినిగూఢము కదా! ఓదేవా! ఈదీను నేవిధిం గాచెదో నీయదే భారము.

ఆ॥ వె॥ నీవె దిక్కు నాకు ♦ నిజముగ లక్ష్మీశ !
వేగ వచ్చి నాదు ♦ వెతపుం దీర్పు
మడలు చుంటి దేవ! ♦ యాదరింపుము యిష్ట
దిక్కు లేనివాండ ♦ దీనబంధు !

ఓకరుణామయా !

చం॥ జనమున నీదుపాదములె ♦ చక్కంగ నెప్పుడు భక్తితోడుతన్
భువనవికాస! కొల్చెదను ♦ పొల్పెసలారగం బ్రోవు మయ్య ! ఇం
కెవనిని వేండువాండ నింక ♦ నెవ్వండు నన్నిటం బ్రోచువాండు శ్రీ
యువనిజమార్గదర్శ! భవ ♦ దంఘ్రియుగం బగు దిక్కు నా కింకన్

(పాడుచు నందఱతో నిష్క్రమించును)

(తెర పడును)

ఫోర్‌రా సైటలుస

అను,

పతిసేవ నాటకము.

తృతీయాంకము — ప్రథమరంగము.

(స్థలము.—చావడి. తెర నెత్తఁగా డ్రాయరుమీఁద నాగరత్నము కొంచెము చింతగాను శ్యాముల, శివ, భాస్కర, మన్నారావులు డ్రాయరుచుట్టుఁ గుర్చీలమీఁదఁగూర్చుండి కొద్దికొద్దిగా బ్రాంది త్రాగుచు విలాసముగా నుందురు.. ..).

శ్యామ—కోమలీ! నీవు విచారించ వలసినయవసర మూవంతయు లేదు. మనకు ధనమా ఎక్కువ లేదు. దర్జాగా లోటు లేదు. అందములనా? చంద్రచంద్రికలకు సమానులమే. ఏది నీకుఁ బెగ్గుఁ దగిలించినఁ గాని సిగ్గు సరిగా నిన్నొడఁ బాయదే.

శివ—యస్మాల్ రైట్! భాస్కరం! వన్అవున్సబ్రాంది లైంజూస్ లోఁ గలుపరా!

భాస్క—(కలుపు చుండును)

నాగ—అబ్బే! వద్దండి! నా కలవాటు లేదు. అభ్యాసము లేనిదే యట్టిపనిఁ చేసినఁ దల తిప్పునేమో

దుర్గా—ఇట్టి మాటలు చెప్పుచునీరండఱే కొంచెము చవి చూచిన నొకటి కాదు రెండా గంటకు నాలు గెక్కించుకొందురు

శ్యామ—అబ్బే! తల తిప్పదే! చాల నుల్లాసముగ నగుచును.

నాగ—నా కావాసన యన్న మొదలే కిట్టదు. ఎట్లది తాగుదును.

శ్యామ—ఓసి వెఱ్ఱిదానా! (లేచి నాగరత్నము భుజముపైఁ జెయి వేసి) నీకిష్టము లేనిచోఁ దాగ నవసరము లేదులే. దీని స్మెల్ చూడుము (గ్లాసు ముక్కుదగ్గరఁ బెట్టును)

నాగ—(వాసన చూచి) చక్కనివాసనయే కొట్టుచున్నది.

శ్యామ—అట్లయినఁ జక్కఁగ నెక్కఁ జేయును (నోటఁ బోయును)

నాగ—అబ్బ! అబ్బ! గుండెలు మండు చున్నవి. (గొంతు నవరించు కొనును)

శివ—అరే! అప్పలస్వామి!

అప్ప—(లోపల నుండియే) వచ్చేసినాను బాబు! వచ్చె (మాంసపు ప్లేట్లు పట్టుకొని వేడిగా నన్నట్లు నటించుచు వడివడిగాఁ బ్రవేశించును).

శ్యామ—ఏరా డేమెట్! యింత లేటు?

అప్ప—ఆల్చిం వేఁవైనాది బాబూ! మీకింగాల్లో నాసెయ్యి కాలి పోనాది- ఉ- ఊ- (చేతులు ఊఁదుకొనుచు లోన కేఁగి ప్లేట్లను దీసికొని వచ్చి బల్లపైఁ బెట్టు చుండును)

అందఱు—(దినుచుండుగా. అందు శ్యామలరావొక్కొక్క ముక్కను దీసి నాగరత్నము నోటఁ బెట్టుచుండును)

నాగ—మీరుఁగూడ భుజించుఁడీ (శ్యామలరావు నోటఁ బెట్టును)

భాస్క—ఎక్కినదిగో! పోర్సు (అందఱు దినుచుందురు)

అప్ప—(కొంచెము ముందున కేఁగి) వవ్వా! నారంగా! నీత్తే యిగ్గా టాళ్ళకాడనే సెయ్యాల ఉద్దోగం. యీళ్ళకాడ కొచ్చినప్పున్నుంచి

నాగురుడుకు మూండింటిమీదు దాడతానే వుండాడు. పుల్లకల్లు తాగే నాను తాటిసారాయి కాదుగందా ఒగుటోనంబరుబరంది సిత్తుగాదు దాగీయోగం పట్టింది. కూర్లొండుగానే ముందుపట్టు మందే. కూరల్లో యింతకంటేకసువు నాకేటి దొర్కుతాది కాని పెద్ద పెద్ద వుద్దోగాలు సేసీ బేంబర్లకి జమీందారుకోంవుట్లుకీ కోడిపెట్టలు కోడిగుడ్లు ఉప్పుచేపతట్టాలు సాటుగా వొండిబెట్టడవు బరంది సీసాలు మొయ్యడువు ఇల్లాంటిపని యెక్కడయినా దొర్కుతా దని సాలమందికి సరుకెయ్యించి తిప్పలు పడ్డాను కాని యెక్కడా దొక్కిందే కాదు. కోంవుట్లు బేమ్మర్లు అండంవే కాని యీాండ్రోదు డొండినా సరే మాలోదు డొండినా సరే మూకుల్లు మూకుల్లే నో పటి కెక్కించు కుంతారు కాని మాలోదు గుల్లో కెలితే మంట లోదు బడి సత్తాంవంటూరు. మరాళ్లు దెయ్యాలికి యీాళ్లు దోవుతు లుకి పుట్టినారా! నానాటోదు డోక్టైనా అప్డు పెట్టేదు డంటే రంగా కింద నోడేసి నెరివేస్తునుగదా !

దుర్గా—అరే ! అప్పలస్వామీా ?

అప్ప—ఏం పిలిసినారు ?

దుర్గా—ఈప్లేట్లన్నియుం దీసి యింతయు శుభ్రము చేయుము?

అప్ప—యింకోంచెంకాారా వూరుపూ వున్నాది వొట్టుకొచ్చీదా

భాస్క—అక్కఱ లేదు పొమ్ము

అప్ప—(బల్లలు తుడిచి ప్లేట్లుకోదు జనును)

దుర్గా—శివరావూ! మననోట్లస్కీము నట్లే యుణుచి పెట్టితి రేమిరా?

శివ—నే నొకఫార్స్టుయిటువఱ కేయుద్యమమునను బని చేయనురా !

శ్యామ—బ్రిదర్ ! మీారెవ్వ రీస్కీముులో మరేమియుదు గష్టపడ నక్కఱ లేదు. నేనే నాటకమంతయు నాడుదును. మీారు కొం చెము చేయూతగ నున్నదు జాలు

శివ—అటయినఁ గానిమ్ము

శ్యామ—నాగరత్నమా! నీవు భోజనమున కేఁగుము.

నాగ—మీభోజనము లైనవా యేమి?

శ్యామ—మామీల్సునకు వేళా గీళా నో. నీవు వెళ్ళుము.

నాగ—(బల్లదిగి తనలో) ముందేఁ యేమో భయపడితిని, కాని ఆహా! యేజమీందారులును వీరికి సాటి రారు కదా! నేను వచ్చి మూఁడు దినములు కాలేదు. సుమారు రెండువందరూపాయలను వ్యయ పెట్టిరి; దాని కేమి కాని యొకనికంటె నొకఁడు చక్కనివాఁడు.

(చనుచు పాడును)

దుర్గా—అక్కడ మనమేవిధమున మసలవలెనో ముందుగా రిహార్సెల్ వేసికొనవలెనురా!

భాస్క—ఊఁ. ఈమాత్రముదానికి రిహార్స లెందుకురా!

శివ—కాంబినేషన్ లేక పోయిన నెంతకష్టమురా! (పాంటోమిగు మీఁద నాధారపడి నాటకమునంతయు ధ్వంసము చేసినట్లుగా నగును. నటీ తెలుఁగో నాసనమైనఁ గాదు. ప్రొప్రైతునాటక మాఁడుట యెంత కష్టము.

శ్యామ—అట్లయిన వినుఁడిటు. ఈమధ్య నే నారమణయ్యసాహుకారునొద్దఁ బదిరూపాయలనోట్లను మార్చుచు నివి యిటీవల సిద్ధము చేసినయిమిటేషన్ నోట్లేమో యని యతనికి ననుమానము పుట్టించినసంగతి మీకుఁ దెలియును గదా! మరల నే నీనాఁ డతని కడ కేగి నేనే యానోట్లను ప్రింట్ చేయుచున్నానని విప్పి చెప్పి మరి రేపటియొడలో రంగమునకుఁ బోవుచున్నాను. నీ కేమైన నోపిక యున్నచో వేయిరూపాయలఖరీదుగల బంగారము నా కిచ్చినచో రెండువేలరూపాయలనోట్లు నిచ్చెద నని పెద్దమాస పెట్టి యీసాయంకాలమే మనమాఁట్లు జరుగ వలె నని యేసేన్

యొద్దనో మెట్రియిన్ రైలుదగ్గఱనో లేక మరి యేరహస్యస్థలమునందునో యీమాఱ్పు జరుగుసంకేతస్థల మేర్పరచెదను. అది యునుఁగాక న న్నప్పుడప్పుడు సి. ఐ. డీలు పరీక్ష చేయు చుందురు కావునఁ దయూరు కాఁబడిననోట్లు నాయొద్ద నన్నుఁ బ్రమాద మని యింతకారుచవుకగా నిచ్చివేయ వలసి వచ్చిన దని కొంచెము రాజభయ మాతనిగుండె కెక్కింతును. ఆశాసముద్రమున నల్లాడు వారికి నిట్టిభయములు చిఱుమీనములై ముందు కాన్పించనే కాన్పించవు. ఇట్లు వానిని నమ్మించి ఈలోపునఁ బదిరూపాయలకాగితములు పది క్రొత్తవి సంపాదించి మిగతనోట్ల కొకరీమువైట్ పేపరు కొని నోటుమోడలుగాఁ గట్ చేయించి వజ్జుగా నమర్చి రెండు వేలు రెండుభాగములుగా విడఁ దీసి వానికిరుప్రక్కలను నికరమైనపదిరూపాయాలనోట్లు రెండు రెండు చేర్చి గట్టిగాఁ గట్టలను బిగించి కట్టి యుంచి మనము మాఱ్పు జెందించుసంకేతస్థలము నొద్ద నీకట్టలను భద్రముగాఁ బాతిపెట్టవలెను. ఈలోపున నే నొకకట్ట వానియొద్దకుఁ బట్టుకొని వెళ్లి వానికిఁ జూపించి గాలము వేసి చేఁపను లాగినట్లుగా బంగారము మూటకట్టించి వానిని నా వెంటఁ బెట్టుకొని యారహస్యస్థలమునకుఁ దీసికొని వచ్చెదను. అప్పటికి మీరుమువ్వురును పోలీసువేషములను ధరించి సిద్ధముగా నట నుండ వలెను. వాని నక్కడఁ గూర్చుండఁ బెట్టి పాతినకట్లఁ బైకిఁ దీసి చూపుచు ముందు వానిబంగారము నాజేబున కెక్కించు కొందును. అంతట మీరుమువ్వురు హఠాత్తుగా మమ్ములను బట్టుకొన నుంకించ వలెను. నేను మిమ్ములను జూచినతోడనే యాకస్మికముగ నాకట్ల నచ్చట విడిచి బంగారము జేబున నుండఁ బరారి యయ్యెదను మీరు నన్ను కొంతవఱకుఁ దరిమి తిరిగి వానినే పట్టుకొని వానిపేరు నూరు నోట్ చేసికొని విడిచిపెట్ట వలెను.

ఈవిధముగా జరిగిన దొంగను దేలు కుట్టినవిధముగాఁ బెఱవారి కెవ్వరికినిఁ జెప్పక మాట్లాడక యూఱకుండును. అంతయే కాక మనము చేసినది మాయ యనియు నతనికిఁ దెలియదు.

అందఱు——హియర్! హియర్! వెరీగ్రేండు స్కీము గుడ్ హెడ్డు!

(చప్పట్లు చఱతురు)

శ్యాము——నడువుఁ డిప్పుడే పన్నెండుగంటలు కా వచ్చినది.

(నిష్క్రమింతురు.)

అప్ప——(తూలుచుఁ బ్రవేశించి) ఈ లైవల్లి పిల్లాల్ని దీసుకొచ్చినా యెనల్లకొంపలు మాపేసినా నాకేఁవీ బయ్యం నేదు కాని,, కొంపఁ దీసి నాయప్పినిగాని దీసుకొత్తే నేను బతకలేనురా రంగా! అంత ఘోరపాటుపని జరగదు కాని దేవుతనాటి నాయాఁడదాన్ని జూత్తే యీళ్ళబుట్టి దిరుగుద్దేమో యని నా ననుమానం పడుతుం డాను. అన్మొర్రమ్మకి న్నా చెత్తికలది.

సీ॥ గళ్ళకోకను మంచి ♦ గట్టుగా బిగఁ గట్టి
యొంతొ గొంతును గంగి ♦ రెద్దునాఁగ
ముక్కుపై నావు క ♦ మ్ముల నెట్టుకొని యెం
చెక్క నుండును రాఁవ ♦ సిలకనాఁగ
బుట్ట చేఁకను బెట్టి, చుట్ట నోటను బెట్టి
అడుగు లేసును గదా అంసనాఁగ
మంచికూర రొండుక ♦ కంచిఁ ముకూడును
రొట్టించి తిని దిబ్బ ♦ గొట్టినాఁగ

తే॥ గీ॥ బలిసి మదఁ వెక్కి కైపెక్కి ♦ పందినాఁగ
యిట్టె నలుగురు పిల్లల ♦ గట్టివోళ్ళ
కన్ననాయాలి నీళ్ళు నా ♦ కళ్ళు మూసి
మనువుగట్టుకుంతా రేమొ ♦ మాయఁ జేసి.

ఊఁ. ఊఁ అంత పనొస్తే యెటిమాన్లయితే అయ్యేరు కాని నానగలు రౌడీముండాకొడుకుని. గుండిలిమీఁద గాలేసి నెరివెయ్యినా: నాను పోటు పొడిస్తే డాగుదొర పరీచ్చ చెయ్యినేఁడేయ్ !

(వడిగా నిష్క్రమించును.)

(తెర పడును.)

తృతీయాంకము—ద్వితీయరంగము.

(పురబహిర్భాగమున శ్యామలరావు ముందును వెనుక రమణయ్యసెట్టియును బ్రవేశింతురు)

రమ—ఏవండో ! మనప్రయాణాని కెక్కడా తెంపు లేదేంటి? గుస్లు మీఁద కొస్తున్నాయి నడలేక.

శ్యామ—నేను మొదటనే చెప్పితిని కదా! బండి కట్టించుకొందమని.

రమ—నేనుమాత్రం జెప్ప లేదటయ్యా! బండెక్కితే తల తిప్పుద్దని.

శ్యామ—అట్లయిన నడువుము నోరు మూసికొని.

రమ—మాట లాడొద్దంటావేం? యిక్కడున్నట్టు చెప్పి మూఁడు మయిళ్ళదూరం తీసికొచ్చి- చీఁకటికూడా బడొచ్చింది.

శ్యామ—(వినయముగా) నడవండిసార్ ! కోపగించుకొనకండి ! మన మిప్పుడు చేయుచున్న దతిరహస్యప్రయాణము. మనము వచ్చె టప్పుడు సి. ఐ. డీస్. చూచారేమో యని నాకు కొంచె మనుమానముగా నున్నది. మిమ్ముఁ జూచిన గొంతుకఁ గోసిన మేఁకవలె నొకటేయాలుపు. పోని యీవేళ కింటి కేఁగుదమా? మరల రేపు రావచ్చును.

రమ—(తనలో) నే నీడిమాట కెదిరించే నని కావోసు యిల్లాటి తిరుగుమాటఁ జెప్పుతున్నాఁడు. బుద్ధితక్కువ యిందే అబద్ధా లాడ్డా

నికి బూతులు తినడానికి బయింపడివోఁడు అసలైనకోవ్రుఁటి కానే కాఁడు. రెట్టికి రెట్టు లాబం వచ్చేటప్పుడు తిట్లులే కాదు దెబ్బలు కూడా తిన్నా తప్పన్నా గాడిదుండఁడు. (ప్రకాశముగా) ఏమండో! అయ్యా! మల్లీ మల్లీ బెట్టక యేదో యిప్పుడే తేల్చెయ్యఁడి బాబు!

శ్యాము—తేల్చుట కేమి కాని రాజభయము నన్ను ముందున కేఁగ నివ్వుట లేదు.

రమ—ఓహో! ముందెంతో ధైర్యశాలిలాగ పోలీసోరు నన్ను జూడఁగానే జడుత్తా రన్నావు కాదటయ్యా! ఇలాగ బయంపడతా వేం?

శ్యాము—(తనలో) ఆహా! ఒంటిగాఁ బట్టపగలే రాచబాటను బోవ భీతి పశునీవైశ్యం డాశాపాశములచేఁ గట్టువడి ధైర్యరథంబు నెంతవడివడిగా లాగుచున్నాఁడు! నాకును వినికన్న నెక్కుడు తొందరగానే యున్నది కాని మా వాక్కెక్కిబ్బులోనో గొంతుకల వఱకుఁ దాఁగి యీమాటయే మఱచి నట్లున్నది.

రమ—ఏమయ్యో! అయ్యా! మీకా గాలోచన మాంతెందా యేంటి? ఇదిగో నింకొక కాసెక్కువే యేసుకొచ్చేను. మరి మాటుమాటాడక నాకొక్కకాసు జేబులో నెక్కించుకోండి నడవండి (జేబునుండి కాసులు తీయునట్లు నటించుచుండును)

శి, భా, దు,—(లోపలనుండి సైగ చేయుదురు)

శ్యాము—(మరల వారిని సిద్ధముగ నుండుమని సైగ చేయును) రైట్! అల్లయిన సరుకు త్వరగా!

రమ—సంపేవయ్యా! యీమాత్రిందానికి? బంగారము లేఁదే బయలు దేరే ననుకున్నావా యేంటి? (నవ్వుచుందురు)

శ్యాము—(రహస్యముగా) ఇదిగో! ఇదియే మనరహస్యస్థానము. (అని అటు నిటుఁ జూచి పాతి యుంచినకట్లనుఁ బైకిఁ దీసి చూపు

చుండును. అంతనొక వైపు నుండి మార్తాండమూర్తి హైమవతి సంతోషముగాఁ బ్రవేశింతురు)

మార్తాం—ఆహా! ప్రకృతిచిత్రము కనుల కెంతయానందము నిచ్చుచున్నది! అందును సాయంకాలసంధ్యాసమయము.

ఉ॥ వేలకువేలురూపములు ♦ వేరుగ మేఘము లూనుచున్ గడున్
మేలగుసూర్యకాంతి పడ ♦ మిన్నునఁ బశ్చిమమంతయున్ భళీ!
మేలిమివన్నె నందెడిని ♦ మించుసువర్ణరసప్రయుక్తమే
పాలనచేసి కంది రవి ♦ పండఁగ నేఁగెను చూడుమా సతీ!

హైమ—నాథా! ప్రేమానురాగసంభూతు లగుదంపతులకు స్వేచ్ఛావిహార మెంతయానందదాయకము!

రమ—(మార్తాండహైమవతులఁ జూచి) ఉండం డుండండి మనెవ్వారం పెరపడానికి కాఁవోసు ఆళ్ళెబ్బ సచ్చినట్టు మనతోవే పట్టేరాళ్ళైవళ్ళో

శ్యామ—(కట్లను దాఁచుచు) సి. ఐ. డీలు కారు కదా!

రమ—కారయ్యా! కారు. కనపడ్డంలేదూ? జోడీ.

శ్యామ—(తనలో) వీని కీధైర్య మెట నుండి వచ్చెనో తెలియకున్నది.

హైమ—నాథా! అందలిచిత్రముల నరయుఁడు

చం॥ అలరెడువృక్షవర్గముల ♦ యందును బాడెడికీరవర్గమున్
బలముగ నీటియొడ్డునను ♦ వాలుగ నుండెడిచిన్నమొక్కలున్
జలనము లేనికొండలును ♦ చంచలకుంజము తాళ్లు దిబ్బలున్
గలిగియు సంతసంబుఁ గడుఁ ♦ గల్గఁగఁ జేయును జూడఁగన్ మదిన్

మార్తాం—ఈవేళ విహారము నింతతో విరమించి ఇంటి కేఁగుదము. ఈనిర్జనప్రదేశమున నిఁక నిలువ రాదు.

హైమ—ఆర్యా! నేఁ గోరినవన్నియుఁ జూపించితిరి కాని సమీపమున నున్ననదీమతల్లిని గూడ దర్శించి పోవ నాకు నుత్సాహము

కల్గు చున్నది. ఆకో ర్కెఁ గూడఁ దీర్చ రే ?

మార్తాం—ఇంకను నిదియొకటి మిగిలినదా ! నకువు మట్లయిన.
(నిష్క్రమింతురు)

రమ—ఒదిలేట్టా నాయినా !

శ్యామ—తీయ వచ్చునా కట్లను ?

రమ—ఇంకబ్బెంతర మేంటి తియ్యండి జాగ్రత్తగా.

శ్యామ—(నాలుగుకట్టలు పాతియుంచిన స్థలమునుండి పైకిఁ దీసి) ఇవిగో! యీనాలుగుకట్టలు నాలుగువే లుండును. ఒకటి రెండు కాగితము లెక్కువే యుండ వచ్చును గాని తక్కువ యుండవు.

రమ—(సంతోషముగాఁ దనలో) అబ్బో! అబ్బో! యేంబాగ్గెం! యేం బాగ్గెం! కట్టలు సూడఁ గానే వొల్లు పులకరిస్తా వుంది-కాని యీఁడి నమ్మిక మెవడికి? యేకాయితాని కా కాయితం లెక్క సూసుకుంటే మంచిది. (ప్రకాశముగా) ఏవండో! అయ్యా ! మీమాటలన్నీ అచ్చరాలే కాని యెవ్వారింపట్ల మొకవాటాలు పనికి రావు. కాఁ బట్టి కట్లివ్వండి లెక్క సూద్దాం. ఊఁ —

శ్యామ—అట్లయినఁ దేలినదన్నమాట యే ? మీకంతి యనుమానముగా నున్నఁ గట్లను మీయొద్దనే పెట్టుకొని కాసులు పైకి తీయుండి.

రమ—ఇప్పు డనుమానఁ వన్నాగాడి చెవఁడు? కాసులు పైనే వున్నాయి; యిప్పండి కట్టలను: చీఁకటికూడా పడింది అలాగ బయపడ తారే ? అయ్యో !

శ్యామ—(విసుగుఁదలతో) ఆలస్యా దమృతమ్ విష మ్మన్నారు. ఇంత యనుమానముఁ గలవానవునితో వ్యవహారము చేయుట నాయ దియే తప్పు ! ఏమయ్యా ! నానమ్మకము నీకు లేనప్పుడు నీనమ్మ కము నాకుమాత్రి మేమిటి? ఒక్కటియేమాట; ముందు కాసులు నాకర్పించినఁ గాని కాగితములు నీచేతి కివ్వను; అట్లిష్ట మైనచో

నాతో మాట్లాడకుము. లేదా నీత్రోవను నీవు నడువుము. మాకు ధన మనినిం జే దనినట్లు మాట్లాడుదు వేమయ్యా! (లేవంబోవును)

రమ—లెక్క లెక్క. లెగిత్తే వొట్టు. యెవ్వారంకాడ దుడుకు సాగ దయ్యా! అయ్యో! యెక్కడో యోల్లోంకలా గున్నావే నే నోపక్క జెబుతా విను.

శ్యామ—పక్క గిక్క నో. నో.

రమ—అయ్యా! మీావి మీారు నాది నేను పైటం బెట్టి కాగితాలు లెక్క చూసుకొన్నాక కాసులు కూడా లెక్కపెట్టుకో వచ్చును దివ్యంగాను. ఏయి యిల్లా గివ్వండి.

శ్యామ—ఓహూ! నీకోమటి యెత్తు నామీాదం బ్రయోగింపకుము. నాకిట్టి లివిగోం జైనే యున్నవి. నీకాసులే కనంబడుట లేదు. గొరుకిక దొరుకిక నీవే దాంపురి మైత్రి వేయుచున్నా! నేను పౌరు షూరివాండను కొంపం దీసి యీనోట్లన్నియు నావే యనిన నా కెక్కడ దిక్కెవ్వరు? కావునం గాసులు నాజేబున నెక్కువఱకు కట్లకట్లే విప్ప నీయను.

రమ—(తనలో) నేనే అనకుంటే యీాంటు నాకింటి పిరికెవరు రోగ్రం పులాభ మొచ్చేటప్పాసు నాలుక్కాయితా లెచ్చుగ్గు కేంవి గాని కాసులు ముం దీడిసేతులోం బెడితే నోట్లట్టుకుని కాలికి బుద్ది సెప్పంగుగాదా! అలాటోంటు కాంటు కాని అంతపని జరిగితే గట్టిగా నోటితోటరిసి సంపెయ్యన?

శ్యామ—(లేచి) బాబూ! నీతో నాకుం గుదురదు. నాత్రోవను నేను పోవుదును. నీవుం గూడ రోడ్డు పట్టు.

రమ—కూర్చో! కూర్చో! నా తెంపు నీకుం దెలదు. నీపంతమే నెగ్గింది లే కట్లక్కడం బెట్టు.

రమ—(కట్టలు తొడలపైఁ బెట్టుకొని కాసులు లెక్కపెట్టి యిచ్చును.)

శ్యామ—(జేబున కెక్కించుకొని) ఇప్పుడు లెక్కపెట్టుకొనుము. నీ యిచ్చవచ్చినట్లు.

రమ—(సంతోషముగాఁ దనలో) నిజంగా రాపుదశ నానడినెత్తినుంది. ఇందుకునే కాఁబోసు యీమధ్య నీయెడమకన్నేకదరడఁవే. అయ్యో! యేం టీయమాగళం కష్టమూసుకుని ఒక్కసారిగా కలిమి నామీఁదపడిందని కాఁబోసు కుడికన్నవఁబోయి యెదవనోరు యెడమకన్నునేసింది (కట్టలు విప్పిచూచును)

శ్యామ—(లోనున్న రాస్కెల్సునకు సైగ చేయును)

రాస్కెల్సు—(తెరలో) అదుగో రాజద్రోహి పట్టుఁడు పట్టుఁడు.

శ్యామ—(అదరిపడి) అమ్మయ్యో! యేది దిక్కు?

రమ—(భయమున) ఓరయ్యో యెవ్వారాని కేంతచేటొచ్చిందిరో! నాకొంప గున్న ముయ్యాలాగుందే?

శ్యామ—ఓరఫూల్! అట్లు గోల సేయక నామాట కొంచెము వినుము. మన మిప్పుడేమాత్రము జాగు చేసినను ఈధనమంతయు గవర్నమెంటువారి కొప్పఁజెప్పుటయే కాక కఠినశిక్షలకుఁ బాత్రులముకూడఁ గాఁగలము, కాన నే నిదే పోవుచుంటిని. నీ వీకట్టలను ప్రస్తుతి మాపొదలమఱుఁగునఁ బదిలపరుపుము. ఊఁ. ఆలసించినఁ బ్రమాదము (పారిపోవును.)

రమ—చచ్చేనురా! దేవుఁడా! పరుగెత్తడానికైనా పనికిరాని స్థూలశరీరం నాది. ఇప్పుడేం చెయ్యను? కాసులతో వాఁడు గనిమిసయ్యేఁడు. ఈగండం తప్పించుకోటానికి యిప్పుడీకట్టలా పొదల్లో పారెయ్యడమే మంచిది. (అట్లు చేయును.)

రాస్కెల్సు—(పోలీసు వేషములతోఁ బ్రవేశించి) ఏఁడీ యీరాజద్రోహి! ఏఁడీ యీదేశద్రోహి! ఇపుడిందుండెనే యింతలో నేమైనాఁడు.

రమ—(తనలో) నన్నట్టుకునీలాగున్నారే! బొంకేత్తాను. (పైకి) అమ్మతోడు - అబ్బతోడు - నాకు తెల్దు బాబూ నాకు తెల్దు.

శివ—తెలియదురా! డేమెట్! వాఁడూ నీవు ఇంతవఱకు నిటఁ గూర్చున్న కారణ మేమి?

రమ—ఏగాడి దన్నాఁడు? ఆఁడూ నేనూ కూర్చున్నాఁ వని. పొలఁ వెల్లి పోద్గోయి వస్తున్నాను ఆఁడెవఁడు నాకు?

భాస్క—అబ్బా! మోతగెన్ని కొట్టుచున్నావు (పుస్తకముఁ దీసి) నీ యూరు, పేరు, కులము, వృత్తి చెప్పుము. ఊఁ—

రమ—(తనలో) కడుపులోనీళ్లు కదలకుండా యింటిలో కూకోక దూరాసపడ్డంచేత కక్కడీ ముక్కడీ చెడ్డ కుక్కలా గయ్యింది నా బతుకిప్పుడు.

భాస్క—ఊఁ. . చెప్పుము (వీపుపైఁ బఱుచును)

రమ—(పెద్దపెట్టుగా) ఓరయ్యో! చచ్చేను. అమ్మో! సినెుక యింక సూడను కావోసు కొంపా గోడీ యిడిచిపెట్టి నేనిక్కడ కడుపు బద్దలయ్యి చత్తున్నానేం.

[అంత మార్తాండమూర్తియు, హైమవతియుఁ, బ్రవేశింతురు]

మార్తాం—ఎయ్యది నారోదనము? పురుషుని కర్ధ్వనివలె నున్న దే!

హైమ—నాథా! ఆచిఱుచీఁకటులనడుమఁ గాన్పించువ్యక్తులయొద్దనే యై యుండవచ్చును

రమ—మీపాదా లట్టుకుంటా నన్నొగ్గితెయ్యండి బాబు! నిరపరాధిని.

శివ—నీవిక్కడఁ జెప్పువాఁడవు కావు. నడువుము స్టేషనుకు (గెంటును)

రమ—ఓరి దేవుఁడా! రావేమిరా! నన్ను రక్షించడానికి

హైమ—ఎవ్వరినో పాపము దొంగలు కాఁబోలు బాధించుచున్నారు. నాథా! మన మీప్రదేశమునుండఁ దగదు.

మార్తాం—చేలా! భీతిఁ జెందకుము. (ఎలుగెత్తి) ఆపత్సమయంబున సహా యంబుఁ గోరు నోవ్యక్తీ భయ మూడుఁగుము. ఇదేవచ్చుచుంటిని.

రమ—ఎవరది? మీయమ్మకడుపు చల్లఁగా మామంచిమాటవినిపించేరు.

శ్యామ—ఓహో! చాలమెల్లిగాను కొంపరుగాను వచ్చితివే. నీకుఁ గూడ నీవ్యవహారములో నేమైన సంబంధమున్నదా యేమి?

మార్తాం—ఏవ్యవహార మది?

శ్యామ—దొంగతనము.

మార్తాం—ఈతఁ డేమైన దొంగిలించెనా?

శ్యామ—అన్నమాటయే! ఈతఁడు చేయు చున్నను ఆరకముచేచ్ తోఁ గొంత సంబంధము కలదు.

రమ—బాబూ! అబద్ధం. అదంతా పచ్చి అబద్ధం. దైవసాక్షిగా నే నల్లా టోన్ని కాను (అనుచు మార్తాండుని జేరఁ బోవును.)

శివ—మాటలసందడిలో నీవు వానిమఱుఁగున కేఁగు చుంటి వేల? రమ్మిటు (లాగును)

మార్తాం—(యోచింపుచు) నేను వీరిమాటలెచ్చుటకో తలచుచుగా విని నయట్లు తోఁచుచున్నది. పోలీసోద్యోగియులలో నా కెవ్వరును బరిచయులు లేరే! (వారిటోపీలనుజూచి) ఆశ్చర్యము! ఇది యంతయు నేదో కృత్రిమమువలె నున్నదే। ఏమైనఁ గానిమ్ము. సరియైన యాయుధము నాయొద్ద నున్నదికదా! ఓకృత్రిమవ్యక్తు లారా! మీప్రవర్తన మంతయుఁ జాలఁ గ్రూరముగాఁ దోఁచు చున్నది. మీరు నిజమైన గవర్నమెంటు ఉద్యోగియులా! అట్లయిన మీతలల నున్నటోపీలపై సింబల్సు ఏవి? నే నడిగిన ప్రశ్నలకన్నింటికి సరియైనయుత్తరము లిచ్చి యటుపైన వీనిని మీయిష్టము వచ్చినట్లు చేసికొనుఁడు. అంతవఱకు వానిపై నీఁగయైన వ్రాల వీలులేదు.

రమ—(తనలో) తిరిగింది నారావు తిరిగింది.

భాస్క—ఓరిస్టూల్! నీ విచ్చట నట్టి యధిక ప్రసంగము చేయక నీ త్రోవను నీవు పొమ్ము. (గెంటును)

మార్తాం—ఆహా! యేమి సాహసము! నిశ్చయమే. మీరు పోలీసో ద్యోగీయులు కారు. మోసగాండ్రు. ఇట్లు ప్రజల నెందఱ నెన్నెన్ని మోసములు చేయుచుండిరిరా!

శ్యామ—మేము నిజముగ పోలీసులము కామనుకొనుము. కాకున్న నీవు చేయున దేమిరా! మే మెవ్వరమో చెప్పమందువా? ఈ సిటీయందలి రణకాడీలమురా! డేమెట్. ఈసరికైన వేగమే సగౌరవముగ గృహోన్ముఖుఁడవు కమ్ము.

మార్తాం—కాకున్న?

శ్యామ—కదనమునకు రమ్ము

మార్తాం—(కోపమున) ఓరోరి నీచాతినీచులారా! భ్రష్టులారా!

శా. క్రూరవ్యక్తుల నింతవింతపనులన్ క్రూరంబుగాఁ జేయుచున్
వీరాలాపము లాడ నేల నిఁక మీ వీరత్వముల్ చూపఁగన్
బోరన్ రండిటు పౌరుష బు కలదా! పొంకంబుగాఁ బోరుచున్
మీరాడీత్వము నే నడంచెదను నామేనింతయున్ స్రుక్కకే.

మీరు రౌడీలచు మింమరణరౌడీ లయిన సుగుణశీలగర్భపయఃపారావారరాకాసుధాకరుం డగుసీమార్తాండరామమూర్తి రౌడీల నెల్లరను జూచి చెండాడు రణసీతిపిశారదుం డని యెఱుఁగుఁడు. (రివాల్వరు వారెల్లరకు గుఱిచేసి) ఇఁక నోరెత్తిన గుండెలు చీల్చఁ గలను రాస్కెల్సు!

హైమ—నాథా! తొందఱఁ జెందకుఁడు (వారించును)

రమ—(భయమునఁ దనలో) అమ్మో! ఓరబ్బో! వీఁడాళ్లను చంపుతాఁడు కాఁబోసుఁ? పీడొదిలి పిశాచి పట్టుకునీ లాగుందే! ఇదెవరంతికాలాని కొచ్చిందో! కష్టాలకటుకుకాని సుకాలపుట్ట

కాదురో! ఇంతమందిని చంపడానికి చెయ్యొత్తినకటికోడు నన్నుమాత్రం యిడిచిపెడతాడా! యిాల్లికంగాన్లో వుండఁగా నాతోవ నేను మూసుకుంటే ప్రాణాలయినా దక్కుతాయి. దురాశ నాకుఃఖాని కొచ్చిందిరా దేవుఁడా! (పోవును.)

మార్తాం—మూర్ఖులారా! ఇప్పటికైన మీగర్వప్రాయశ్చిత్తమైనదా? సిడ్డవున్

రాస్కేలు్స—(కూర్చుందురు.)

మార్తాం—స్టేండప్

రాస్కేలు్స—(లేతురు)

మార్తాం—(నవ్వుచు) నే నడిగినప్రశ్నలకన్నింటికి ఇప్పుడైన సరియైన యుత్తరము లిచ్చెదరా?

హైమ—(వెనుకకుఁ జూచి తొందరగా) ఆర్యా! మనము సహాయము చేయుచున్నమనుజుఁడు కాలికొలఁదిఁ బారిపోవుచున్నాఁడు.

మార్తాం—(ఆశ్చర్యమున జూచుచు) ఆ ఏఁడీ! యెటు పోవుచున్నాఁడు?

హైమ—అదుగో! ఆచీఁకటిలో మాయమైనాఁడు

మార్తాం—ఆశ్చర్యముగ నున్నదే!

రాస్కేలు్స—(సంగ్రహించుకొని, అందొకఁడు చేతిలో నున్నలాటీతో మార్తాండమూర్తి శిరముపై గట్టిగాఁగొట్టి పారిపోవుదురు)

మార్తాం—హా... హైమా.. (శిరము కరములతోఁ బట్టుకొని ధరణి కొరుఁగును)

హైమ—అయ్యయ్యో! ఏమి యీఘోరము నాథా! నాథా! పలుక రేమి? ఓభగవంతుఁడా! ఇంతలో మాకెంతవంత చేకుర్చితివి? నానాథునకు స్మృతిలేదు. ఔరా! ఇక్కడ నాకు దిక్కేది? ఆక్రూరకర్ము లింకను మమ్మేమిచేయ సమకట్టుచుండిరో! అమ్మయ్యో! జగమంతయు నంధకారబంధుర మగుచున్నదే!

ఓపరమేశ్వరా! దిక్కులేక మే మిక్కడ స్రుక్కవలసినదే! సమీపమున నెక్కడను జలమైన లేదు. ఓ ఆపద్బాంధవా! దీన రక్షకా! నీవేదిక్కు (విలపించుచు శైత్యోపచారములు చేయు చుండును.)

శివ—(బేటరీలైటు చేనుండఁ బ్రవేశించి) చిరకాలమునుండియు నెన్ని ప్రయత్నములచేతనైన నితనిచే మద్యపానము చేయింపనెంచి విఫలమనోరథుండనైతిని. అట్టి దగుమహాతరుణ మిట్టే నాస్నే హితులమూలమున నేఁటికి సాధ్యమయ్యెను. ఇటుపై నితని గీలు బొమ్మను జేసి యాడింపకుందునే. (బిగ్గరగా) ఎవ రాచీఁక టిని బడి విచారించువారు ?

హైమ—మహాత్మా! నానాథు నేదుర్మార్గులో హింసించిరి. దిక్కు తెలియక నే నిక్కడ స్రుక్కుచుంటి. దయార్ద్రహృదయులై సహాయ మొనరింపరే!

శివ—అమ్మా! భయ ముడుగుము. (లైటువేసి) అకటకటా! నా మిత్రుఁ డగుమార్తాండమూర్తికే యీకష్టము? కలనైనఁ బగవాని కైన హాని చేయనియ్యకొనని యీపూజ్యునే వేధించిన దుష్టుల వెదకి వెదకి వెంటనే కాలుసదరిఁ జేర్పకున్న నామనస్తాప మడంగునే.

హైమ—ఏమరి నిట్లు తారసిల్లఁ జేసినదైవమున కెన్నేనిదండములు. అయ్యా! నానాథునిఁ జూచుచుండుఁడు. ఈయెడ నేడనైనఁ గాసారమున్న వెదకి జలములఁ గొనితెచ్చెద (పోబోవ)

శివ—(వారించి) అమ్మా! పొడుని రేటికి! నాయొద్ద జీవామృత మున్నది. దీనియొక్క మహిమ శీఘ్రకాలములోనే తెలిసికొనఁగలవు. ఒక్కబిందు వీతనినోటఁ బడినంతనే నితని స్వస్థచిత్తునిఁ జేసి యారోగ్యము నిచ్చును. (బ్రాంది మార్తాండునినోటఁ బోయును)

మార్తాం—(కదలుచు) అబ్బా.....ఈపార్శ్వ మంతయు గునపపు పోటు... హబ్బా. (విట్టూర్పుపుచ్చును.)

హైమ—మీదయవలన నానాథునకుఁ దెలివి కలిగినది.

శివ—అంతమాత్రమే కాదు. ఇంతలో నామిత్రుని నడిపించెదను చూడుము. (మరలఁ త్రాగించును.)

హై—నాథా! ఎట్లున్నది?

మార్తాం—హబ్బా—(నిట్టూర్పునిగిడ్చి) గుడెలుమాత్రము కొంచెము మండుచున్నవి కాని బాధ చాలవఱకుఁ బాసినది

హైమ—అది యీ మహాశయుని కృపాకటాక్షమున—

శివ—(తనలో) నే ననుకొనినపనియు నిరాటంకముగ నెరవేరినది.

మార్తాం—పరమకృపాకరుడ వౌనో ప్రాణదాతా! వందనములు.

శివ—మిత్రుఁడ అన్యుఁడను గాను లెమ్ము చాలకాలమైనది మీవారెరుగుదురు సందర్శించుదును.

మార్తాం—ఆహా! మైబోజమ్ ఫ్రెండు శివరావే! యేమి నాభాగ్యము. (ఆలింగనము చేసికొని) కాని మిత్రుఁడా! నిరపరాధి నగునన్ను నిష్కారణముగఁ గష్టపెట్టినట్టిదుష్టులను మట్టుఁబెట్టక యెట్టులు నేనింటికిఁ జనుదును! ఆదురాత్ములరుధిరము నాయాననము నఁ దిలకముగా నిడుదాఁక నేను నాయిల్లు చొచ్చుట కల్ల. కల్ల.

శివ—ఆహా! వెనుకఁబోయినతీఁగ కాళ్లకే చుట్టుకొనినదే! ఈతఁడు స్వగృహమునకే చేరినచో బ్రాంది దినదినము త్రాగించుట యెట్లని యోచింపుచుండ దానియొక్క నివృత్తి నీతఁడే చేసినాఁడు. ఒక్కటెన్ డేస్ టైములో నితని సకలవిద్యాపారంగతునిఁ జేయవచ్చును.

మార్తాం—బ్రదర్! యేమట్లాలోచింపుచుంటివి?

శివ—అబ్బే! ఆదుర్మతు లెట్లు మనకు సాధ్యమగుదురా యని.

మార్తాం—ఏమీ! సాధ్యమేకారా! యెట్లు కాదో చూచెదఁ గాక.

శివ—(తనలో) ఆహాహా! యెంతశాంతమూర్తి యింతలో రక్తనేత్రుఁ డయ్యెను. దీనికంతకు శూరగుణదమగుబ్రాందియే కారణము. ఈతఁ డాచరించినప్రతిజ్ఞకు సరియైన యాధారము మాయొద్ద సిద్ధముగానే యున్నది. మఱియు ప్రతివిషయమునందును నేను లోఁగొని మాగుట్టంతయు గ్రహించియున్న మావిరోధియే నిన్ను బాధించె నని దీని కనుకూల మగుతార్కాణములు తారసిల్లఁ జేసి తొలుఁదొలుత నాతని మారణముఁ జేయించి యితనికి శాంతి నిచ్చి మాపీడ వదలఁ గొట్టుకొనవలయును (ప్ర) మిత్రమా! ప్రస్తుతము శాంతింపుము అనన్యసామాన్యశేముషీధురంధరులగు మాబోటి నెచ్చెలులుగల నీ కేటికీచింత. అట్లే చేయవచ్చును నడువుఁడు (నడచుచుందురు.)

మార్తాం—బ్రదర్! సీమందుయొక్క మహిమ యేమోకాని యది నా బాధనంతయుఁ బాపుటయే కాక యెంతహేంపీగా నున్నది!

శివ—మరలఁ గొంచెము సేవించినచో మరింతగ్రాండుగా **నుండును.** కానిమ్ము (త్రాగింపుచు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది తృతీయాంకము.

ఘోర్ రాస్కెల్స్.

అను,

పతిసేవ నాటకము.

చతుర్థాంకము :—ప్రథమరంగము.

స్థలము: గృహాంతరము.

[ప్రవేశము ! హైమవతి, మార్తాండమూర్తిపటము గద్దెపైఁ బెట్టి సోఫాపైఁ గూర్చుండి విచారముతో.]

హైమ—అక్కటా ! నావిభునినడత పూర్తిగాఁ జెడినది.

సీ. పనిలేక నిముస ముంగడను నెంచు నను వాఁడు
నాఋనెలఁ బంచి । వేరుపడెను
అనృతము నెపుడును । నాడ నొల్లనివాఁడు
చూడఁ బో మాతోడ । లేఁ డను మనుఁ
దల్లిదండ్రులమాటఁ । దలను దాల్చెడువాఁడు
కన్ను మూచును వారిఁ । గష్టపెట్టఁ
గడియ యైనను నన్ను । విడిచి యుండనివాఁడు
కల నైన నాతోడఁ । గలయ రాఁడు
తే. గీ. అట్టియనుపమసుజ్ఞాని । యిట్టు లౌన
టాచు నెంచ నైతి నకట । కొంచె మైన

నెట్టిదో నానుదిటి వ్రాత నీ యెఱుంగ వశము
దేవదేవ యన్నిటికీవె నీ దిక్కు సుమ్ము.

ఎంతకుంది యేమి ప్రయోజనము. ఆపుణ్యమూర్తి కరుణాకటాక్షవీక్షణ ములను మామీఁద వెదఁజల్ల వలయును గదా! (పటముజూచి) ఆహా! కేవలము మార్తాండస్వరూపముచు మించఁ గలుగు నోదివ్యమంగళవిగ్రహమా! మీచేత నున్నమాప్రాణము లిట్లు నులుమ న్యాయమా! (పూవులు జల్లుచుఁ బాడుచుఁ తన్మయురాలై యుండును.)

మార్తాం—[ప్రవేశించి] ఆడినమాటను దప్పక నిర్విఘ్నముగ నెఱవేర్చినవాఁడే పురుషసింహుఁడన నొప్పు. ఏపాప మెఱుఁగని నన్నన్యాయముగ హింసించినక్రూరు నేమి చేసినను దోసము లేదు. ఒకానొకప్పుడు వానిపైఁ జాలిజనించి యూఱకున్నప్పటికి మిత్ర ప్రోత్సాహవశముచే వానిఁ జంపి ప్రతిజ్ఞాభంగము కలుగకుండఁ జేసికొంటిని కదా! (భార్యనుచూచి) ఓహో! నాసతి యమిత నిశ్చల దృష్టితో నేప్రతిమనో పూజ చేయుచున్నదే. (సమీపించును.)

హైమ—(దిగ్గున లేచి) పటము వక్షమున నానుకొని) ఏమి నాభాగ్యము! నాదేవుఁ డెంతలోఁ బ్రత్యక్షమైనాఁడు. (అని తనలో ముఱియుచు) నాథా! నమస్కారములు. తమరు దయచేసి చాల సేపు కాలేదు కదా! తమపదధ్యానమున మైమఱచినదాన నగుటచే తమరాక వెంటనే తెలిసికొనఁ జాలనైతిని. ఈదాసి తప్పును క్షమింపవేఁడుచున్నాను (కాళ్లపైఁ బడును.)

మార్తాం—(తనలో) అతివినయం ధూర్తలక్షణ మనినట్లు యెంతవినయమగుపఱచుచున్నది. (పైకి) నేను వచ్చి యొక్కక్షణమైనఁ గాలేదు లెమ్ము.

హైమ—చిత్తము. (లేచి) మీతల్లిదండ్రులకన్నులఁ జల్లఁజేసియే వచ్చితిరా ?

మార్తాం—ఇఁకను వారి కగుపడ లేను. నీచేత నదేమి?

హైమ—ఇది నాయిష్టదైవప్రతిమ.

మార్తాం—అట్లయిన నే నది చూడఁ గూడదా యేమి?

హైమ—తమ్ముఁ దామే చూచుకొనుట కింకొక తెరయాటంకమా! ఇదిగో వీక్షింపుఁడు మీప్రతిమయే.

మార్తాం—(తనలో) ఈవిధమైనపూజాపురస్కారములే కాని దీనిముఖమున సరియైన లవ్ఫోశ్చరే కాన్పించదు.

హైమ—నాథా! సమస్తగుణసంపన్నులగుతమరు ఊరు పేరు లేనియే దుర్మార్గులనో యోడించుట కెంతయో కఠినప్రతిజ్ఞఁ గావించి యిల్లు విడిచి మాకందఱకు దూరమై మమ్మేడ్పించుట మీకు న్యాయమా!

మార్తాం—కుడిచి కూర్చుండక మి మ్మేమువు మన్నవాఁ డెవఁడు? ఈ పూట నాకుఁ గొంచెము అర్జంటుపని యున్నది. మీగోలమూలమున నాపనిఁ జక్కబెట్టకయే రావలసి వచ్చినది. కావున మేడమీది కేఁగి వారికిఁ గూడఁ గనుపించి మఱలెదను.

హైమ—ఈ యాఱుమాసములనుండియు మీపనులు పూర్తియే కాలేదా ?

మార్తాం—అధికప్రసంగ మాచరింపకుము. (పోవును) అదిగో! శాస్త్రిగారితోసైత మందఱు నిటే వచ్చుచున్నారు.

[అంత సుగుణశీల సుగుణవతులును జంద్రమౌళిశాస్త్రియు ప్రవేశింతురు.]

సుగు—(సంతోషముగా) ఓహో! వచ్చితివా! తండ్రీ! (ఆలింగనము చేసికొని) నీవట్లొంటిగా మ మ్మందఱ విడిచియుండ నీమన సెటు

లొప్పె. ఏమి నాన్నా! ఇదివఱకువలెఁ గాక నీమోము కళా విహీనమై యున్నదేమి ?

మార్తాం—(విసుగుఁదలతో) దానికి నే నేమి చెప్పఁగలను. మీనేత్రముల కేజబ్బో చేసియుండనోపు.

చంద్ర—అబ్బా! పాకము చాల ముదిరినది.

వతి—బాబూ! మార్తాండా! కన్న తల్లిదండ్రులను గలనయిన విడిచి యుండ నొల్లని నీమానస మేలయింతటికారిన్యము వహించినది ? ఆఱుమాసములనుండి మ మ్మింత హైన్యముగఁ జూచుట కేమి హేతువు ? నేను కాని మీతండ్రిగారు కాని నీభార్య కాని నీ యిచ్చవచ్చినట్లు చరింపక నీమది కెన్నడయినఁ గష్టముఁ గల్గించితిమా ! నీతోడిదే లోక మనుకొని నీయానందమే మాయానందముగ నెంచి సంతసించు మ మ్మీవిధమునఁ దెగనాడి యుండ నీకుఁ దగునా ? నీకలతకుఁ గారణ మెఱుఁగఁబరపక మమ్ముఁ గష్టపెట్టుచుంటివి కదా!

మార్తాం—ఈయాఱుమాసములనుండియు నేను నాస్నేహితులఁ గూడి యనుభవించునానందమునకు మేర లేదు. నే నానందించుటయే మీకమితసంతోషదాయకము కదా! అట్టి నాయానందప్రవాహమునకు మీ రేల గట్టు కట్టవలయును ?

సుగు—నాన్నా! నీస్నేహితు లెవ్వరు ? వారిపేరు లెట్టి ?

మార్తాం—ఆవిమర్శన మీ కేల ?

చంద్ర—అతని నేల విమర్శించెదరు ? నేఁ జెప్పెదను వినుడు. సకల దుర్వ్యసనదుర్మార్గధురంధరుఁ డగునాకుమారుఁ డొక డితనికి మొదటిచెలికాఁడు, వానికి జ్యేష్ఠభ్రాతలో యున నొప్పువా రింకను ముగ్గు రున్నారు మీవానికిఁ జెలికాండ్రు.

మార్తాం—పచ్చకామెర్లవానికి జగమంతయుఁ బచ్చఁగా నున్నట్లు, చెనఁటికిఁ బ్రజలందఱుఁ జెనఁటులట్లే కాన్పింతురు. సుగుణులు కానిమ్ము దుర్గుణులు కానిమ్ము వారిప్రాపే నా కమితానంద దాయకము.

చంద్ర—ఔనౌను. పైత్యరోగికి పంచదార వెగటుగానే యుండును. ఔరా!

తే. గీ. చెడుచెలిమియు దుర్బోధయు ♣ చెడుపనులును
జొచ్చినట్టుల పీనులఁ ♣ జొరవదేమొ
నిత్యశోభనమొసగెడు ♣ నీతిపరుల
పూర్ణసుజ్ఞానతమమగు ♣ బోధలెపుడు.

ఓ వెఱ్ఱివాడా! కుటుంబమునకంతకు నీవొక్కఁడవే యాధారభూతుఁడవుగ నుండియు వీరినందఱఁ ద్యజించి నీవేడనో సుఖించుచు నుంటి నన్న మాట కర్థమేమి?

మార్తాం—అట్లయిన మీయందఱియొక్కయుద్దేశము లేమి?

సుగు—మాయుద్దేశము లేమున్నవి? మాకుఁ గాలము మూడవచ్చుచున్నది కదా! వ్యాపారమంతయు నీమీఁద విడిచిపెట్టి మేమొకయెడ హాయిగఁ గూర్చుండి నీబుద్ధికుశలతను నీవు సంపాదించెడుకీర్తిని నీకుటుంబవృద్ధిని గాంచి సంతసించుటయే మామతము.

మార్తాం—(తనలో) ఓహో! ఇది కడుసమంజసముగ నున్నదే! నా ప్రేయసి ననవరతము నొక్క వక్కాణించుచుండెడిపనిని నేఁడే సులభముగఁ బూనునవకాశము చిక్కినదే, భళీ! యేమి నాభాగ్యము!

హైమ—(తనలో) తల్లిదండ్రులయొక్క వాక్సుధారసంబువలనను జంద్రమౌళిశాస్త్రిగారి భాషణామృతమువలనను నానాథునిష్ఠురతమోంతరంగము మాఱినది,

మార్తాం—నాన్నా! నాబాగు నాకుఁ దెలియదా? కడచినదానికి వగచిన నేమిప్రయోజనము! మీరు నలువురు నాలుగుమాట లాడి నాబ్రెయిన్ పాడుచేయక యీదినమునుమొదలు బిజినెస్సంతయు నామీఁద విడిచిపెట్టుఁడు. నే నెంతలో నెంతవృద్ధిఁ జేతునో స్వేచ్ఛగ మీ రొకయెడఁ గూర్చుండి వీక్షింపుఁడు.

సుగు—ఓ భగవంతుడా! యెంతచల్లనిమాటలు వినిపించితివి. ఇదిగో దేవునిపై భారము వైచి యీక్షణమునుండి సమస్తాంగీకారములతో నేసంశయము లేకుండ వ్యాపారమంతయు నీ కర్పింప—(అర్ధోక్తి)

చంద్ర—ఆఁగు డాగుఁడు. అర్పించుచున్నాఁడ ననుమాటమాత్ర మీవేళ విడిచిపెట్టకుఁడు. (వారించును)

సుగు—(ఆశ్చర్యముగా) ఏల?

హైమ—అయ్యో! యేమి యీఅమంగళము!

పతి—నాన్నగారూ! అట్లు వారించితి రేమి?

మార్తాం—ఈయనకు గతిలేక, ఆయనకు మతిలేక, కారణ మేమియుండును?

చంద్ర—అమ్మా! ఈదిన మంత మంచిదికాదు.

మార్తాం—అట్లయిన మంచినాఁ డేదియో నిర్ణయించి కొండొకముహూర్తముపెట్టి యుంచుఁడు నాఁడే వత్తును (పోవును)

హైమ—అప్పుడే త్రోవఁ దీసినారే!

సుగు—అయ్యో! ఈదినము చైత్రశుద్ధదశమీబుధవారము కదా! యేల మంచిదికాదు.

చంద్ర—(పరధ్యానముగానుండి) అయ్యో! మాకును మాపుత్రునకును నెట్టిసంబంధము లేకుండఁ జేసికొనినవిషయము మీ కెప్పుడైనఁ జెప్పితినా?

సుగు—మీమనస్సేమైనఁ బాడయినదా యేమి? ఆమాట చాల మార్లు చెప్పినారు.

చంద్ర—దానికేమి కాని సుగుణశీలుఁడుగారూ! ఈమధ్య మనయూర నొకహత్య జరిగినదఁట! దానిగోల మీకేమైనఁ దెలియునా?

సుగు—జరిగినట్లు తెలియును అంతకన్న మరేమియుఁ దెలియదు. విశేషము లేమి?

చంద్ర—ఆశవము నిన్న పదిగంటలకు మనయూరి వెలుపలనున్న యుప్పుటేరునందుఁ దేలినదఁట దానిని సూపరింటెండెంటువారు విమర్శింప నిట్లున్నదఁట! ఈమృతజీవి ఘోరరాజద్రోహి, అంత మాత్రమే కాక రణరౌడీ, రౌడీలనెల్లరను జించి చెండాడు రణనీతివిశారదుఁడు హత్యాకారకుండు కాన నీవిషయమున మీరంతఁగా విమర్శింపఁ బనిలేదు. చిత్తగించవలెను. అని యున్నదఁట

హైమ—(ఉలికిపడును)

సుగు—(గుండెలుకొట్టుకొనుచు) అబ్బా! యెంతరాతిగుండెఁ గలవ్రారుఁ డాతఁడు? మీమాటలు వినునంతనే నాయొడలు జల్లు మనినవి.

చంద్ర—దానికేమైనఁ దగినంత కారణ ముండఁగు కదా!

పతి—భయంకరము లగుమాటలు వినినప్పుడెల్లరకు నట్లే యగును. కారణ మేముండును?

చంద్ర—ఔను అయ్యా! నా కీదినమున గొప్పదియు దురూహ్యమైనదియు నగు భయంకరరహస్య మొకటి చెవిఁ బడినది. అది నిజమగునా కాదా యని చాల సంశయము కలిగి నేను స్వయముగాఁ బోయి విమర్శింపఁగా నచ్చటివగు నాచర్యలఁ బట్టి యావృత్తాంతమును బలపఱచుకొనుట కేసంశయము నందనైతిని. అంత నేనక్కడఁ గొంతసేపు నిశ్చేష్టుడనై యుండ నొకలంత

యుం జెమ్మాటలు గ్రమ్మి నామది పరిపరివిధములు పోవ మరే మియుఁ దోఁచక వచ్చి మీయింటఁ బడితిని.

సుగు—(ఆశ్చర్యముగా) ఆఁ మిమ్ములను వ్యాకులపెట్టునంతటిదైన చిత్రకార్యమేది? మన కేమైన సంబంధనీయమా?

చంద్ర—రక్తసంబంధమే కాక. మనప్రాణసమానము

సుగు—(భయాశ్చర్యములతో) అట్టిదెద్ది.

చంద్ర—ఇప్పుడు ప్రశ్నించిన నేఁ జెప్ప లేను. పరిశీలించిన బయటఁ బడును కదా!

సుగు—అట్లయిన నచ్చోటి కప్పుడే వెళ్ళి వీక్షించి వత్తము నడువుఁడు.

(హేమవతి కాక కడమవారెల్లరు నిష్క్రమింతురు)

హేమ—(ఆందోళనముతో) ఆహా! చంద్రమౌళిశాస్త్రిగారి నోటి నుండి హత్యావిషయములైన భాషణబాణములు బయల్వెడలి మదీయవిస్తులధైర్యస్థైర్యవ్యూహము చ్ఛేదించివైచి యాందో ళన కెడ మొసంగెనుగా? ఘోరా! మున్ను నామగనినోటినుం డి చనుదెంచినభయదభీషణగర్జారావమే ఇప్పుడీశవమునందు స్పష్టీకరింపఁ బడినవి. అయ్యయో! దెబ్బతినిన యుద్రేకమునఁ బట్టి యట్టిప్రతిజ్ఞ గావించి రనుకొంటినికాని యింత వచ్చు నని తెలియనైతిని అబ్బా! యెంతక్రూరకృత్య మాచరించిరి? గవర్నమెంటువారి కీమర్మ మేమయినఁ దెలిసినచో నెంతముప్పు సంభవించునో? ఎంతకఠినశిక్ష విధింతురో? (కొంచెమాఁగి భర్త పటమును జూచి) ఆర్యా! నీరజంబులఁ బోలిన భవదీయసునకు మారకరము లెట్లొరులప్రాణములు తీయఁ గల్గినవి. అమితశాం తమూర్తివైననీ కంతటియాగ్రహ మెట నుండి వచ్చినది? లేక యిదియంతయు నాభ్రాంతియా? ఔనౌను. ఆనిర్మలాకారుఁ

డా ఆభక్తితత్పరుఁడా నిజముగ నీకుష్టకార్య మాచరించువాఁడు కాఁడు కాఁడు. (లేచి) ఏఁడీ నానాథుఁ డెటుపోయినాఁడు? బహుకాలదర్శనమైనంగులకు మనసార మాట్లాడుటకైన నవ కాశము చిక్కినది కాదే. రక్షకభటులకుఁ జిక్కి రచ్చకేఁగెనా యేమి? అయ్యో! ఇఁక దాచనేల నాయత్తమామల కీరహస్య వృత్తాంతమంతయుఁ జెప్పుకునా? (నిట్టూర్పుపుచ్చి) అబ్బా! నామతి చలింపుచున్నది కన్నులు తిరుగుచున్నవి. కాళ్ళువణఁకుచున్నవి. కటకటా! యేమిచేయుదును? తెరువెయ్యది? అయ్యో! యేది నానాథునాపదఁ బాపుమార్గము? హా! (సోఫాపైఁ గూలఁ బడును.)

(తెరపడును.)

చతుర్థాంకము—ద్వితీయరంగము.

[డేన్సింగ్ హాలునందు రాక్షసులు ఆలోచింపుచు గూర్చుందురు.]

శ్యామ—శివరావు! కర్తవ్యమేమిరా?

శివ—ఎంతటూమచ్ గా నున్నప్పటికిఁ గార్యములపట్ల జాగరూకతగానే వర్కు చేయుచున్నాను. మన మాలోచించినప్రకారము మన మైకుగురియొద్ద ఫిఫ్టీన్ థౌజెండ్ రూపీస్ మార్తాండమూర్తి యప్పు తీసికొనినట్లుగా నోట్లు నతిభద్రముగా వ్రాయించి యుంచినాను.

శ్యామ—వ్రాయించినావు కాని యాపైపని పూర్తిచేయుట యెట్లు?

శివ—అదియే నాకును బెద్దబెడదగా నున్నది.

భాస్క—మనము చేసినమఱపురానిహాళ్ళలను మఱచుట కనునెపమున మరింతహెచ్చుగా మార్తాండునిచే మద్యపానము చేయించియు

నాట్యకత్తెచే నాట్య మాడించియుఁ బ్రపంచమును మఱపింపఁ జేసిన నానోట్లపై నిల్చే సంతకములు చేయించ వచ్చును.

దుర్గా—యస్సాల్ రైట్.

అప్ప—(ప్రవేశించి) అయిందా లేదా! మీామాలోచన బాబయ్యగా రొచ్చేత్తుండారు.

శివ—దుర్గారావు! నీ వెను వేఁగి యీ రేయి మనదగువినోదవృత్తాంత మంతయుఁ జెప్పి డ్యాన్సింగ్ గరల్‌ను తీసికొని రమ్ము.

దుర్గా—ఉఁ...(రాడీ చనును.)

మార్తాం—(సంతోషముగాఁ బ్రవేశించి) హల్లో! డియర్ ఫ్రెండ్సు! ఒక్క డ్యాన్సన్నమాటేమి? ఈడే మొదలు మాఫాదరు బిజినెస్సంతయు మనమీాఁద విడిచిపెట్ట నున్నాఁడు. వన్ డేకి హండ్రెడ్ డ్యాన్సెస్ చేయింప వచ్చును. థౌజెండ్ బ్రాందిబాటిల్సు త్రాగ వచ్చును. ఏదీ డ్యాన్సుగరల్.

శివ—వచ్చుచున్నది కాని బ్రదర్! మీానాన్నగారు బిజినెస్సంతయు నిన్ను మేనేజ్ చేసికొ మ్మన్నమాట సత్యమా!

మార్తాం—సత్యమా యని నెమ్మదిగా నడుగ నేల? ముమ్మాటికి సత్యమే. ఏదీ! నాట్యకత్తె యగుమననాగరత్నము?

భాస్క—(బ్రాంది గ్లాసులోఁబోసి) అదిగో! వచ్చుచున్నది. ముందొక పెగ్ తగిలించుము (ఇచ్చును.)

నాగ—(ప్రవేశించి) గుడ్ నైట్ సార్!

మార్తాం—ఏదీ! వన్ కిస్! (ముద్దిడి) ఈనాఁడు నీనాట్య మతిరమణీయముగ నుండవలెను. ముందు దీనిని సేవింపుము. (బ్రాందినిచ్చును.)

(రాస్కెలుస్సుకూడఁ ద్రాగుచుందురు.)

అప్ప—అగ్గినిప్పునాటి యీాబరంది అద్దూపద్దూ నేకుంటా తాగి అడా బిడిసేత్తూ బో ర్లెండఁబెట్టుకోటమే కాని యేమినాబం! నాను

తాగి పోర్తాడికల్లునాటి ధోకసెలపా టిడకుండా వేసుకుంతే
నాకుమల్లే అచ్చోసినాంబోతులాగ నిగనిగలాడతా వూరిపోరూ!

మార్తాం—ది బెస్ట్ ఫేస్సి వెరై టీడ్యాన్సు ! ఏదీ ?

నాగ—(నాట్య మాడుచుండును.)

[అంత సుగుణశీలుఁడు, చంద్రమౌళిశాస్త్రియుఁ బ్రవేశింతురు.]

సుగు—శాస్త్రిగారూ ! త్రిప్పి త్రిప్పి కడకు మాపుత్రునివాసస్థలమునకే తీసికొని వచ్చితిరే. అబ్బా ! ఎడమకన్ను దరుచున్నది. మనమిల్లు బయలుదేరినదిమొదలు లన్నియుఁ దుశ్శకునములే కల్గుచున్నవి.

చంద్ర—దుష్టపుత్రులను గనినమనకు దుశ్శకునములుకాక సుశకునము లెటు లబ్బు ?

సుగు—ఏమీ ! చాలవిపరీతవాక్యముల నాడుచుంటిరే ?

చంద్ర—విపరీత మేమున్నది. ఇటు రండు. ఇదిగో నీగవాక్షమునుండి తేరిపాఱఁ జూడుఁడు.

నాగ—(నాట్య మాడుచుండ మార్తాండమూర్తి బ్రాంది త్రాగుచు ఆమె వెంటఁ దిరుగు చుండును.)

సుగు—(నిశ్చేష్టుఁడై) ఆఁ ఏమీ ! ఏమది ? శాస్త్రిగారు! ఆవిద్యుద్దీప కాంతిలోఁ దళతళలాడుచు మామార్తాండమూర్తియా యామె చేతను గీలుబొమ్మయై యాడుచుండెను ?

చంద్ర—ఆర్యా ! బెగలకుఁడు.

తే. గీ. గరళమును గ్రోలి మత్తెక్కి కాముకుఁ డయి
శివుఁడు తిరిగినభంగి శ్రీశేధవుని వెంట
మద్యపానియై యీత ఁడా మగువఁ గూడి
చిత్తకార్తికుక్కయెయయ్యెఁ జిత్రమేమి ?

సుగు—అక్కటా ! యెంతవెంగిలి యయ్యెను ! అతినుచున్న దేమై యుండును ?

—ఆవును యొంగిలితోఁ గలిసినమాంసాహారమై యుండ వచ్చును.

చంద్ర— … ! ఇసీ! మార్తాండా! నీశీలమంతయు నేఁబావిఁ బడఁద్రోసితివి?

సుగు—హా. … నీనిశ్చలబుద్ధికీహీనచేష్ట లెట్లు సంప్రాప్తములైనవిరా! అక్కటా! … పాపకూపమునఁ బడియున్న నాపుత్రునిఁ బైకి … ఆర్యా! నే నేఁగ … ించుకుందుఁ. (పోవఁ బ్రయత్నించును.) తీసికొని వత్తును మీ … మి మీసాహసము! యెట్టియెడ

చంద్ర—(అడ్డగించి) అమ్మయ్యో! … ను కాని యీపాడుత్రాగుఁ … కయినఁ జొరవఁ జేసి పరుగిడ వచ్చుఁ … బోతులనడుమకుమాత్రము పోవ నయము కాదు.

సీ. క్రూరఘోరాహిని గూడ గానంబుచే
నిట్టు నిలిపి బుట్టఁ బెట్ట వచ్చు
మేటిబెబ్బులినైన వాటముగా లేడి
నానించి యాడింప ననువుపడును
నలిదుష్టబుద్ధిని సతులతోనే సాధు
వర్తనుఁ జేయఁగ వలనుపడును
భీతిగొల్పెడిక్రూర భీమసింహంబు
నైనను నవలీల నడఁపఁ గలుగు

గీ. నట్టిజగజెట్టు లీభువి నలర గంటిఁ
గాని యీఘోరపాపౌఘు హీననరక
దాయకం బగుబ్రాందిని ద్రాగువారి
కాగరళకంఠుఁడైనను నడల వలయు.

సుగు—ఔరా! ఇప్పుడింకేమొనర్పనగు (విచారించును.)

శ్యామ—బ్రదర్! దీనిపైఁ గొంచెము సంతక మిడుము.

మార్తాం—కొంచె మేమిటి వన్ పెగ్ బ్రాండి యిచ్చి పూర్తిగా వంద సంతకములు చేయించుకొనుము. (శ్యామలరావిచ్చిన బ్రాంది త్రాగుచు నోట్లపై సంతకములు చేయును.)

సుగు—అయ్యయ్యో ! మరలఁద్రాగు చుండెనే మద్యసముద్రమున నట్లు కొట్టుకొనిపోవు నాతనయుని దరిఁ జేర్పవద్దా ! పిమ్మట నేమైనఁ గానిండు (లోనికేఁగి మార్తాండుఁడు త్రాగుచున్న గ్లాసుఁ బడఁ గొట్టుచు) తనయా ! నీముద్దునోరా యీహీనపదార్థమును సేవించుట.

మార్తాం—(మహాకోపమున) ఆఁ యెవఁడవురా నీవు ! రాస్కెల్ ! (గ్లాసుతోఁ దండ్రితలపైఁ గొట్టును.)

సుగు—ఆఁ ఆఁ హా ! (మూర్ఛిల్లును.)

చంద్ర—అయ్యయ్యో ! యెంతప్రమాద మెంతప్రమాదము ! అబ్బా ! నెత్తు రెంతవడిగాఁ గారుచున్నది ? (శైత్యోపచారములు చేయును).

మార్తాం—నానోటియొద్దపదార్థమును బడఁగొట్ట నారాయుఁడునికైనఁ దరము కాదని యెఱుఁగవురా? డేమెట్ ! (లేచి) నిన్ను మర్దను చేసెదను చూడు.

శ్యామ—(విచారించి) బ్రదర్ ! కొంచెము శాంతించుము. నీచే దెబ్బ తిని పడియున్నవాఁడు మీఫాదరు.

మార్తాం—(ఆశ్చర్యమున) ఆఁ—ఎంతపొఱపాటు జరిగినది ! అట్లయిన నిమర్జెంటుగా నొకయవున్సుబ్రాండి యిచ్చి లేవనెత్తండి !

సుగు—అబ్బా ! హార ! హార ! (బాధపడుచుండును)

చంద్ర—క్రూరవ్యాఘ్రసముదాయ మని చెప్పిన వినరయితిరి కదా !

మార్తాం—(తూలుచు) థ...థ...తండ్రీ- ఎక్సక్యూజ్ (తండ్రిచెంతఁ జేరును)

సుగు—ఛిఛీ ! దుర్మార్గుఁడా ! నీవా నాపుత్రుఁడవు ? కావు. నీవొక చండాలుఁడవు (కారుచున్నరక్తమునుఁ జూచుకొని) హా ! హా !

ఈరక్తమంతేయు నేమి? నాతల పగిలిపోయినదా? హా! (స్మృతి తప్పి పడును.)

మార్తాం—(పెద్దపెట్టున నవ్వుచు) హహా! సుగుణశీలుఁడు శూరశిఖామణి యయ్యెనే. అరే! అప్పలస్వామి! కమిన్! కమెలాంగ్! సూన్!

అప్ప—(కడువడిగా వచ్చి తనలో) తాగి ఒక్క డెచ్చగా తొంగుడో కిదేంగోలోస్ (పైకి) యేంబాబయ్యగోరు పిలిసినారు?

మార్తాం—ఈముసలిపీనుఁగుల నిరువురను నావల కీడ్చివేయరా!

అప్ప—ఈయస్నక్కడికొట్టికె ల్లొడెయ్యాలిబాబూ! డాగుదొరకా డొడేసేదా!

చంద్ర—ఓదురాత్ములారా! మీరంటకుఁడు; గాయము మరింత బాధ పెట్టును.

అప్ప—నడు నడేస్! పెద్దకబు ర్లాడతుండావ్ (చంద్రమౌళిశాస్త్రిని గెంటుకొని పోవును.)

రాస్కల్సు—(సుగుణశీలుని మోసికొనిపోవుదురు.)

మార్తాం—(వినోదముగాఁ జూచుచుఁ బెద్దపెట్టుగా నవ్వుచు నాగరత్నముచెంత కరుదెంచి) నాప్రేమలరాణీ! లేవే లేవే నాలేడీ! మన కడ్డువచ్చినచవటల నవతల కీడ్పించేను లే లే మనబెడ్‌రూముకు పోదాము. మన మిప్పుడున్నా హాల్‌కు భూకంపంవచ్చింది. (తూలుచు) హి. హి. హ్హి. ఆఁ వచ్చింది భూకంపం వచ్చింది. లేవకపోతే చూడు మరి నీబుజ్జకంపం వదలఁగొడతా. (కొట్టఁబోయి) కోపమేల కోమలీ! పోని పెగ్గిస్తా నాతో పేల్తావా? (బల్లయొద్దకుఁబోవుచుఁ దూలిపడి కోపమున) హారే డేమెట్! ఘావఁడెవురా నీవు? నన్ను త్రోస్తావుగా కబడ్దార్. పౌరుషమేవుంటే ఎదురుగావచ్చి దెబ్బలాడరా రాస్కెల్! షరమెయిరె! ఈమూఁ

దులోకాల్లో యెవఁడు నాతో దెబ్బలాడేమొగాఁడు. హీ. హీ. హీ. పారిపోయెద రేలఁ? నాతో దెబ్బలాడలేక! నే నిప్పు డెక్కుదున్నాను. హీ. ఎయిరోప్లేన్ మీఁద వెరీ వెరి థేంక్సు! నాచుట్టు ఈచెయిర్సు ఈటేబిల్సు గీబిల్సు అన్నీ గిఱ్ఱుమని తిరిగిపోతున్నాయి (తూలుచు) బలే బలే గేలాప్ గేలాప్ (అటు నిటు పరుగిడుచుఁ బడిపోవును.)

(తెర పడును)

ఇది చతుర్థాంకము.

ఫోర్ రాస్కెల్సు.

అను,

పతిసేవనాటకము.

పంచమాంకము:—ప్రథమరంగము.

స్థలము—గృహాంతరము.

[ప్రవేశము:—సుగుణశీలుఁడు తలకుఁ గట్టుకట్టుకొనియును, సుగుణవతి హైమవతు లిరువురుఁ జేరియొకప్రక్కను చంద్రమౌళిశాస్త్రియుఁ గూర్చుందురు.]

సుగు—(నిట్టూర్పు నిగిడ్చి) ఓపరమేశ్వరా!

చ. ఒకపరి నీకునామమును నొప్పుగఁ బల్కినయంతనే దయన్
సకలశుభంబులే యొసఁగి చాలఁగ సాకెడువాఁడ వంచునే
సకృతభవత్కథామృతమె శాంతమతిం దగఁ గ్రోలుచుండఁగా
సుకముల నిచ్చి బ్రోవకయె చూచుట యొప్పున పార్వతీశ్వరా!

అబ్బా! ఇంకను నెలదినములకుఁ గాని నాగాయము మానదని వైద్యులు చెప్పి వెళ్లిరికదా! అక్కటా! మాపంచప్రాణములను నెవనియందు లగ్నముఁ జేసి జీవింపు చుంటిమో! ఎవఁడు సుగుణసాంద్రుఁడని సంతత మానందాబ్ధి నోలలాడుచుంటిమో ఆతఁడే దుర్గుణసాంద్రుఁడు, దుర్వ్యసనపరిపూర్ణుఁడు, స్త్రీలోలుఁడును నయి చేయరానిక్రూరనీచకృత్య

ములఁ జేయుచు మత్పూర్వార్జితయశశ్చంద్రికను దమస్సాగరమున ముంచుచుండ సిగ్గు వీడి నలువురలో నెట్లు మసలగలము.

చంద్ర—మీరిట్లు కించపడ నేల? ఎట్లో యూఱటసందుఁడు.

సు,వతి—నాథా! విచార మేల? కాశీప్రయాణము నిశ్చయించుకొంటిమి కదా! మీకుఁ గొంచెము స్తిమితముగ నున్నపిమ్మట నాపురమున కేఁగి మనజీవితశేషమట దానధర్మతపోయాగాదులతో సంతోషముగాఁ గడపుదము.

సుగు—అట్లే యెంచితిని కాని గుణవతియనుమనకోడలి నామనర్మాగ్గుని బాఱిఁ బడఁజేసి బాధింపవలసి వచ్చు నని యాలోచించుచుంటిని.

చంద్ర—అమ్మా! ఇంతమాత్రముననే యూరువిడిచి పోవలయునా? కష్టములు కలుగనివా రెవ్వరు? చూడుఁడు-

సీ. సమయంబు తప్పఁగా \ సార్వభౌముఁడు గూడఁ
బడరాని యిడుము లీ \ పుడమిఁ బడఁడె
సమయంబు తప్పఁగా \ సర్వేశ్వరుఁడుఁగూడ
భస్మాసురునిచేత \ బాధపడఁడె
సర్కారువారినిగూర్చి \ యక్కమలాక్షుండు
కరినరక్షువులచేఁ \ గట్టుపడఁడె
జగ ముద్ధరింపనై \ జన్మంబు నెత్తిన
గాంధిజీ జైలులో \ గాసిపడఁడె

తే. గీ. చెట్లలకు నట్టివార లే \ కట్టుపడఁగ
మనయిడుము లెక్కలెక్కయా \ మహిని మాన
వాళి కాదినో మధ్యనో \ యంతముననో
తప్పకయె యెట్టి కష్టముల్ \ దాపురించు.

సు,వతి—వారిపాటుఁ జూచి నేనట్లంటిని కాని కోడలిమాట యటుంచుఁడు. నవమాసములుమోసి కని యెంతయో ముద్దుగాఁ బెంచి

విద్యాబుద్ధులునేర్పించి యతనికిఁ గించిద్వివ త్తేదియైన సంభవించుఁ గొండ కూలి మనమీఁదఁ బడినదో యనినట్లు విలపించుచున్నా ము. అట్లుత్యానందముగ సాకఁబడుచున్న పుత్రుఁ డిప్పటికి దుర్వ్య సన నిమగ్నుఁడై గుర్తాగుఁడై తప్పు తెలియక తండ్రినే హింసించు నంతటి యవివేకి యయ్యెను గదా యని నామానస మెంతక్రుళ్లి కృశింపుచున్నదో భగవంతునకే తెలియును. (విచారించును)

హైమ—అత్తగారూ! ఊరడిల్లుఁడు. ఇది యంతయు నాపాపఫలము.

సుగు—దేవీ! యెట్టివాఁడైనను దప్పునా? ప్రస్తుతము ప్రయాణ మాఁపి పుత్రునిబుద్ధి మార్చ యత్నించుటయే తరణోపాయము (నిట్టూ ర్పుతో) ఆబ్బా! ఎన్నివర్తమానములు పంపించిన నింటికిఁ జేర కుండెఁగదా! అక్కటా! ఎట్టివాఁ డింతలో నిట్లయ్యెను!

సుమతి—వానిదూతలు వాని నింతలో రానిచ్చెదరా?

హైమ—ఇప్పుడు పంపించినవార్తకుఁ దప్పక రావచ్చును.

సుగు—(స్మృతి నభినయించి) ఆఁ-మఱచితిని శాస్త్రిగారూ! ఒకరహ స్యవిషయమువలన మీమతి చలించినట్లు మొన్న మాతో నంటిరి కదా! దానికిఁ గారణ మామార్తాండుని మార్పుగునా?

చంద్ర—ఆఁ అదియే—కానీ—

సుగు—కానీ!—యని సంశయింపు చుంటి రేమి?

చంద్ర—అల్లదుగో! వచ్చుచున్నాఁడు మీపుత్రుఁడు.

హైమ—(లేచి చూచి) అమ్మయ్యో! యే మావాలకము?

మార్తాం—(తూలుచుఁ బ్రవేశించి) ఓహెూ! బెనారక్స్ ప్రయాణ ధురీణులు కాఁబోలు!

సుమతి—తల్లియూ! ఏధురీణులము కాము, నితోఁ గొన్నివిషయములు మాట్లాడవలెను, కూర్చుండుము.

మార్తాం—ఇచ్చటి కేనిపుడు కూర్చుండుటకు రాలేదు. తౌజెండ్ రూపీస్ అవసర ముండి వచ్చితిని. అర్జెంటుగా ఇచ్చి పంపుడు. నాకై నాఫ్రెండ్సు వాకిలనిలిచి నిరీక్షింపుచుందురు.

చంద్ర—ఈపాకపంచక మెందును నెడఁబాసి యుండ దని నే నెఱుఁగుదును. లోనకు దయచేయుమనుము

మార్తాం—అవసరమైన నట్లనుటకే యందుంచి వచ్చితిని.

చంద్ర—అట్లా!

మార్తాం—కాకను రియింక నెట్లు? అది గ్రహించుకొని నన్నావల కతి శీఘ్రముగఁ బంపివైచి మీమర్యాదఁ గాపాడుకొనుఁడు.

సుగు—బాబూ! మార్తాండా! నీబాగుఁ గోరి కొన్నిసంగతులు చెప్పనున్నాను. అంతగాఁ గస్సుమనక తండ్రి యని కొంచెమాలోచించి నామాటలను సాంతముగా వినుము.

మార్తాం—ఇదుగో ఇందుచేతనే నే నింటికి వచ్చుట మానుకొని యున్నాను: కాని వన్ మినిట్లో మీసొద తేల్చుఁడు.

సుగు—నాయనా! నిందాపాత్ర మగునీమద్యపానము నాలుమాసములనుండి కావింపు చుంటివి కాఁబోలు నప్పటినుండియు నీకు మనశ్చాంచల్య మధికమై మర్యాద నతిక్రమించి మసలుట తప్ప మరి యేమిలాభ మగుపడినది? సుగుణఖని వనిపేరువడసి యిట్లు ప్రవర్తించుట తప్పు కాదా తండ్రీ!

మార్తాం—(పెద్దపెట్టుగా నవ్వుచు) ఓవెఱ్ఱితండ్రీ! ఈమద్యామృతమునం దెన్ని గుణము లున్నవో నీ కేమి తెలియును? (జేబులో నొక్ బ్రాంది సీసా దీసి.)

సీ. ఈమహాదివ్యపానామృత మొక లెక్క-
తరుమును భీతిని । దవ్వులకును

ఈమద్యమే యొంతో యెక్కు వ్యక్తిని మత్త
గజమును నింతలోఁ గట్టఁ జేయు
ఈమహాసారణీ వామృతసేవయే
కడులుబ్ధునిం దానకర్ణుఁ జేయు
ఈమహారసపానమే చేరి యెంతేని
ధీరునైనను వేగఁ దీర్పఁ జేయు

తే. గీ. ఇట్టిసుగుణపుంజము నెంతో యెపుడుఁ గోర్కె
తీర సేవించువాఁడె పో ధీరుఁ డిలను
కాన దీనిని గ్రోలని వానిజన్మ
జన్మయా కాదు కాదింక జనులలోన.

సుగు—అక్కటా ! దీనియం దింతమూఢదృఢవిశ్వాసము కలిగినయీ పశువుతో నింకెంత వాదించి యేమిప్రయోజనము?

తే. గీ. మూఁగవానిచెవ్రల శంఖముల నూఁద
వలసె నాదుబోధనలకు వశము కాక
నీచతను మగక్రియలను నేర్పుఁ జెంది
గురుయశోధనసంపత్తి నరుగఁ జేసె.

మార్తాం—ఇంకను నేమైన నున్నవా మీప్రశ్నలు ?

చంద్ర—అడిగినది యొక్కప్రశ్నయైనను నచ్చుగ్రుద్దినట్లు సమాధానము చెప్పితివి; కాని యొక్కటిమాత్రము చెప్ప మఱచితివి. ఈమహాదరిద్రహేతుభూతమద్యపానమువలననైై మఱచి తండ్రినెత్తిని మొత్తునంతటిశూరుఁ డగు నని కూడఁ జెప్పిన బాగుండెడిది.

మార్తాం—షటప్—డేమెట్ ! నీవు ననేకవిషయములందు మా కడ్డు వచ్చుచున్నావు జాగ్రత్త. ఆనాఁడు నాపాదరని యంతతో నూఱుకుంటిని కాని మఱియొకఁడైన మర్దరు కావలసినదే.

చంద్ర—మర్దరులమహిమ యిప్పుడుకాదు. తొందరేల? పాపము వండుచున్నది. ఔను సమర్థుఁడవు నీవలనఁ గానిపని యేమి? కౌడీలనెల్లరను చించి చెండు రణనీతివిశారదుఁడవు.

(సుగుణశీలుఁడు, సుగుణవతి, హైమవత్యాదులు నిశ్చేష్టులగుదురు.)

మార్తాం—(భయభ్రాంతితో దనలో)ఆహా! విధికిగూడఁ దెలియ నసాధ్య మగారీతిని నెరవేర్చిన మాహాత్మ్యరహస్యము నెట్లీతఁడు గ్రహించెనో? కాక నేనేమైన భ్రాంతిపడుచుంటినా? అబ్బే! ఇంత నొక్కి నక్కాణింపుచున్న యీతనిమాటలయం దింకేమి యంతరార్థ మున్నది! అట్లయిన నీతఁ డెట్లో మాగుట్టంతయు గ్రహించియే యుండవచ్చును. దీనికై యింతయాలోచన యేల? వీనియెఱుక యనునగ్నికణము ప్రజ్వరిల్లి దావాగ్నియై మమ్ము దహించునంతదాఁకఁ గూడ రాఁగలదు. కాన మాప్రమాణ ప్రకార మీకుత్సితబ్రాహ్మణునిఁ గూల్చుటయే యుత్తమము.

చంద్ర—నాభాషణములతో నీవేమట్లు భయభ్రాంతుఁడవై, నిశ్చేష్టుఁ డవై, కంపితహృదయుఁడవై దీర్ఘాలోచనాబ్ధిఁ దేలియాడుచుం టివి. ఓవెఱ్ఱివాఁడా! మార్ఖ్యమును వీడుము. మార్జాలము చట్టె లో శిరము నిమిడ్చి పాలు గ్రోలునప్పుడు తన్నెవ్వరును జూడ రనియే యభిప్రాయపడునట్లుగా—(అర్ధోక్తి.)

మార్తాం—(కోపమున) ఓరిఫూల్! మార్జాల మట్టిదే కాని వీఁడు సింహమని యెఱుఁగుము. కుంభికుంభమును గడుపారఁ గ్రోలు గండరగండఁ డని యెంచుము. ఈపురుషసింహునికార్యముల కెవఁడడ్డువచ్చినను (రివాల్వరుఁజూపి) ఇదిగో! యీ విధమునఁ గాలునిచెంతఁ జేర వలసినదే. (ప్రేల్చును)

చంద్ర—హా... (నేలకు నొరగును)

అంతయు—హా... హా... ఘోరము! ఘోరము! (విలపింతురు)

మార్తాం—పటప్! రాస్కెల్సు! యేమాగోల? పొండావలకు. (రివాల్వరు గుఱిఁ జేసి ఆక్షేపణగా) ఓహో! మిమ్ము కాశీప్రయాణధురీణు లని మఱచితిని. మరి యమజ్గంటుగా నారోడ్డు పట్టుఁడు. లేక యిచ్చట నోరెత్తినచోఁ గాశీపుర మటుంచి కాలునిపురముఁ జేరఁ గలరు. ఊ... పొండు.

(సుగుణవతి, హైమవతియు నేడ్చుచుఁ జనుదెంరు.)

సుగు—అక్కటా! మాయాశలన్నియు నిరాశ లైనవి. మాప్రేమానుబంధ మీగడియతోఁ బూర్తిగాఁ దెగినది. హా! మిత్రుఁడా! నేఁటితో నీకాయువు మూడెనా! అయ్యయ్యో! ఎంతదారుణ మెంతదారుణము! (పుత్రు నుద్దేశించి కోపమున) ఓరీ నరరూపఘోరరాక్షసాధమా! ఈపూజ్యుఁడు—

సీ. శివునిపదాంభోజ $\S$ చింత చేయుటె కాని
చేయఁబోఁడు పరార్థ $\S$ చింత నెపుడు
సత్యవాచాజన $\S$ సాంగత్యమే కాని
సలుపఁ బోఁ డన్యమా $\S$ చెలిమి నెపుడు
దురితకర్మరుస్తైనఁ $\S$ గరుణఁ గాంచుటె కాని
ఖలుఁ డని వానిపైఁ $\S$ గనల డెపుడుఁ
బరమసుజ్ఞానద $\S$ భవ్యవాక్కులె కాని
పలుకఁ బోఁ డన్యదు $\S$ ర్భాష లెపుడుఁ
తే. గీ. బరమనిష్ఠాగరిష్ఠుఁడై $\S$ పరఁగువాని
బ్రాహ్మణార్యుని గ్రూరతఁ $\S$ బాప మనక
చంపి గడియించినయఘంబు $\S$ జన్మశతము
లెన్ని యెత్తినఁ దీరునో $\S$ యెంచు సుంత॥

(నిష్క్రమించును.)

మార్తాం—పోరా ఫ్రూల్! ఇక్కడి కీలం కెకూడ వదలి వారాయా స్త్రియం తయు నాస్వాధీనమై యున్నది. భళ! ఏమి నా ఘాన్సు!

హైమ—(ఆత్రమున వచ్చి) నాథా! నాథా! చంద్రమౌళిశాస్త్రిగారి తనయుఁడు తనతండ్రిపాటు తెలిసికొని కాఁబోలుఁ జాలమంది జనులతో వచ్చుచున్నాఁడు. మన మిందుండినఁ బ్రమాదము. ఎందైనఁ బోవుదము రండు.

మార్తాం—ఛీ! పొమ్మిక్కడనుండి. (నెట్టును)

(రాస్కెల్సు, అప్పలస్వామియుఁ బ్రవేశింతురు)

మార్తాం— (ఎదు రేఁగి) హల్లో! డియర్ ఫ్రెండ్సు! గుడీవినింగ్! మిష్టర్ శివరావు! మొన్న మన మొనర్చిన హత్యానంతరమున నారహస్య మెవ్వరు తెలిసికొనినను మదకు మనమాతాపితలనైనను నితరాలోచన లేక యే యమసుందరముఁ జేర్చునటులు మన మానాఁడు బ్రాందితోఁ బ్రమాణము చేసికొంటిమి కదా! ఇదిగో! ఈనాఁ డారహస్యము గ్రహించిన వ్యక్తి నాతో వాదింప నీవిధమున మర్డరు చేసితిని (చంద్రమౌళిశాస్త్రిని చూపును.)

శివ—హా! తండ్రీ! (శవముపైఁ బడి) నన్నుఁ బాసి పోతివా! కృపాంతరంగ కటాక్షవీక్షణల నన్నీభువి నింకెవఁ డరయువాఁడు? ఆర్యా! యేల మాఱు పలుకవు? నేను భ్రష్టుఁడ నగుటచేతనా? నీవు బ్రతికియున్నంతకాలము నాకై వెతలనే యనుభవించి తుద కీగతి నందితివా! హా! పరమాత్మస్వరూపా! (విచారించుచుండును.)

మార్తాం—బ్రదర్! ఆఁడుదానివలె నేడ్చుచుంటి వేమిరా! లెమ్ము. విచారసంహారి నొకపెగ్గ తగిలించుము.

శివ—అక్కటా! జనకా! యింక నాతో మాట్లాడవా? అయ్యో! ఇంక నాజననిమో మెట్లు వీక్షింపఁ గలను. హా! నాచేతులార

నిష్కారణముగ నిన్నికుర్ర్యాగ్రునిపాట్టఁ బెట్టితినికదా! (విలపించుచుండ.)

మార్తాం—బ్రదర్! విచారముఁ బారద్రోల మందు బ్రాందిసేవించరా! (బ్రాంది యివ్వఁ బోవును) పుట్టినవాఁడు గిట్టక యుట్టికట్టుకొని యూఁగుచుండునా! మా సలిపీనుఁగు చచ్చినాఁ డని ముదము చెందక టకుమారుఁ బోరుమని యేడ్చెద వేల?

శివ—(కోపమున బ్రాందిపాత్ర క్రిందఁబడునట్లుకొట్టి) డేమెట్! ఇప్పట్టున మేమందఱముఁ గలిసి నిన్ను మర్దరు చేసిన నీ కిక్కడ దిక్కెవ్వరురా?

మార్తాం—(నవ్వుచు) ఏమియాశ్చర్యము! మిత్రులు శత్రులైతిరే! పరులకు హానులు చేయుసమయములం దీవిచార మేప్రక్కకేఁగి నదో?

సీ. పరధర్మపత్నుల । బల్మిని చెఱఁ బట్టి
కానిపనులఁ జేయ । లేనిచింత
మార్గమునఁ జనున । మాయకులతలలఁ
బో నడిచినాఁడు । లేనిచింత
నాతండ్రితల రక్త । పాతమ్ముగా మోది
కానఁ బడిననాఁడు । లేనిచింత
కడకు నొక్కని మొన్నఁ । గడతేర్చి యాయార్తి
పీచులఁ జొచ్చిన । లేనిచింత

తే. గీ. అహహ! యీనాఁడు నీతండ్రి । యఱిగినంత
నింతపెంపుఁ జెందెనె దుష్ట । చింత నీకు
సిగ్గు తెలియనియోనీచ । జీవ! హి హి హి
హంత మూఁగ సుంతైన । చింత లేదె?

శివ—ఛీఛీ! దుర్మతీ! కట్టిపెట్టుము నీ మెట్ట వేదాంతమును. ఓ మిత్రులారా! ఇప్పుడు వీనివలన మాకుఁ జేకూరెనహాని మీకుఁ గూడ నెన్నటికైన సమకూడఁ గలదు కావున నిఁక నింతటితో వీనినిఁ గడ తేర్చుటయే యుత్తమము. మీరందఱు సంసిద్ధులై యుండుఁడు.

రాస్కెల్సు—ఊఁ- రెడీ! ఫుల్లీ రెడీ! (అట్టహాసము చేయుదురు.)

హైమ—(ఒక్క ప్రక్కనుండి) అమ్మయ్యో! ఇప్పు డేదిగతి?

మార్తా—ఓ వెఱ్ఱివిధవలారా! మీరట్లె యట్టహాసము చేయకుఁడు. శివరావు! నీతండ్రిని కాలునిపురికి నాతండ్రిని కాశీపురికిఁ బంపి మనపీడ వదలఁ గొట్టితిని ఇఁక మనయిష్టము! అంతా ధనమే! అంతా బ్రాండే! వరల్డ్‌లోని సామ్రాజ్యమంతా మనకు వశమే! ఇంకేమిలోటు. బ్రదర్! యోచించి విడిచిపెట్టు నీ వెఱ్ఱికోపమును.

శివ—అట్లయిన నేఁ జెప్పినట్లె యొప్పుకొన్న నీమేన నిఁగనైన వ్రాలనియ్యను. ఎట్లన, నీయాస్తిసమస్తమును నాకు సగము చెల్లునట్లు వ్రాసి యిమ్ము. అట్లు కాకున్న (మొలలోనిబాకుఁ దీసి) ఇదిగో! నీవిధమున మృత్యు కాఁగలవు నీకది యిష్టమా! లేక యిది యిష్టమా! అన్నదే యిందు పాయింట్.

రాస్కెల్సు—వెరీగ్రాండ్ క్వశ్చన్.

మార్తా—మృత్యుకళ మూర్తీభవించి యున్ననీకిమార్తాండమూర్తిహిత వాక్యము లెట్లు చెవుల కెక్కును! చెడెదవు సుమా!

శివ—చెడ నెంచియే యిట్టికార్యములు చేయ సాహసించితిని. మిత్రులారా! యోచించెద రేల? నే నీతులువను తుదముట్టించెదను కాని మీ రీయింట నున్నధనమంతయు వెంటనే సంగ్రహించి తెండు పొండు.

మార్తా—ఓ నీచులారా ! సహస్రకిరణోజ్వలప్రచండకరతుల్యమార్తాం డమూర్తియుండనా మీయాగడములు ? మీరందఱు కాడీలు మాత్రమే. నేనో కాడీలనెల్లరను చించి చెండాడు రణనీతివిశారదుఁడను. రాస్కెల్సు (రివాల్వరుతో శివరావును ప్రేల్చును)

శివ—హా ! (నేల కొరఁగును).

అందఱు—హా ! హా ! ఘోరము ! ఘోరము ! మర్డర్సు ! మర్డర్సు ! (పరుగిడుదురు.)

మార్తా—(నవ్వుచు) ఈశూరులందఱు దారి తీసినారు. సాక్రైం డని నేను మెత్తఁగా మాట్లాడుటచేత నీతఁడు కత్తి నెత్తి నాపై కుతికి మీదకుఁ దదముట్టినాఁడు. (త్రాగు చుండును.)

హైమ—హార ! హార ! కన్నులు తిరుగు చున్నవి అమ్మయ్యో ! ఒక్క యేఁగంటలో రెండుహత్యలా ? యెంతదారుణము ! (విని) కొంపోకలకలము ? (చూచి) హా ! ఇంక నానాథుఁడు నాకు దక్కుట కల్ల. (పతికడకుఁ బరుగున వచ్చి) నాథా ! నాథా ! గవర్నమెంటువారికీహత్యావిషయములు తెలిసి మిమ్ముఁ బట్ట వచ్చు చున్నారు లెండు లెండు.

మార్తా—ఓసీహో ! వారు నిజముగ నచ్చుచునే యుండిరి. కాన నా మర్యాదకలవారికి మధ్యఁద్రోవలోనే బుద్ధిచెప్పి పంపుట మంచిది. (రివాల్వరు ప్రేల్చఁబోవ నది ప్రేల కుండుట భయముచే నలుదెసలు తిరుగుచు) అయ్యయ్యో ! ప్రమాదమే తూటాలన్నియు నైపోయినవి. ఇప్పుడేమి చేయుదును? హా! వీరందఱు నప్పుడే మాయింటఁ బ్రవేశించు చుండిరే? పారిపోదునా? ఛీఛీ! హా ! మరేమి చేయ నగు- దెన్ ఆబ్బా ! కర్తవ్య మేమియు స్ఫురింప కున్నదే (తల పీకుకొనుచు) లేక యిందే యెంచైన దాగి

యుందునా ! అబ్బే ! అదియు నసంభవమే ! ఆలస్యాదమృతం విషమ్మన్నారు కాన నిప్పటి కిదియే కర్తవ్యము. (పాఁపోవును.)

హైమ—అక్కటా !

ఉ. పోవుచు నుంటివా ప్రియుఁడ ! కృతఘ్నత వీరలఁ జంపి నీ వటుల్
పోవదు సుమ్మి కర్మ నినుఁ బొందక, రాముని యంతవానికే
రావణుఁ జంపుపాపమును రాజ్యము చేరక మున్నె దృష్టియుం
బోవఁగఁ జేసె నేవిధిని బొందెదొ కర్మను పంచపత్నికిన్.

ఓహోహో ! ఏమి సాహసకృత్యములు! తలుపులను దీసిన నాలస్య మని గగనోన్నతప్రాకారములను గూడ నెంతసులభముగ దాఁటు చుండెను. ఓప్రాణనాథా ! మీయర్ధాంగి నగు నే నిందేల ? మీతోడిదాననే. (వెన్నంటిపోవును.)

రాస్కెల్సు—(సబిన్స్పెక్టరు నలువురు పోలీసులను వెంటఁ బెట్టుకొని వత్తురు)

సబి—ఏఁడాదుర్మార్గుఁడు ? కానిపింపఁడే !

శ్యామ—సార్ ! వాఁడు తమరాకఁ జూచి పారిపోయియుండవచ్చును. ఇదిగో ! వానిచే మర్దరుకాఁబడినమాప్రెండుయొక్కయు నతని ఫాదరుయొక్కయు మృతకళేబరములు.

సబి—ఆహా ! ఏమి ఆశ్చర్యము ! ఎంతసాహసము ! భటులారా ! మీ రీభవనమున నున్నవారినెల్లరఁ దోకొని రండు.

పోలీ—చిత్తము. (వెళ్ళుదురు)

సబి—ఈమార్తాండమూర్తియు మీరును ప్రాణస్నేహితు లఁట కాదా?

శ్యామ—ఔను ! పూర్వ మేదో కొంచెము స్నేహితులమే.

సబి—ఎంతదూర మున్న దాపూర్వము? ఇప్పటికి యీరెండుహత్యలకుఁ బూర్వ మన్నమాట.

పోలీ—[ప్రవేశించి] అయ్యా! యీయింట మనము తక్క మరియెవ్వరును లేరు

సబి—కానిండు. (యోచించి) సార్! ఈహత్య కాఁబడిన మీమిత్రుని పేరేమి?

శ్యామ—శివరావు.

సబి—నీపేరు శ్యామలరావా! అతనిపేరు భాస్కరరావా! ఈతని పేరు దుర్గారావా! మీయొద్దఁ బనిచేయు అప్పలస్వామి వీఁడే కాఁబోలు?

రాస్కెల్సు—ఔను సార్! అన్నను.

సబి—మీకందఱకు హెండ్ మార్తాండమూర్తియా! గ్రహించితి: గ్రహించితి. ఓహోహో! ఏమి సమావేశము! మీరందఱు రౌడీలు వాఁడు రౌడీలనెల్లరను జించి చెండాడురణనీతివిశారదుఁడు. బహుచక్కని కాంబినేషన్! (కోపముగ) రాస్కెల్సు! చాల కాలము నుండి మిమ్ము సరియైనయవకాశముఁ జూచి యణఁచవలె నన్న నెప్పటికప్పుడే దాఁటుచుండిరి. ఇంకెందు పోఁగలరురా! భటులారా! ముందు వీరికందఱకు సంకెలలు తగిలింపుఁడు.

శ్యామ—సార్! యిది యేమియన్యాయము! మే మేకర్మ మెఱుగమండీ!

సబి—ఏఁ మెఱుఁగరే! ప్రతిదినము మునుచంపును వానికి మీకు సంబంధము కలదు. ఇంతకుఁ గారకులే మీరు.

శ్యామ—సంబంధ మున్నట్లు సాక్షులెవరు? అరెష్టు చేయుచుండిరి కాని జాగ్రత్త

సబి—ఛీ! నోళ్ళు కట్టుకొని నడువుఁడు.

పోలీ—(సంకెలలు అందఱకుఁ దగిలింతురు.)

అప్ప—ఇదేం ఘోరమ్మా! ముండలు తినోళ్ళ నోరుచెప్పి మోరలు తింతు నోళ్ళ నట్టుకున్నట్టు చేస్తున్నారు ఇంసపేత్తనుగాంచూ! మీా తోడు. నా నేపాప మెఱుంగను నన్నొదిలెయ్యండి బాబు! మీా పాదా లట్టుకుంటా (కాళ్ళపైఁ బడును)

సబి—ఛీ! లేరా! నీముండా! ఛాంబలారా! నే నీభవనమంతయుఁ బరిశోధించి వచ్చెదను శీఘ్రముగా మీారు వీరినిఁ గారాగారమున బంధింపుడు. (నిష్క్రమించును)

పోలీ—చిత్తము (తోడ్కొని పోవ చుందురు)

అప్ప—ఈ ప్రశ్నే వేసుకున్నా నాకు భయంలేదు, కాని యిదివఱకొక కేసులో పడి మూడేళ్ళు పిచ్చిం పెట్టి యింటికొచ్చి మూత్రిలోకి పిల్లలేని నాపసచూపెల్లా గుర్తుంకోను యిన్నేళ్ల కడుపుకోచు నాయొదవ దాత్రో యేమికొంప ముచుగకో అని భయపడేస్తుంటాను (అనుచుఁ జనుచుచుండును)

(తెర పడును)

ఇది పంచమాంకము.

ఘోర్ రాస్కెల్స్

అను,

పతిసేవ నాటకము.

షష్ఠాంకము—ప్రథమరంగము.

[స్థలము:—కాశీపురబహిర్భాగమున మార్తాండమూర్తి మాఱువేసమునఁ బ్రవేశించును.]

మార్తాం—(నిట్టూర్పుపుచ్చి) నాఁడు చంద్రమౌళిశాస్త్రిని హానికొడుకును జంపినదిమొద లారెండువత్సరముల నుండియుఁ బ్రభుభటులబారిఁ బడక యనేకగ్రామములఁ బ్రచ్ఛన్నవేషముల నిట్లు మిగులజాగరూకతఁ బ్రవర్తింపుచున్నను నీవారణాశీపురమందున నపరాధపరిశోధకులు గుర్తించి నన్బట్ట నిబిడీకృతవ్యూహముల నెల్లెడలఁ బన్ని యుంచి రన్న యనుమానభీతి మదీయహృదయకోశమునం దావేశింప గర్భకుహరము నాఁకటిజ్వాలలకు నాహుతిఁ జేసి మూఁడుదినముల నుండి యీపురబహిర్భాగముల నిట్లీస్సిరో యని క్రుమ్మరు చుంటిని కఱవులో నధికమాస మన్నట్లు చేతఁ గాసైన లేనియిట్టితఱిఁ గాయజాడ్యములన్నియు నొక్కసారిగా విజృంభించి, కర్తవ్యమును స్ఫురింపకుండ ఘోరపిశాచ

ములట్లు పీకికొని తినుచున్నవి. హా! దుర్భరము! ఆఁకటినొప్పియో రోగబాధయో కాని భరింప లేను. (మూర్ఛితుఁ బడి యుండును.)

రామ—(అన్నముమూటతోఁ బ్రవేశించి) అక్కటా! ఇందెందును గూడ లేరే! అబ్బా! కాళ్లు బొబ్బలు లేచినవి. కన్నులు తిరుగుచున్నవి. ఓపరమేశ్వరా! ఇంకెంతని నెమకుదును? ఆచెట్టు నీడఁ గొంతసేపు నిలుతునా? (పోవుచు మార్తాండునిఁ జూచి) హా! యేమి నాప్రాణపతియా యిటఁ బడియుండెను? అయ్యయ్యో! కన్ను లెంతఁ గ్రోఁతున కేఁగినవి!

సీ. నిండుచంద్రునికాంతి నిరసించునెమ్మోము
మాడి యెండను నెంత మాంద్య మయ్యె
గండుతుమ్మెదకాంతిఁ గ్రక్కించు నెరికురుల్
చిందరవందరఁ జిక్కు లయ్యె
బంగరువన్నెను బారఁ ద్రోలెడుమేను
చింకపాతల నిప్పు చేర్చ నయ్యెఁ
బంచభక్ష్యంబులఁ బాటి సేయునిభోగి
పూఁటకు గతి లేక పొక్క నయ్యె

తే. గీ. నౌర! విధికృత మిట్టిది యనఁగ వశమె
ఘనుఁడె ఘడియలో నీచుఁడై కానుపించుఁ
జెనుగుఁడే తృటిం బూజ్యుఁడై చెలఁగు చుండుఁ
గర్మమే సాక్షి యింతకుఁ గనఁగ నిజము.

అక్కటా! సూర్యునిప్రచండపు టెండ మరింత స్రుక్కఁ జేయు చున్నదే! (ఉపచారములు చేయుచు) ఓభాస్కరా! నీవేల మమ్మింతకష్టపెట్టెదవు? నీచేతనైనఁ బరమపవిత్రమైన నీసహస్రకిరణజ్వాలలతో నా నాథునికుర్మార్గవర్తనమును దహింపఁ జేయ రాదా!

మార్తాం—అబ్బా! వచ్చితివే! ఓసిరాకాసీ! యీమూఁడుదినముల నుండి యేమగనిచెంత నుంటివే?

హైమ—హర! హర! (చెవులు మూసికొనును.)

మార్తాం—మొఱటువలె నట్లు యుంటివి యేమైనఁ దెచ్చితివా? లేదా?

హైమ—తెచ్చితి నిదిగో! భుజింపుము.

మార్తాం—(తినుచు) తినుటకే కాని త్రాగుట కేమైన నున్నదా?

హైమ—ఉన్నది మంచితీర్థ మున్నది.

మార్తాం—ఏమీ! మాచులమా! మంచితీర్థ మున్నదీ! అట్లయిన నిది నీనెత్తిని గొట్టుకొనుము. (తలపైఁ గొట్టును.)

హైమ—దినదిన మిదియే తీరు నాథా! బ్రాందిసారాయములమూలముననే కదా సుఖసౌఖ్యములు కలిగినవి? ఇప్పటికైన వానిని మానరాదా! నాయొద్ద నింతకాలముఁ దమయభీష్టములన్నియు నెఱవేర్పఁగలిగెను ఇఁక నెట్లు సాధ్య మగును?

మార్తాం—ఏమీ! నీతులుచెప్పనేర్చినదాన వైతివే నీచురాలా! ఇఁక నీయొద్ద ధన మేమియు లేదే?

హైమ—ధనమే యున్నచో మూఁడుదినములనుండి యుపవాస మొనర్చుచు నిప్పు డీభోజనమునకై కట్టుబట్టనే యేల విక్రయింతును?

మార్తాం—ఓయసత్యప్రలాపీ! నాయెదుటనా నీపక్కటకములు! కనులు మిరుమిట్లు గొల్పుచు నీకంఠమున నలువొప్పుచున్న యామాంగల్యము మాత్ర మేల? — త్రెంచును.

హైమ—పూర్వాచారపరాయణత్వమునఁ బెద్దలు శుభసూచకముగ ధరింపఁ జేసినమంగళసూత్రమును నీచపుబ్రాందిసారాయములకై వినియోగించుట న్యాయమా!

మార్తాం—భావ్యాభావ్యములు పదపడి విచారింప వచ్చునులే (త్రెంపి వైచును.)

(తెరలో) అల్లదుగో! హంతకుఁడు పట్టుఁడు పట్టుఁడు.

మార్తాం—(అదరిపడి) ఔరా! ఇప్పుడు వీరిరాకకు హేతు వీపాపముం డయే. (కొట్టఁబోయి) అయినను ఇప్పు డేమియే నాకు శరణ్యము. ఓ ప్రాణసతీ! నీపతి నీయాపదనుండి యెట్లు తప్పింతువో నీదే భారము.

హైమ—(తనలో) రక్షకభటులతో నా రాద్ధాంతము? అగుఁ గాక! అగ్నిం జొచ్చి యల్లలనాడ నేల? (పైకి) నాథా! అలజడిఁ బడక యక్రమమునకు నొడిఁ గట్టుకొనక నా వెనుక నిలిచి యవకాశముఁ జూచుకొని ప్రస్తుతము పరుగిడుఁడు

మార్తాం—ఇది లెస్సయినయోచనయే (అట్లు చేయును)

రక్ష—(ఆయుధహస్తుఁడై ప్రవేశించి) ఏమీ! దేశద్రోహి యయిన మగనిఁ జెట్టఁబట్టుటయే కాక నీవుఁగూడ దేశద్రోహురాలవై పాప మొడిఁ గట్టుకొన నెంచితివా యేమి? లెమ్ము వేగమె. పతి దూరము కమ్ము లేదా! నాశితఖడ్గప్రవేటునకు గుఱి యయ్యెదవు సుమీ

హైమ—ఆహా! ఇప్పుడే గత్యంతరము?

మార్తాం—హైమా! ఘనుమంది నన్నీభటునిబారిఁ బడఁ జేసెదవా యేమి? (పలాల్పటు నవలంబించుకొనును) ఇంక నొక్కనిముస మట్లున్నఁ జాలును

హైమ—తప్పించుకొనుట కాక మఱి యేసాహసకార్యమునైనఁ జేయ సాహసించరు కదా?

మార్తాం—ఇదిగో! ఇట్టిమాత్రమే చేయుదును (రక్షకభటుని బ్రేల్చి పారిపోవును.)

రక్ష—హా! (నేల కొఱగును)

హైమ—అక్కటా! ఎంతదుర్ణయ మెంతదుర్ణయము!

[ప్రవేశము—సబిన్స్పెక్టరు.]

స-ఇ—(భటులతో ప్రవేశించి) ఓపాతకీ! దేశసేవాధురంధరుఁడైన రాజకింకరుని రక్కసుఁడగునీపతిచే నడఁగింపఁజేసిన నిన్నేమన వలయును! కఠినశిక్షాపాత్రురాలవు కాకుందువే! భటులారా! నేను వానిని వెన్నాడెదను. మీరీమెను వెంటనే కారాగారమున బంధింపుఁడు (నిష్క్రమించును)

రక్ష—(హైమవతిని దీసికొని పోవుచుందురు)

(తెర పడును)

షష్ఠాంకము—ద్వితీయరంగము.

[శృంగారశయనాగారమందు నాగరత్నము అలంకరించుకొనుచుఁ గూర్చుండును]

నాగ—నాయోగము బాగుగా నుండి తెలివి తేజరిల్లుటచే నీళ్లు తప్పించుకొనఁ గలిగితిని కాని లేనియెడల నేనుఁ గూడ వారితోడఁ గారాగారమున నుండ వలసినదాననే నిజముగ నింక నా తెలివి తేట లనుమాట లేమి?

సీ. ఏకశృంగము కల్గు ॥ ఋష్యశృంగునితపో
నిష్ఠ నివృత్తియే ॥ నీట ముంచె
నపరవిధియె యగు ॥ నా కౌశికుతపమ్ము
చెఱుప నీవృత్తియే ॥ చెల్లె నపుడుఁ
గన్నదానినె చంపఁ ॥ గడఁగె రుక్మాంగదుఁ
డీవృత్తిచేతనే ॥ యిట్టి మన్న
విమలసుజ్ఞాని యౌ ॥ విప్రనారాయణుఁ
డిప్పగిదినె తినెఁ ॥ దెప్పదెబ్బ

తే. గీ. అట్టిదేవాంశమూర్తులే ♦ యిట్టు లైరి
యిప్డు డీకలిపురుషులఁ ♦ దిప్ప నొత
ప్రభుఁడు నుద్యోగి భక్తుఁడు ♦ పండితుఁడు
దేవుఁ డైన లంజ కిల వి♦ధేయుఁ డగుచు.

కాని ప్రభుభయముచేఁ బ్రచ్ఛన్నముగ నుండినయాక్రూరమార్తాండుఁ డిప్డు డైన నాయొద్దకుఁ జేరినఁ దప్పక నాకు ముప్పు వాటిల్లును. అతఁ డిప్పుడు భార్యతోఁ గూడ నీకాశీపురమునందే యుండ విని, మొన్న వాని యిల్లాలైనహైమవతిఁ బట్టి నేఁడు శిరచ్ఛేదము కావించునట్లు న్యాయాధి కారి తీర్మానించెనఁట పాప మాయిల్లాలిపాట్లు హా—వారిపాట్ల కేమి కాని ముందు నాపాటు చూచుకొనవలయును. బాగుగా నలంక రించుకొని వీథిలో నిలువఁబడిన నేది యైన ఛాన్సు తగులఁ గలదు. (పూలమాలఁ దలకుఁ గట్టుకొను చుండును)

మార్తాం—(ముసుఁగుతోఁ బ్రవేశించి) ఆహా! ఎన్నాళ్లకు మరల నీ దరహాసితవదనారవిందము దర్శింపఁ గల్గితిని నాగరత్నమా! ఏదీ! మనసార నీయాలింగనము? (చేరఁ బోవును)

నాగ—(గెంటి) ఛీ! ఏమిది పిచ్చివానివలె మీఁదఁ బడఁజొచ్చితివి? దూరమున నుండి మాట్లాడుము.

మార్తాం—(సిగ్గుపడి తనలో) ఆహా! యొంతలో నెంతగ మారెను.

తే. గీ. లచ్చి నెంతైన వెరుదీయ ♦ కిచ్చునపుడు
ముచ్చటల ముంచి తేల్చి యీ ♦ పచ్చిలంజ
పరువు నడఁచి నే నిటు దీని ♦ పంచఁ జేర
జాలి లే కెంత సహ్యాయుఁ ♦ జాటు చుండె.

తొయ్యలీ! న న్నిటు త్రోసివేయుట న్యాయమా!

నాగ—న్యాయము గా కేమి? నీ విట్లొకగంటసేపు నాయొద్ద నుండిన
ముందు నేను కారాగారమునఁ జేరఁ గలదాన నౌదును. ఊఁ.
పొమ్ము వేగమే నెత్తిని ముసుఁగు పెట్టుకొని.

మార్తాం—పోవలసినదేనా?

నాగ—నోరెత్తకవే.

మార్తాం—దయ లేదా?

నాగ—ఇప్పుడు లేదు. ముందుఁ గలుగఁ బోదు.

మార్తాం—కాంతామణి! ఈకష్టదశలోఁ దప్పక నన్ను కాపాడుదు వని
కొండంతయాస నెత్తిపైఁ బెట్టుకొని వచ్చితిని. ఇట్టితఱి నీయుగ్ర
కోపమును మాని అనుగ్రహముఁ జూప కున్న నే జీవింపఁ
గలనా? (మోఁది కేఁగును.)

నాగ—ఛీఛీ! జ్ఞానహీనుఁడా! పొమ్మనఁ బౌరుషము లేదురా? ఉన్మత్తుఁ
డవై మీఁదఁ బడఁ జొచ్చితివా?

మార్తాం—ఓనాగరత్నమా! నీ విప్పు డీగతి నన్ను దూషింపుచున్న
ను అవియన్నియు నాకు భూషణతుల్యములే. నామది పదింబ
దిగ నిన్నే వరించి యున్నది. చూడు.

తే గీ. నిన్నుఁ గాంచినదాది యో నీరజాక్షి!
కుసుమబాణుఁడు నాయందు కోప మూని
పరపు చుండెను శరకోటిఁ గరుణ మాని
తాళఁ జాలను బ్రోవవే జాల మేల?

ఇదిగో! నీయాలింగన మానందదాయకముగ నాకిచ్చువ ట్టిష్టపడినఁ
గాని నపాదములు విడువను (కాళ్లఁ బట్టి) కా దనక కరుణింపుము.

నాగ—అధముఁడా! ఆలింగనము కా వలయునే? (తన్ని) పొమ్మావ
లకు. లేదా! ఇప్పుడే నిన్ను రక్షకభటులకు నొప్పగింతును.

(పోఁబోవ.)

మార్తా—(మహాకోపమున) ఆఁ ఆఁ ఛీ ఛీ! చండాలురాలా! కాళ్లంటి మ్రొక్కినను గరుణ లేక కిడము నన్ను రక్షోభటుల కొప్పగింప సిద్ధమైతివిగా విశ్వాసహీనురాలా! చూడు ని న్నిప్పుడే యమభటుల కొప్పగింతును (కైవాల్దెగ ద్రేల్చును.)

నాగ—హా!—(నేల కొఱఁగును)

మార్తాం—

తే. గీ. కాముకోద్యోగము బూని కలుషమతుల
నీతులఁ దొరంగి నందఱ సొద ముంచి
సరసకోటిని బ్రాలము సలుపు చుండు
నెల్లవారికి నగుఁగాక యిదియె శాస్తి.

(అని యామెను తన్ని నిష్క్రమించును)

షష్ఠాంకము—ప్రథమరంగము

మార్తాం—(రాజవీథిఁ బ్రవేశించి, ఆహా! ఆసిచురా ఎంతనింద్యముగ మాట్లాడితిని? పాతకాడకునకుఁ గూడఁ గావించెనగా? అట్లు నాకు శాస్తి కావలసినదే లేనిచో—

ఉ. పూతసతీలలామ వరపుణ్యసమాగముఁ గృపామతిన్
నీతిగణావసక్తమను నీపెడయ మాలి విశేషకష్టముల్
పాతకి నేను పెట్టి చెడి ప్రాయము నమ్మదిహీనురాలినై
ఘాతను జేయ ఛీ చనుము శూన్యమతీ! యని తన్నదే ననున్.

నిజముగ మదీయాజ్ఞానాంధకారమును తద్వాగ్వచోరచనచాతురీధురీణ భానుకిరణజ్వాలలచే భస్మీభూత మొనర్చినది. అప్రమత్తత నుండరాదు. ఇందెవ్వరైన గూఢచారులు నన్ను గుర్తింప నుద్యమింపరుకదా కాని

ప్రభుత్వమువారితో విరోధము పెద్దపులితోఁ జెల్లాటవంటిదే రాజశాసనంబునకు మేర కలదా ! వారి కసాధ్యం బెయ్యది ?

సీ. "రూకల నోటులకు రూఢి సృష్టించుదే
  శద్రోహులను బాధ సలిపినారు
తస్కరకృత్రిమ దారుణవ్యక్తుల
  ద్వీపాంతరంబుల దించినారు
రాక్షసక్రియల నిర్వర్తించుక్రూరులఁ
  జెండి తలలు వేరు చేసినారు
సత్యాగ్రహోద్యమ స్వాతంత్ర్యజనులను
  గొట్టి చెఱలయందుఁ బెట్టినారు
గీ. కఠినదుష్కరక్రూరద ఘాతనీచ
కార్యవర్తనుం డేనగు కతమునందు
నెట్టు లైనను వెంబడిఁ బట్టకుండ
విడువర" నునాస నేఁటితో విడిచినాఁడ.

అబ్బా ! యెన్నఁడును లేనినామనం బేల యీలీల వ్యాకులం బందుచుండెను ఇప్పుడిది పాప నామెయింటఁ గ్రహించినపత్రికను చదువుటయే యవశ్యాచరణీయము. (తనయొద్ద నున్నపత్రిక విప్పి చదువుచు నాశ్చర్యమున) ఆఁ ఏమీ ! నాకై నాయర్ధాంగి కీదినముననే మరణదండనయా ! ఎట్టివిప్లవసందేశము ! క్షమాదేవీతుల్యురాలవౌ ఓనాదేవీ ! నాపై నీకెంత కాయమితప్రేమ. పతితపతిచేతస్ప్రేరేపణాభీలబడబాగ్నికణంబుల నీ వేల పడఁ బాల్పడితివి? ఔరా! ఇదేమిన్యాయము. అనర్గళగంగాదేవీసమానపావనురాలికా యీకఠినశిక్ష ! దుర్భేద్యభీషణదురితాచరణాఖిలజనహృదయభయదవర్తనుఁడౌ మార్తాండమూర్తి మేనఁ బ్రాణములఁ గలకాల మిట్టి దెట్టివారికిఁ గూడఁ జేయ నలవి కాదు, కావింపఁ జాలరు; కలుగ నేరదు.

ఉ. చిచ్చునఁ జొత్తు మొత్తు దసి సింగమునే నెదిరింతుఁ గోపినై
ప్రచ్ఛదఁ గుంభికుంభమును వ్రయ్యలు చేతును శైలరాజముల్
వచ్చిన శౌరి శూలియును వారిజనాభుఁడు నిల్చి పోరి నే
నిచ్చియు నైనఁ బ్రాణముల నింతిని గాచియె తీరువాఁడనే.

(వడిగా నిష్క్రమించును.)

షష్ఠాంకము —తురీయరంగము.

[రాస్కెల్సు సాధువేషములతో సాంబ సదాశివ సాంబ సదాశివ సాంబశివ హోం హర అని పాడుచుఁ బ్రవేశింతురు.]

దుర్గా—భవతు భిక్షాందేహి మాతా! యనుచు నీవిధముగఁ బూటకు నాలుగిండ్ల కేగినఁ గాలక్షేపమునకు లోటుండ దని నా యొడి చూ!

శ్యామ.—కాదన్న మన మింకెన్నాళ్ళు గెంటగలము? పనిపాటుల కింతయు బనికే రాము. ఆస్తులా యంతకన్న లేవు. పెండ్లిండ్లసలు కానే లేదుకదా! బంధువులు మనకై చింతించుటకన్న బాధ లేనే లేదు. తల్లిదండ్రులైననుఁ దలంప రెప్పుడు. మరియు రౌడీల మనియు మోసగాండ్ర మనియు సిటీ యాక్టు ప్రకారము పోలీసు దరి యాప్తులో నుంచుటచేత నిట్టి మహాప్రతిష్ఠతో స్వగ్రామమే చేరిన డేంజ రని సకలపాపనాశని యగునీ కాశిం జేరితిమి కదా! ఇక్కడ నిఁక సత్రములో భోజనములు, మఠములో నిద్దుర యన్నట్లు నేదోవిధముగా జీవయాత్ర సాగించుటయే యుత్తమము.

భాస్క—ఏమది జైలు విడుదల కాఁగానే స్వగ్రామమున కేఁగిన యప్పలస్వామి మనలను వెదకుకొనుచు నిటే వచ్చుచుండెనే!

అప్ప—పోనాది బాబూ! నే ననుకున్నట్టు నాయాలి మరోడుతోను.

శ్యామ—అట్లయిన మరిప్పు డేమి చేయుదువు ?

అప్ప—మియ్యిట్లప్పికారాగా మిమ్ము లిట్లుకోఁ దలఁచి—

భాస్క—ఇంకేమి? మరల నేకే ఉపయోగించి యొదూపింగ్ బిజినెస్
ఓపెన్ చేయుదమా యేమి?

శ్యామ—నాన్నెమ్మ! ఇంక మాయోపాయములమాటమాత్ర మెత్తఁ
గూడదు. ఇట్టి వేమైన నిఁక ముందు చేసి పట్టువడినచో నా
జన్మాంతము శిక్షింపఁ బడుదును. (ప్రక్కకుఁ జూచి) ఆహా!
ఏమిమనభాగ్యము! చూడుఁ డామహాత్ముని—

[అంత నీలకంఠస్వామి నిత్యానందముతోఁ బాడుచుఁ బ్రవేశించును.]

శ్యామ—స్వామీ! భవదీయనిష్ఠురములకుఁ బాత్రుల మైన
యపరాధుల ననుగ్రహించి పాలింపవే (కాళ్లఁ బడుదురు)

నీల—ఆహా! యోధానయోధుల మని స్తుతిగి యీతులువ లెంత
లో విరాగిస్వరూపు లైరి! తనయులారా! మీకు శుభ మగుఁ
గాక! నేఁటి నుండియుఁ బరమేశ్వరసేవఁ జేయుచు నాశీష్యులై
యుందురు లెండు

శ్యామ—మహాత్మా! అత్యంతక్రూరులమై మే మార్జించిన పాపపరఁప
రలను శీఘ్రముగఁ బాపఁ జేయుమార్గ మేదియైన నన్న
బోధింపుఁడు

నీల—ఓవెఱ్ఱితనయులారా! ఇతరమార్గ మేల?

తే. గీ. ఆత్మ పరమాత్మయందున నైక్యపరచి
నిర్వికల్పనిమగ్నులై శివుఁ గొల్వఁ
బాపపుంజము లవ్వడిఁ బటాపంచ లగుచుఁ
దొలఁగిపోవును వేరొకఁ దలఁచ నేల?

అందఱు—ధన్యులము. మహాత్మా! ధన్యులము

(రమణయ్యసెట్టి ప్రవేశించి) లోభివానిసొమ్ము లోకులు
పాలన్నోళ్లైగ్రోళ్లా.

సీ. పిల్లికిబిచ్చంబు పెట్టకుండగనాస్తి
ప్రేమతో బోలెడు పెంచినాను
నిలువెల్ల మాయతో నిశలంగు చెల్లని
మాయనాఁటలెన్నో మార్చినాను
ముసలితనమునందు బుద్ధి గడ్డినితిని
మూఁడువేలోసి పెళ్లాడినాను
చీమనైనను నింట చేరకుండగ చేసి
కొరమిదయ్యములాఁగ తిరిగినాను
కరినముగ కాలమిట్లు నే గడుపుచుండ
కళ్లలోదుమ్మోసి ధనము పెళ్లముకడ
దోచుకొని రంకుమగనితో లేచిపోఁగ
మోసగొట్టు కొంపనుయేట ముంచ దిక్కు
తెలియకే నిట్లు వూరూర తిరుగుచుంటి.

అబ్బోరయ్యా! యేంటీసమావేశం! సాధువుగారికి సాష్టాంగాలండి. స్వామీ! దారులు కొట్టటాకంటే దారుణంగా తమవుఁ గడుపుకొను యీదుర్మార్గులికి ధన్యత్వమెక్కడ దాపరించింది బాబూ! (నిత్యానందమును జూచి) ఓరి! కొంపలు కూల్చేవాఁడా! నువ్వుకూడా యిందులోనే వున్నావూ? మొసక్కి తగ్గుతాఁవే. అన్నట్టు అడగ మఱిసేను అదేఁ వయ్యింది? ఆమె నింకెవరికైనా అప్పఁ జెప్పేవా యేంటి నువ్వు భరించలేక! స్వామీ! అన్నం పెట్టేవారింటికే కన్నం తవ్వే రకాలివ్వి: కాఁబట్టి వీళ్ల నీపాటి కిడిసిపెట్టి గంగకి పఁ గెట్టి స్నానంజేసి గట్టెక్కండి. నీల—ఐన నాఁగాక! ఇట్టివా రజ్ఞానముఁ బాసి యార్యులు కాఁగూడదే?

రమ—బొగ్గుం బాలను గడుగంగ [illegible]నా మలినంబు అన్నట్లు తెలా
గవుతాలు బాబు!

నీల—ఎటులా? చూడు.

సీ. పరమకిరాతుడై [illegible] వాల్మీకి ఋషి యయి
రామాయణ [illegible] లేదె?
పరమమూర్ఖుం డౌ [illegible]
[illegible] లేదె?
పెక్కు చెడుపనులె [illegible] చేసినం
[illegible] లేదె?
జారత్వమున [illegible]
[illegible] లేదె?

తే. గీ. జన్మ మాదినయట్టి [illegible]
గాల మెప్పుడు నొక్క [illegible]
యాక్షేపించినదే [illegible]
[illegible] చాల [illegible]

రమ—మీమాటలచే నాస [illegible] స్వామీ! మీవెంటే
[illegible]

నీల—అత్యుత్కృష్ట మైనయు [illegible] మే సన్యాసము—
మీరెల్లరు భగవద్ధ్యా[illegible] చరు వెంటను నావెను
వెంట

(అందఱితో [illegible])

[illegible]

హేమా ... స్త్రీలు.

అను,

పతిసేవనాటకము.

సప్తమాంకము.—ప్రథమరంగము.

[స్థలము, వధ్యశిల అం... హేమవతియు ఇన్స్పెక్టరు, పోలీసులు ప్రవేశించుచున్న]

ఇన్స్పె—ఓహేమవతీ! ఇప్పటికైన ... మాన్యపతిని విడిచి దేశద్రోహము సల్పుఁ బాల్పడక నీభర్తనుండిన స్థానము తెలియఁగించి ప్రస్తుతము ప్రాణము గాపుకొనుము. ఇది కడపటి గంట. ఇంక యోచించినఁ బ్రయోజనము లేదు.

హైమ—హా! పరమేశ్వరా! నాకిప్పుడేది కర్తవ్యము? నా దరిద్ర ప్రాణములకై యోచించి నా పతిదేశు జీవముల నా మనసారఁ దీయించినదాన నగుదునా? నే నిప్పుడు చచ్చి నా విభుని మాత్రము రక్షింప నేమి ప్రయోజనము? దీనియందు కొక ప్రాణి ననవసరముగఁ జంపించుటకా!—ఆఁ ఓసి! హైమా! సతీపతులసంబంధమె నీవు గట్టిగ మనసునఁ బెట్టుకొనవలయునే కాని యన్యాలోచన లేల?

మ. హేమరాట్జాపతియగ్ని నేత్రమున నిర్ద హింసించి వేకాల్పనీ
సమయం జేయఁగ శ్రీధవుండును స్వస చ్ఛక్రాగతిం జీల్పనీ
యముఁడే కత్తుక వైచి పాశమును నత్యంతంబుగా లాగనీ
కమనీయప్రదసాంతరంగమును నిం కం ద్రిప్ప కింతేనియున్.

ఆహా! యేమైనఁ గానిమ్ము నన్నింతైన హింసింప నిమ్ము. కఱకుకత్తులతో నాకుత్తుకను దుత్తునియలుగాఁ గోయ నిమ్ము. చెప్పను నా నాథునిరహస్యమును సుంతైనఁ జెప్పను.—ఓ న్యాయరక్షకులారా! ఇదిగో! సంసిద్ధురాలనై యున్నాను. కొట్టుఁడు తిట్టుఁడు కోయుఁడు తుదకు దావానలమునఁ బెట్టి దహింప—

ఇన్స్పె—ఏమీ చెప్పవా?

హైమ—మువ్మాటికి.

ఇన్స్పె—అజ్ఞానహీనురాలా! నీపతి పరమదుర్మార్గుఁడే! పరప్రాణాపహరణధురీణుఁడే! ఎందఱిప్రాణములు నీధవుఁడు పొట్టఁ బెట్టుకొనెనో! ఎన్ని సంసారములు నీవిభునిమూలమున నడుగంటెనో! కన్నతల్లిదండ్రులనైతము హింసించి తుదకు నీప్రాణములనుగూడఁ దీయ యత్నించినకఠినకర్ముని యెడ నీవు పతివ్రతమును సాగింపుచుంటివి కాఁబోలు! ఏమి హిందూమతధర్మము! భర్త యెంతకంటకుఁడై యెట్టిచెడుపనులు చేయుచున్నను భార్యమాత్రము నిష్ఠతోఁ బతి కెదు రాడక ప్రవర్తించవలె నఁట! ఇట్టియపరాధునియపరాధమును గప్పిపుచ్చి ప్రజ్వరిల్లఁ జేసినపాపాగ్ని నెన్నిజన్మంబు లెత్తి చల్లార్చుకొనెదవో తలంప కుంటివి?

హైమ—ఓ పాశ్చాత్యమతసిద్ధాంతకా! సంతతరాజకార్యనిర్వాహధారేయా!

తే. గీ. సర్వభువనైకసుకృతసంస్థాపనమున
శ్రేష్ఠమై స్త్రీలపాలిటం జెలఁగె నద్ది

యట్టిదౌ ధర్మప్రతిపాద సాధ్వసేవఁ
జేయ జీవముల సఱకు సేయ నేను.

ఇన్స్పె——(తనలో) అబ్బా! ఏమి యీమె పతిభక్తి! ఎంతనిశ్చలము! (పైకి) అమ్మా! దేవు నారాధించుకొనుము. నీకర్మమునకు మేమేమి చేయఁ గలము ?

హైమ——అయ్యా! నానిజదేవునకై ప్రాణములనె ధారపోయుచుండ నన్యదేవారాధన యేల? వినను (చేతులు జోడించి)

ఉ. ఓమహనీయ తేజ! యిటు లుజ్జ్వలభక్తి భజింపుదాసియం
దేమఱియుంటి వీవకట! యే నిఁక వేఁడఁగ లేను కాల మిం
కేమని నే నుతింపఁగల నీశ్వర! యెప్పటికైన నాధవున్
నేమముతోడ నాపతిగ నిల్పుము స్వాస్థ్యముఁ బాపి భాస్కరా?

ఇన్స్పె——భటుఁడా! ఇంక నీపని నీవు నెరవేర్పుము.

భటు——(కత్తి ఝుళిపించుచుండును)

మార్తాం——(ప్రవేశించుచు)

మ. అరరే! యెట్టివిపత్సముద్రమున నాకై కూలె నాకాంత హా!
కరుణాసింధులు లేరె యీజగతి నా కళ్యాణి రక్షింప? మున్
సిరితోఁ జెప్పకె యేఁగి దంతితనువున్ శ్రీశౌరి కాపాడఁడా!
హర! రారా! యిఁక నెవ్వరింక గతి నా యీ హైమేశ్వరిన్ బ్రోవఁగన్.

అయ్యయ్యో! ఈఖలుని ప్రాణములను నిలువఁ బెట్టుటకా యో సాధ్వీలలామా! నీజీవితమును ధారపోయుచుంటివి? ఓమార్తాండా! ఇట్టి మహాతరుణమున నీధైర్య మేమూలఁ బారవైచితివి? అక్కటా! తృణప్రాయముగఁ దనప్రాణమును నాకై వినియోగింపుచుండ నేనిట్లు పిచ్చివానివలెఁ జిందులుతొక్కుట యుచితము కాదు. పిమ్మట నేమైనఁ

గానిమ్ము. ముందు నా యిల్లాలిని రక్షించుటయే మనకర్తవ్యము.
(హైమవతిని చంపనున్నభటుని వేల్చును)

భటు—హా...(నేల కొరగును)

ఇన్స్పె—(అదరిపడి) అబ్బా! ఎవ్వఁడీసాహసుఁడు? (చూచి) ఇంకె వ్వఁడీకథానాయకుఁడే! ఇంకెందుఁబోఁ గలవురా! (వెన్నాడి మార్తాండుని వ్రేల్చును)

మార్తాం—హా...అబ్బా! (క్రిందఁబడి లేచి) ఇదిగో! నీదెబ్బ తిన్న బెబ్బులికడసారివ్రేటు. (తన్ను పట్ట వచ్చునుద్యోగిని వ్రేల్చును.)

ఇన్స్పె—హా!...(నేల కొరగును.)

మార్తాం—(తగిలినదెబ్బను దడుముకొనుచు విచారమున) హా! దుర్భరము!—నే నీయసురుల నింక నొక్క గడియ యైన భరింపఁజాల! ఓసాధ్వీ! హైమవతీ! నీ వేమిపాపము చేసికొని యీదుర్మార్గునిపత్ని వైతివి! అక్కటా! యింత మూడినను మనసంసార వృక్షము వ్రేళ్ళతోఁ బెకలించుకొని నేల కొఱఁగినను సుజ్ఞాన మబ్బక యింతవఱకు నొతంగాజ్ఞానమున సంచరించితిని! నే నెందఱకో కానివాఁడ నైతిని. ఎన్నిహత్యలకుఁ దల యొడిగితిని! ఎంత లెంతలొ దారుణములకు నొడిఁగట్టితిని ఎన్నిసంసారములు నట్టేట గల్పితిని. పతితపాపుండ నగునాపాపము పండినది. నే ఘాతుక విషపూర్ణ కర్కశహృదయ ఘోరరాక్షసతుల్యుఁడను. ఉత్కృష్ట నీచసామ్రాజ్యపట్టభద్రుఁడను ఔరా! నాయీపాపఫల మెన్ని మన్వంతరములు తప మొనర్చి పాపుకొనఁ గలను—హా! హా! అదిగో! బ్రాహ్మణహత్యాపాపఫలము తీక్ష్ణోజ్వలప్రచండాగ్ని జ్వాలయై న న్గాల్చ వచ్చు చున్నది. (వెనుకకుం దగ్గి మఱియొక వైపుఁ జూచి) అక్కటక్కటా! యీచక్కిఁ గూడ గురుబంధు మిత్రస్త్రీవధా కారణాఘములు ఘోరాహిరూపములు దాల్చి

భుగభుగారావములతో లాంగూలదీర్ఘాస్యత్వములతో నాపైకి లేచుచున్నవి (మరియొకవైపు చని) అమ్మయ్యో! ఏమి యీ బీభత్సాకృతులు!—దేశరక్షణోద్యోగరాజభటనిర్మూలనకారణ ప్రేరేపణయమభటులు నానావిధాయుధహస్తులై యాగ్రహోదగ్రులై ఘోరాకారులై నాదిశగావచ్చిన నన్నుబడద్రొబ్బుటకు నెల్లఱు నొక్కసారిగా నామీఁదకు నురుకుచున్నారు. ఏం దేఁగుదును? ఏమిచేసినను లోకకంటకుండ నగునన్నుఁ గాపాడువా రెవరు? కర్మపాపకర్మమై నన్ను కట్టి కుడుపక విడుమనే?—ఓసర్వేశ్వరా! అమితవిషపూరితచరిత్రక్రూరఘోరపాపఘాతుకనిలయమౌ నరకమ్ము బడబానలమునందుఁ బారవేయుము. నీ త్రిశూలాగ్రమున నాకన్నులను గ్రుచ్చి కాకగృధ్రమాంసాశనపక్షిసంఘములు గలమిన్నున కెరవేయుము. నిర్దయహృదయయమభటులచే నాసర్వాంగమును రంపముచేఁ బరబర గోయించ నాకిష్టము, కాని యెంతమాత్రము నాపూజ్యురాలిని నా పతివ్రతను నాపుణ్యమూర్తిని హింసింపక రక్షింపుము దేవా! రక్షింపుము కృష్ణా! యేల నాగోల నాలకింపవు?—ఓపంచభూతములారా! మీరైనఁ జూచుకొనుఁడు—అయ్యయ్యో! కాలవిళంబన మగుచున్నదే! ఎవ్వరును నాయాక్రందనములను జెవులొగ్గి వినరా! హా! సాధ్వి! నీ వెంతకస్థితి నుంటివో కదా! ఓమాతాపితలారా! ఆహా నాజనకా! మున్ను నిన్ను రక్తము ధారలై నేలఁ గారనట్లు కొట్టి మీకనినకడుపులకుఁ జిచ్చు పెట్టి సర్వము నేనే బాపుకొన నెంచి మిమ్మిల్లు వెడలించి తుద కిట్లు దిక్కుమాలి స్రుక్కి స్రుక్కి నక్కలకిరవుగానున్న పాషాణహృదయునిపశ్చాత్తాపప్రణామము లంగీకొనుఁడు. ఓహేమా! ఇదిగో! వచ్చుచుంటిని. నీపవిత్రగాత్రసమ్ముఖంబునఁ బడి మరు

జన్మంబుల నైన ఋణవిముక్తి నంద మహేశ్వరసేవాసక్తచిత్తుఁ
డనై తపమునందు నిదే వచ్చుచుంటి... (పోఁబోయి నేలఁ బడి)
ఆహా! ప్రపంచమంతయు నేమిట్లు తిరుగుచున్నది! (లేచి)
హా! ఈవేగమునకు నే నాఁగఁ జాల! (మూర్ఛిల్లును.)

[అంత జటావల్కలధారులై సుగుణశీలసుగుణవతులు ప్రవేశింతురు.]

సుగు—(పడి యున్న మార్తాండుని జూచి) అయ్యయ్యో! పాప మెవ్వ రీతనయుఁ డిట రక్తపూరితము లగు వస్త్రములతో ధరణి కొఱఁగి యుండెను?

సు॥వతి—అబ్బా! శిరమున నెంతపెద్దగాయము న్నది? అక్కటా! ఎవ్వ రీతని నింతగా బాధించిరో కదా! ఇంకను గొనయూపిరి యున్నట్లు తోఁచుచున్నది (ఉపచారము చేయుచుందురు.)

మార్తాం—(కొంచెము కదలుచు) హా!.... హైమా! (నిట్టూర్పు పుచ్చును)

సు॥వతి—హైమయా! ఏహైమ? మాకోడలు కాదు కదా! పరు లామెను దలఁతురా? అట్లయిన నీతఁడు మాపుత్రుఁడా? అబ్బా! ఏమి నాబుద్ధి! అమంగళము ప్రతిహత మగుఁగాక!

సుగు—హైమ కాదు. లెమ్మా స్వస్థచిత్తుఁడవు కమ్మా గాయముబాధనే కాక యీమోడ నిటులు మాఱఁగుచున్ననిన్ను మాయాశ్రమమునకుఁ దీసికొని పోవుదుము రమ్మా

మార్తాం—(కనులు తెరచి) అవ్యాజకరుణాయత్తచిత్తు లగునో మహాత్ములారా! అంటకుఁడు. నన్నంటకుఁడు. ఈఘోరపాంతకు నంటి మీయకళంకకరకమలములను గళంకపూరితములు గావించుకొనకుఁడు.

సుగు—నీ వెవ్వరివాఁడవో నీవృత్తాంత మెద్దియో మాకు గోచర మగుట లేదు కాని నీవెంతదుష్టుఁడ వైనను బశ్చాత్తాపచిత్తుఁడ వగుటచేతఁ జాలపాప మంతరించినది లెమ్మా.

మార్తాం— నావృత్తాంతమా!... నావృత్తాంతము వినిన మీభవ్యశ్రో
త్రములు చిల్లులుపడును... మఱియు నే నెవ్వరివాఁడ ననియా?
సుగుణశీలగర్భపయఃపారావారమునం దుద్భవించినప్రళయకాల
బడబానలమును—

సుగుణశీల, సుగుణవతి— హా!... తనయా! (మూర్ఛిల్లుదురు.)

మార్తాం— ఏమి! వీరు నాజననీజనకులా! హా!... దైవమా!... హా!
దై—వ—మా! (చచ్చును.)

హేమ— (భర్తను నెమకుకొనుచుఁ బ్రవేశించి)

సీ. తరులార! గిరులార! దాచితిరా యేమి
మద్విభు మీయెడ మఱుఁగు నందుఁ
బలుక రేమమ్మ! యో పక్షివర్గములార!
యెఱుఁగుండె నావిభుఁ డెట్టు లుండె
గంగాభవాని! నీ కలకలం బాఁపి నా
పతివార్తఁ దెలుపుము ప్రణుతి చేతు
సూర్యచంద్రయుగాఖ్య సుజ్ఞానధనులార!
చూపరే నాధు నా చూడ్కు లలర

తే. గీ. రణదమారణభయఘోర రాట్కృతఘ్ను
ఘాక కాఁగక యొం దఁగి డాగినాఁడొ
బ్రతికి యున్నాఁడొ జీవముల్ వాసినాఁడొ
వేగఁ దెల్పు మనాథ శ్రీ విశ్వనాథ!

అందెవ్వ రట్లు పడి యుండిరి. (సమీపించి) హా! యింకేమున్నది? (భర్తపైఁ బడి విలపించుచు) నాథా! నమ్మియున్నపత్ని నిట్లు వీడి చన మీకు ధర్మమా! కాంచఁ జాల మీయీదుస్థితి నాయీకనులఁ గాంచఁ జాల (అత్తమామలఁ జూచి) ఈపడియున్నతాపసు లెవ్వరు? ఇట్లుండఁ గత మేమి? (గ్రహించి) హా! యేమి విధికృతము! మూఁడు

నెలల నుండి యీపురమెల్లెడల నెమకుచున్నను గనుపింపని నాయత్త మామ లిత్తఱిఁ దమపుత్త్రుఁ డస్తమించుసమయమున వచ్చి మూర్ఛ మునిఁగి యుండిరి. ఔరా! అంతటికుటుంబ మెంతలో నింతగ ఝాపు మాసిపోయెను! ఇం కెంతవిచారించి యేమిప్రయోజనము! పతి లేనిసతికి బ్రతు కేల? ఓసర్వేశ్వరా! దీనికంతకు రసమూలకారణం బగుఘాతుక జీవహత్యాదోషపూరితనీచనరకహేయవైతరణీఝురీసమమద్యరసదవృక్ష మును తల్లివ్రేళ్లతోఁ గూడఁ బైకి పెకలించి కాల్చి మసి చేసి సాగర మునఁ గలిపి మద్యసేవకుల మంచివారిగఁ జేసి పాలించవే! పరధనాప హరణ పరస్త్రీసంభోగపరాయణు లగుమాఘప్రజల కాహీనకార్యము లుచితములు కావని మొగముపైఁ జెప్పు వేసినట్లు చెప్పి మాన్పింపవే! అంతమాత్రమే కాక యింకను హెచ్చు పెరిగి యున్న దురాచారములన్నిటి నొక్కసారిగ నీబ్రహ్మాండభయదత్రినేత్రజ్వాలల కాహుతిఁ జేయవే! అయ్యయ్యో! నేఁటితో మాకును నీప్రపంచమునకును సంబంధము సరిపోయినది కాఁబోలును! ఇట్లు దినమున కెన్నికుటుంబములు కూలు చున్నవో సదయవీక్షణములతో నొక్కసారి వీక్షింపుమా దీనబంధు! ఆఁ ఇంక నే నాలసించినచో నావిభునిఁ గలిసికొనుట కష్టమే. నాథా! వచ్చుచుంటి. ఆలస్య మేమియు లేదు. మీకొట్టు నానుకొని యిట్లు మూర్ఛ మునిఁగి యున్ననాయత్తమామల కీయంత్యకాలమున నొక్క సాష్టాంగప్రణామము చేయుట కాక యీప్రపంచమున నా కిఁక వేరు పని లేదు (ప్రదక్షిణము చేసి) ఓపూజ్యులారా!

తే. గీ. కన్నతల్లిదండ్రులకన్న ఘనత గాను
కంటికిని ఱెప్పపోల్కి గన నాచినట్టి
మహితయశులార నాయత్తమామలార!
అంత్యసాష్టాంగము లివిగో యందుకొనుఁడు.

(నమస్కరించి అటఁ బడి యున్నరివాల్వరుఁ దీసి) ఓమాయాధవా! నీవు నానాథుకరమున నే ముహూర్తమున నధివసించితివో నాఁటి

నుండియు న్యాయాన్యాయముల నెంచక పాపపుణ్యములఁ బాటింపక యక్రమముగ నెందఱినో హతమార్చిననీతీక్షణత్వ మీదీనురాలిపైఁ గూడఁ జూపి ధన్యురాలిగాఁ జేయును (ప్రేల్చుకొనిచచ్చును)

(సుగుణశీలసుగుణవతులు అదరిపడి లేతురు.)

సుగు—కాంతా! యింకేమున్నది? గోరుచుట్టుపై ఱోకటిపోటుబలె మనకోడలుకూడఁ బతివెంటఁ జన మృతిఁ జెందినది.

సుగుణవతి—హా! దైవమా! యీదుర్భరదుఃఖ మేను భరింపఁ జాల.

(కోడలిపైఁ బడి మరల మూర్ఛిల్లును.)

సుగు—ఓవిశ్వేశ్వరా! నా కొడుకునకుఁ గోడలికిఁ గూడ నప్పుడే నూఱేండ్లు నిండించితివా? హా! తనయా!

సీ. ఘోరలీలలు చేసి । కూర్చినపాపంబు
యజ్ఞయాగాముల । నడఁప కుండ
అత్యంతయోగ్యమై । యలరినమనకీర్తిఁ
జెఱచిననీవెట్లొ । చేర కుండఁ
గష్టమ్ములన్నియుఁ । గడచినపిమ్మట
నొక్కచో సుఖముసు । నొందకుండ
నీక్షేమమునకునై । నిముసమేమఱ కేము
సలిపెడువ్రతములు । సాగ కుండఁ

తే. గీ. గులము నిల్పంగ నొకచిన్న । కొడుకు నైనఁ
గనక కులకాంతతోడ మా । కనులయెదుటఁ
గాటి కేఁగుచు నుంటివా । కానివిధిని
గనినకడుపులు వ్రక్కలు । కావ? కొడుక!

అయ్యో! యీమె దుఃఖసముద్రము నీదలేక మూర్ఛ మునిఁగి యున్నది. దేవి! లెమ్ము లెమ్ము. ధైర్యము తెచ్చుకొమ్ము. మనల నిట్లు విడి వీరిదారులు వీరు చూచుకొనిరి. మనముమాత్ర మిఁక నేరిని

చూచుకొని మన వలయును. వేగమే లెమ్మా ఆగంగానదియందు నుండు కుదము రమ్మా రమ్మా.

సుగుణవతి—ఔ నదియే సమంజసము. అమ్మా! హైమవతీ! సుగుణమతీ! ఎంతసాహసకృత్య మాచరించితివే? హా పరమేశ్వరా!

సీ. తలలోనినాలుకై తనరుబంధువులలోఁ
బతికి మాఱుగ నెప్డుఁ బలుకఁ బోదు
పెద్దలందఱియందుఁ బ్రేమపట్టున నుండు
గష్టము పెట్టదే దుష్టు నైన
వేడుకలను జూడ వేఁడదు విభు నైన
వీధివంకకుఁ జూడ వేడ్కపడదు
మామగారియెదుట మాటాడ నేరువ
దత్తమానతి నెంతొ యణఁగి యుండు

తే. గీ. విభున కండయై నిలిచిన విబుధురాలు
వరపతివ్రత యై యున్న ప్రాజ్ఞురాలు
ప్రాణములుఁ బతికిచ్చిన భవ్యురాలు
నబ్బునే యెన్నిజన్మము లైన మాకు

సుగు—(ఉన్మాదమున) అయ్యయ్యో! యీసరికే చాలనాలస్యమై పోయెను. చూడు సుదతీ! మనపుత్రుఁ డప్పుడే వైతరిణిని దాటుచుండెను. కోడ లేదీ?—ఆఁ అదిగో! దేవదూతలు కొనివచ్చినపుష్పకమును నావిభునితోఁ గాని నే నొక్కతె నెక్క నని వారితోఁ దగవు లాడుచున్నది. తల్లీ! తగుదు వీ వెంత కైన: అమ్మా! ఇదిగో! మేమును వచ్చు చుంటిమి. (పోవుచుండ)

నీల—(శిష్యులతో నెదు రేఁగి) ఆఁగుఁ డాఁగుఁడు. అయ్యా! యేమి యీ వెఱ్ఱి? కాలవశమునఁ గల్గినకష్టము నుపశమింపుకో నేరక వారితోఁబాటు మీరుఁగూడఁ జావ నుంకింపు చుంటిరా? యీజగతి నెవ్వరు శాశ్వతముగ నుందురు?

సీ. కాలమ్ము మూడఁగా ఘను లగునాల్గురు
చక్రవర్తులుఁ గూడఁ జచ్చినారు
కాలమ్ము మూడఁగాఁ గవచ మింద్రునకుఁ గో
యించి యిచ్చినకర్ణుఁ డీల్గినాఁడు
కాలమ్ము మూడఁగాఁ జాలఁ బ్రజలబాధ
కెడపినట్టిశివాజి మడిసినాఁడు
కాలమ్ము మూడఁగా బాలగంగాధర
తిలకమాన్యుండును దీరినాఁడు
తే. గీ. అట్టి భరతమాతసుపుత్రు లిట్టె పోవ
నిట్టి దుష్టునికొఱకు కేల యింతచింత
సాధ్వి హైమవతి సుకీర్తి శాశ్వతముగ
నీప్రపంచము కలకాల మిట్టె యుండు.

ఈప్రపంచమంతయుఁ జిత్రనాటక మని యెఱుఁగరే! ఈబాంధుప్రమేయ మంతయు ఋణానుసంబంధ మని తలంపరే! ఎవ్వరి కెవ్వరు కర్తలు! అంత యే కాక సుఖదుఃఖము లేకి శాశ్వతములు! ఇట్టిసమయములందు ధైర్య మవలంబించినవారే ధన్యులు. లెండు లెండు. విచారమును పారద్రోలుఁడు. వేగమే యామృతకళేబరములకు దహనసంస్కారాదికృత్యము లాచరింపుదము రండు రండు.

సుగు—పిమ్మట నేరిని చూచుకొని బ్రతుకు మందురు మహాత్మా!

సువతి—మ్రాఁకులవలె మే ముండిన నేమి యూడిన నేమి స్వామి!

నీల—అట్లయిన నీప్రపంచమున నెందరుమహానీయు లంతరింప లేదు! వారివెనువెంట వారికిఁ గలవారందఱు నరిగిరే?

సుగు—దేవా! మే మింక బ్రతికినమాత్ర మేమిసార్థకము?

నీల—మనమందఱము మనునంతకాలము దుర్వ్యసనచరితదుర్మార్గ నిర్మూలమునకై పాటుపడుచుందము.

సుగు—అట్లయినఁ దత్సముద్యమ మిూక్షణమునకే నేలకొల్ప
సు, పతి—ఐన నింక నేమి కావలయును ?
నీల—ఇట్లగుఁ గాక !

సీ. శ్రీని గీర్తిని బుద్ధి । శీఘ్రగతిఁ జెఱచు
మద్యవిషము తొల్త । మాయుఁ గాక
తల్లిదండ్రులనైనఁ । దండింప సమకట్టు
దుర్మార్గమును వేగఁ । దొలఁగుఁ గాక
ధర్మపత్నుల వీడి । దారుణముగ నీచ
తొత్తులఁ గూడుట । తొలఁగుఁ గాక
స్నేహితులనుగూడఁ । జెఱుప యత్నించెడి
కృత్రిమములు నేలఁ । గిట్టుఁ గాక
తే. గీ. జగతి హైమవతీసతుల్ । జన్మ లంది
జూదములు దొంగతనములు । శూన్యము లయి
నిత్యసత్యవ్రతము కీర్తి । నెరపు చుండ
శ్రీనిలయమై ధరణి వేడ్కఁ । జెలఁగుఁ గాక !

అందఱు—తథాస్తు !   (తెర పడును)

గద్య

ఇది శ్రీమత్పతంజలిమహర్షి గోత్రోద్భవ దేవాంగకుల
చింతావంశపయఃపారావార రాకాసుధాకర శ్రీ
సాంబార్యా మహాలక్ష్మీనామాంబగర్భ
శుక్తిముక్తాఫల సూర్యప్రకాశరాయ
విరచితంబైన ఘోరరాక్షసులు
(అను) పతిసేవనాటకము
సర్వము సమాప్తము.